

שביטה בזמן הזה

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות פרק כג פסוק יא

והשביעת תשמטנה ונטשתי ואכלו אביגי עמה ויתרם תאכל תית השגה כר-פעשה לכרמך לזיתך:

2. ויקרא (פרשת בהר) פרק כה פסוק א - ז

(א) וידבר ה' אל-משה בהר סיני לאמר: (ב) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל-הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה': (ג) שש שנים תזרע שדה ושש שנים תזמר פרמך ואספת את-תבואתה: (ד) ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדה לא תזרע וכרמך לא תזמר: (ה) את ספיח קצירך לא תקצור ואת-ענבי גזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ: (ו) והייתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך: (ז) ולבהמתך ולחיה אשר בארצה תהיה כל-תבואתה לאכל: ס

3. דברים (פרשת ראה) פרק טו פסוק א - יא

(א) מקץ שבע-שנים מעשה שמטה: (ב) וזה דבר השמטה שמוט כל-בלעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו כיקרא שמטה לה'...: (ז) כיי-יהיה בה אביון מאמד אחיה באמד שעריה בארצה אשר-ה' אליה נתן לה לא תאמץ את-לבבך ולא תקפץ את-נדך מאחיה האביון: (ח) כיי-פתח תפתח את-ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו: (ט) השמר לה פון-יהיה דבר עם-לבבך בליעל לאמר קרבה שנת-השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיה האביון ולא תתן לו וקרא עליה אל-ה' והיה בה חטא: (י) נתון תתן לו ולא-יבצע לבבך בתתן לו כי בגללו הדבר הזה יברכה ה' אליה בכל-מעשה ובכל משלח ידך: (יא) כי לא-יתחל אביון מקרב הארץ על-פן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את-ידך לאחיה לעננה ולאבינה בארצה: ס

4. חזקוני דברים (פרשת ראה) פרק טו פסוק ב

לא-יגש המשה את-רעהו ואת-אחיו כיקרא הלוח שמטה לשדותיו לשם שמים ואין לו במה יפרע ואינו זורע ואינו קוצר, אבל בשאר שנים אדם זורע וקוצר ואם המלוח דוחקו אומר לו המתן לי עד שאמכור את תבואתי. כיקרא שמטה כי פגע זמן השמטה לשון מקרא קודש.

5. משנה מסכת שביעית פרק י

(א) שביעית, משמטת את המלנה בשטר ושללא בשטר. הקפת החנות, אינה משמטת. ואם עשאה מלנה, הרי זו משמטת. שכר שכיר, אינו משמט. ואם עשאו מלנה, הרי זה משמט. ...
(ב) ... האונס, והמפתה, והמוציא שם רע, וכל מעשה בית דין, אינו משמטין. המלנה על המשכון, והמוסר שטרותיו לבית דין, אינו משמטין:
(ג) פרוזבול, אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, פשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לה פון יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', התקין הלל פרוזבול:

6. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק י הלכה ב (ידיד נפש)

מתני' פרוזבול אם כתב פרוזבול על ההלוואה אינו משמט. ...גמ' מיכן מהפסוק (דברים טו, ג) את הנכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיה תשמט נדך. סמכו לפרוזבול שהוא מן התורה. ופרוזבול דבר תורה? בתמיה! הרי זה תקנת חכמים! ועונה כשהתקין הלל, סמכוהו לדבר תורה ואמר, כמו שהתורה מיעטה את המוסר שטרותיו לבית דין, תיקן הלל שאם מסר חובו לבית דין, אינו משמט. אמר ר' חוננה, קנשייתה קומי הקשיתי לפני רבי יעקב בר אבא, כמאן דאמר למי שאומר מעשרות בזמן בית שני הוא מדבר תורה אם כך גם שמיטה הוא דבר תורה כמו שאר המצוות התלויות בארץ, וקשה והלל מתקין על האם הלל תיקן כנגד דבר תורה? אמר

רבי יוסי מה קשה לרבי חונה **וכי משעשה שגלו ישראל לבלל לא נפטרו מן המצות התלויות בארץ?** וכמו שפטורים מתרומות ומעשרות, פטורים מדיני שמיטה! אבל הגמרא דוחה את זה, שהרי **והשמיט כספים** הוא חובת הגוף ולא חובת הקרקע, ולכן נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ דבר תורה וחזרת הקושיא למקומה? ועונה **חזר רבי יוסי ואמר** (דברים טו, ב) **ונה דבר השמיטה שמוט, בשעשה שהשמיטה נוהגת** דיני שביעית נוהגים בארץ ישראל **דבר תורה, השמיט כספים** דיני שמיטת כספים **נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ דבר תורה.** ובשעשה שהשמיטה נוהגת מדבריהן כגון בזמן הבית השני **השמיט כספים נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ מדבריהם** ולכן יכול היה הלל לתקן פרוזבול. **תמן אמרין** בבבלי אמרו **אפילו כמאן דאמר** אפילו למי שסובר מעשרות בזמן הבית השני **דבר תורה, מודה בשמיטה שהיא מדבריהן.** דמני (דברים טו, ב) **ונה דבר השמיטה שמוט.** רבי אומר, שני שמיטין הללו, שמיטה ויובל. בשעשה שהיובל נוהג דיני יובל, ושבו איש לביתו ולאחוזתו, שהקרקעות חוזרות לבעליהן **שמיטה נוהגת דבר תורה.** פסקו היובלות בזמן בית שני שחלק גדול מהאומה הישראלית חיו בגלות **שמיטה נוהגת מדבריהן. אימתי פסקו היובלות, יושביה** נאמר בדין היובל (ויקרא כה, ט) **וקדשתם את שנת התמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, ודורשים: בזמן שיושביה עליה, לא בזמן שגלו מתוכה.** היו עליה כלומר, בזמן שהיו גרים בארץ **אבל היו מעורבין, שבט יהודה בבנימין ושבט בנימין ביהודה** שבני שבט יהודה גרו בארץ בנימין, וכן להפך יכול יהו היובלות נוהגין, **תלמוד לומר יושביה, לכל יושביה** שהיה יכול לכתוב יובל היא ליושביה, וכתבה תורה לכל יושביה ללמדך פרט למעורבים, שכאשר אין כל שבט ושבט ניכר בפני עצמו, אין זה מיושבין עליה **נמצאת אומר, כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה בטלו היובלות.**

7. תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב

תניא, ר' ישמעאל בר' יוסי: למה מנו חכמים את אלו? **שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקדשו, אבל ראשונות בטלו משבטלה קדשת הארץ.** קסבר: **קדשה ראשונה קדשה לשענתה ולא קדשה לעתיד לבא...** דתניא **משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות, שנאמר, (ויקרא כה) "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" בזמן שפל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן יכול היו עליה ונה מערבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, והא יובל נוהג? תלמוד לומר: לכל יושביה, בזמן שיושביה פתקונו ולא בזמן שהן מערבין!** א"ר נתן בר יצחק: מנו יובלות לקדש שמיטין.

8. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לד עמוד ב משנה מסכת גיטין פרק ד:ג

הלל התקין פרוזבול מפני תקון העולם:

9. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד א

הלל התקין פרוזבול וכו'. תנן התם: פרוזבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין פרוזבול; וזה הוא גופו של פרוזבול: מוסרני לכם פלוני דיינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים. ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? **אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא;** דתניא, רבי אומר: וזה דבר השמיטה שמוט - **בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים,** בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים; **תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד ב** **ותקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית.** ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוזבול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינו רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא.

10. רש"י מסכת גיטין דף לו עמוד א

בשביעית בזמן הזה - והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמט מלוה בזמן הזה דרבנן הוא ואף על גב דהלל בבית שני הוה סבירא ליה לאביי דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא ודאמרינן בערכין (דף לב:); מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר ומצאתי בתלמודי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיובל נוהג

שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית אבל בת"כ ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נוהג ואומר אני שהוא מחלוקת.

בזמן שאי אתה משמט קרקע - בגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ.

11. משנה מסכת סנהדרין פרק ג ג:

ואלו הן הפסולין, המשחק בקבץ, והמלנה ברבית, ומפריחי יונים, וסוחררי שביעית. אמר רבי שמעון, בתחלה היו קורין אותן אוספי שביעית. משרבו האנסין, חזרו לקרותן סוחררי שביעית. אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שאין להם אמונת אלא היא, אבל יש להן אמונת שלא היא, פשרין:

12. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

אמר רבי שמעון: בתחלה היו קוראין אותן אוספי שביעית. מאי קאמר: אמר רב יהודה, הכי קאמר: בתחלה היו אומרים אוספי שביעית פשרין, סוחרין פסולין. משרבו ממציאי מעות לעניים, ואזלי עניים ואספי להו, ומיתו, חזרו לומר אַחַד זֶה וְאַחַד זֶה פְּסוּלִין. קשו בה בני רחבה: הא משרבו האנסים? משרבו התגרין מבעי לה! אלא: בתחלה היו אומרים אַחַד זֶה וְאַחַד זֶה פְּסוּלִין, משרבו האנסין, ומאי נהו - ארנונא. כדמכריז רבי ינאי: פוקו וזרעו בשביעית, משום ארנונא. חזרו לומר: אספן - פשרין, סוחרין פסולין.

13. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה יא

משרבו האנסין והטילו מלכי עפ"ם על ישראל לעשות מחנות לחילותיהן התירו לזרע בשביעית דברים שצריכין להם עבדי המלך בלבד. וכן מי ששפא או אנס לעשות בשביעית בחנם כמו עבודת המלך וכיוצא בזה הרי זה עושה: +/השגת הראב"ד/ משרבו האנסים וכו'. א"א אנו קבלנו האנסים ארנונא שנוטל המלך חומש מפירות הארץ ומי שאינו עובד גזולין אותה ממנו והמקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדבריהם בהם התירו לעבוד מפני האונס אבל לא במה שהחזיקו. +

14. רש"י סנהדרין דף כו.

ואזלי עניים אספי להו - בשביל המעות, והווי להו סוחררי שביעית, ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (עבודה זרה סב, א), והכי משמע מתניתין: בתחלה לאלו הפסולין עכשיו משום סוחררי שביעית, היו קורין אותן אוספי שביעית - וכשרין, משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סוחרין - ופסולין. ארנונא - מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה. פוקו זרעו בשביעית - שביעית בזמן הזה דרבנן, דבטלה קדושת הארץ.

15. רבינו חננאל מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

אלא בשביעית בין למ"ד משקה מים לזרעים חייב משום זורע. ובין למ"ד חייב משום חורש תרווייהו חרישה וזריעה בשביעית אסירי היכי שרו ופירק אביי בשביעית בזמן הזה. ורבי היא דתניא רבי אומר וזה דבר השמיטה שמוט כתיב שמיטה וכתוב שמוט בב' שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע כו' והאידינא דאין שמיטה בקרקע שא"י בידי עובדי כוכבים היא. שביעית בזמן הזה דרבנן ובמקום פסידא שרו רבנן.

16. יד רמ"ה מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

פיסקא אמר ר' שמעון בתחלה לא היו קורין אותן אלא אוספי שביעית כו' מאי קאמר וסבר רב יהודה למימר הכי קאמר בתחילה היו אומרי' אוספין כשרין אף על פי שמרבין לאסוף יתר מכדי הצריך להן לאכילה ופעמים שהיו מוכרין את המותר אפ"ה כיון דבשעת אסיפה לא הוה מוכחא מילתא דלשם סחורה קא אספי דהא פשיטא לן דמצי למיכלינהו קודם זמן הביעור ומסתמא לא גזרו בהו רבנן עד שיתברר שהן סוחרין אבל סוחרין ודאי פסולין דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה ומתני' לאו בסוחרין ממש קא מיירי אלא באוספין על מנת לאכול ומוכרין ובתחלה היו קורין אותן אוספי שביעית וכשרין היו משרבו ממציאי מעות לעניים כדי שיביאו עניים וימכרו להם באותן מעות חזרו לקרות את העניים

האוספין אותן סוחרים שביעית לפי שהיו מלקטין אותן מתחלה לשם מכירה ופסלום. הווי בה בני רחבה האי משרבו האנסין משרבו התגרין מיבעי ליה אלא בתחלה היו אומרים אחד אוספים ואחד סוחרין פסולין משרבו האנסין ומאי ניהו ארנונא מס המלך מן התבואה כך וכך לשנה דאי לא זרעי ואספי ויהבי ארנונא שקלי לה לארעא מינייהו שרו להו רבנן לאסוף על מנת ליתן למלך אף על גב דקא אספי שלא על מנת לאכילה וטעמא דמילתא משום דשביעית בזמן הזה דרבנן והיכא דאיכא פסידא לא גזור רבנן והיינו דקתני בתחלה לא היו קורין אותן אלא אוספי שביעית שאעפ"י שלא היו סוחרין אלא אוספין שלא לאכילה פסולין משרבו האנסין הכשירו את האוספין וחזרו לקרות את הפסולין סוחרים שביעית לומר שאין פסולין אלא הסוחרים בלבד:

17. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק י

[ג] פרוזבול, שם מורכב משמות הרבה, וענינו בלשונם תיקון הדבר והמצוה בו. וכבר הקשו על תקנה זו שעשה הלל ואמרו בתלמוד, ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית ומתקין הלל דלא תשמיט, וביאר שנתקנת הלל אינה אלא בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן. כי ה' אמר וזה דבר השמטה שמוט, ואמרו בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים, בזמן שאין אתה משמיט קרקע אין אתה משמיט כספים, והתקינו רבנן דתשמיט זכר לשביעית, ונמצא שהשביעית בזמן הזה דליכא יובל נוהג דרבנן. הנה נתבאר לך שהשמטת כספים חובה עלינו בזמנינו זה. ודע שזה נוהג בכל מקום ובכל זמן כלומר השמטת מלוה בשביעית אלא שהיא מדרבנן. וכך תדון ואל תהסס אם ידרוש זאת הנתבע, או אם היה יורש לפי שהכלל אצלינו טוענין ליורש, ולפיכך דון לו בביטול החוב בלי שיבקש הוא את זאת.

18. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט

ב אין שְמִטַת כֶּסֶפִים נוֹהֶגֶת מִן הַתּוֹרָה בְּשָׁבִיעִית, אֲלֵא בְּזִמְנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג שְׁשִׁים שָׁמֶטת קֶרֶקֶע--
שְׁהָרֵי יָשׁוּב הַקֶּרֶקֶע לְבַעֲלָיו בְּלֵא כֶּסֶף; וְדָבָר זֶה, קִבְּלָהּ הוּא: אֲמָרוּ חֲכָמִים, בְּזִמְנֵי שֶׁאֵתָּה מְשַׁמֵּיט קֶרֶקֶע--
אֵתָּה מְשַׁמֵּיט כֶּסֶפִים בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאַרְצָךְ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְצְךָ; וּבְזִמְנֵי שֶׁאֵין שְׁשִׁים שָׁמֶטת קֶרֶקֶע--אֵין אֵתָּה מְשַׁמֵּיט כֶּסֶפִים בְּשָׁבִיעִית, אֲפִלּוּ בְּאַרְצְךָ.

ג וּמַדְבְּרֵי סוֹפְרִים שֶׁתִּהְיֶה שְׁמִטַת כֶּסֶפִים נוֹהֶגֶת בְּזִמְנֵי הַזֶּה בְּכָל מְקוֹם, וְאֵף עַל פִּי שְׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג--
כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת הַשְּׁמִטַת כֶּסֶפִים מִיִּשְׂרָאֵל.

הלכה טז - בפְּשָׁרָא הַלֵּל הַזֶּקֶן שֶׁנִּמְנָעוּ הָעַם מִלְהַלּוֹת זֶה אֵת זֶה, וְעוֹבְרִין עַל הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן-יִהְיֶה דָבָר . . ." (דברים טו, ט), הַתְּקִין פְּרֻזְבּוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַט הַחֹב עַד שֶׁיִּלּוּ זֶה אֵת זֶה. וְאֵין הַפְּרֻזְבּוֹל מוֹעִיל אֲלֵא בְּשִׁמְטַת כֶּסֶפִים בְּזִמְנֵי הַזֶּה, שֶׁהִיא מַדְבְּרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל שְׁמִטָּה שֶׁל תּוֹרָה, אֵין הַפְּרֻזְבּוֹל מוֹעִיל בָּהּ. +/השגת הראב"ד/ אבל שמטה של תורה וכו'. א"א זה אינו מחוור דאביי הוא דאמר הכי אבל רבא פליגי ואמר הפקר בית דין הפקר והלכך נוהג בכל זמן. +

19. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י

הלכה ח-מְשַׁגְּלָה שְׁבֵט רְאוּבֵן וְשְׁבֵט גָּד וְחֻצֵי שְׁבֵט מְנַשֶּׁה, בְּטָלוּ הַיּוֹבְלוֹת--שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָאֵם דָּרוֹר בְּאַרְצְךָ, לְכָל-יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כה, י), בְּזִמְנֵי שֶׁכָּל יוֹשְׁבֵיָהּ עָלֶיהָ: וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְעַרְבִין שְׁבֵט בְּשְׁבֵט, אֲלֵא כִּלְכֵן יוֹשְׁבֵים פְּתֻקָּנוּ. בְּזִמְנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בְּאַרְצְךָ, נוֹהֵג בְּחוּצָה לְאַרְצְךָ: שֶׁנֶּאֱמַר "יּוֹבֵל הִיא" (ויקרא כה, י); וַיִּקְרָא כה, יא; וַיִּקְרָא כה, יב)--בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנֵי הַבַּיִת.

הלכה ט וּבְזִמְנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, נוֹהֵג דִּין עֶבֶד עֲבָרִי, וְדִין בְּתֵי עֲרֵי חוּמָה, וְדִין שְׂדֵה חֲרָמִים, וְדִין שְׂדֵה אֶחָזָה, וּמְקַבְּלֵין גַּר תּוֹשֵׁב; וְנוֹהֶגֶת שְׁבִיעִית בְּאַרְצְךָ, וְהַשְּׁמִטַת כֶּסֶפִים בְּכָל מְקוֹם--מִן הַתּוֹרָה. וּבְזִמְנֵי שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג, אֵין נוֹהֵג עֶבֶד עֲבָרִי, וְלֹא בְּתֵי עֲרֵי חוּמָה, וְלֹא שְׂדֵה אֶחָזָה, וְלֹא שְׂדֵה חֲרָמִים, וְאֵין מְקַבְּלֵין גַּר תּוֹשֵׁב; וְנוֹהֶגֶת שְׁבִיעִית בְּאַרְצְךָ מַדְבְּרֵיהֶם, וְכֵן הַשְּׁמִטַת כֶּסֶפִים בְּכָל מְקוֹם מַדְבְּרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

20. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

וְלָמָּה אָנִי אוֹמֵר בְּמִקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם, שֶׁקִּדְּשָׁה רֵאשׁוֹנָה קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבוֹא, וּבִקְדָּשׁ שְׁאֵר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעֵנֶן שְׁבִיעִית וּמַעֲשָׂרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, לֹא קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבוֹא: לְפִי שֶׁקִּדְּשַׁת הַמִּקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם--מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה, וְשְׂכִינָה אֵינָה בְּטֻלָּה. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר "וְהַשְּׂמוֹתֵי אֶת-מִקְדָּשֵׁיכֶם" (ויקרא כו, לא); וְאָמְרוּ חֻקִּים, אִם עַל פִּי שְׂשׂוּמָיו, בְּקִדְּשָׁתוֹ הֵן עוֹמְדִים. אָבֵל חַיִּיב הָאֶרֶץ בְּשְׁבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת, אֵינֻן אֵלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ רַבִּים; וְכִינֵן שֶׁנִּלְקַחְתָּה הָאֶרֶץ מִיַּד־הֵם--בְּטֹל הַכְּבוֹשׁ וְנִפְטָרָה מִן הַתּוֹרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת וּמִן הַשְּׂבִיעִית, שֶׁהָרִי אֵינָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכִינֵן שֶׁעֲלָה עֲזָרָא וּקְדָשָׁה, לֹא קִדְּשָׁה בְּכַפּוּשׁ אֵלָּא בְּחֻזְקָה שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהּ; וְלִפְיָכָּהּ כָּל מְקוֹם שֶׁהַחֲזִיקוּ בּוֹ עוֹלֵי בָּבֶל, וְנִתְקַדְּשׁ בְּקִדְּשַׁת עֲזָרָא הַשְּׂנִיָּה--הָרִי הוּא מְקַדֵּשׁ הַיּוֹם, וְאִם עַל פִּי שֶׁנִּלְקַחְתָּה הָאֶרֶץ מִפְּנֵי, וְחַיִּיב בְּשְׂבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת, עַל הַדְּרָךְ שֶׁבְּאֶרְצוֹ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה.

21. רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה כו

הַתְּרוּמָה בְּזֶמַן הַזֶּה, וְאִפְּלוּ בְּמְקוֹם שֶׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל, וְאִפְּלוּ בִּימֵי עֲזָרָא--אֵינָה מִן הַתּוֹרָה, אֵלָּא מִדְּבָרֵיהֶם: שֶׁאֵין לָהּ תְּרוּמָה שֶׁלְּתוֹרָה אֵלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְזֶמַן שֶׁיְהִי כָּל יִשְׂרָאֵל שֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תְּבֹאוּ" (ויקרא כה, ב), בִּיאַת פְּלִיטָה בִּירְשָׁה רֵאשׁוֹנָה וְכִמוֹ שֶׁהֵן עֵתִידִין לַחֲזוֹר בִּירְשָׁה שְׁלִישִׁית; לֹא כְּשֶׁהִיוּ בִּירְשָׁה שְׂנִיָּה שֶׁהִתְּהַלְּכוּ בִּימֵי עֲזָרָא, שֶׁהִתְּהַלְּכוּ בִּיאַת מִקְצָתוֹ--וְלִפְיָכָּהּ לֹא חִיְבָה אוֹתָן מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן נִרְאֶה לִּי שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשָׂרוֹת, שֶׁאֵין סִבְבֵי בָּהֶן בְּזֶמַן הַזֶּה אֵלָּא מִדְּבָרֵיהֶם כְּתְרוּמָה. +/השגת הראב"ד/ התרומה בזמן הזה וכו' עד שהן עתידין לחזור בירושלם שלישית. א"א לא כיון להלכה יפה דהא קי"ל כרבי יוחנן דאמר ביבמות תרומה בזמן הזה דאורי"י והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר ואי איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא. +

22. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט

(עכו"ם) גוֹי שֶׁקָּנָה קֶרֶקַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנָרְעָה בְּשְׁבִיעִית--פְּרוֹתֶיהָ מִתְּרִין: שֶׁלֹּא גָזְרוּ עַל הַסְּפִיחִין, אֵלָּא מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה; וְהַגּוֹיִים אֵינֵן מְצֻוִּין עַל הַשְּׂבִיעִית, כְּדֵי שֶׁיִּגְזָרוּ עֲלֵיהֶם.

23. בית הבחירה (מאירי) מסכת גיטין דף לו עמוד א

וּמִפְּנֵי שֶׁרָאָה הַלֵּל שֶׁהִיוּ נִמְנָעִים לְהַלוּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהוֹצִיא שְׁטְרוֹתֵיהֶם מִתַּחַת יְדֵיהֶם הַתְּקִין לָהֶם פְּרוּזְבֵל בְּמְקוֹם מְסִירַת הַשֶּׁטֶר... מִתּוֹךְ מָה שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁפְּרוּזְבֵל אֵינֻן מְשַׁמֵּט מִן הַתּוֹרָה אִם בְּלֹא מְסִירַת שֶׁטֶר לְשִׁיטָה רֵאשׁוֹנָה אִם אַף בְּמְסִירַת שֶׁטֶר לְשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה שֶׁאֵלּוּ בֵּה בְּסוּגִיָּא זֶה הַיָּאךְ תִּקֵּן הַלֵּל לְהוֹצִיא מִמּוֹן שֶׁלֹּא כְּדִין מִי אֵיכָּא מִיַּד דְּמִדְּאוּרִיתָא מְשַׁמֵּט וְהַלֵּל מְצִי מִתְּקֵן דְּלֹא לְשַׁמֵּט וְאִם עַל פִּי שֶׁאִמְרוּ בְּמַסְכַּת יְבֻמוֹת צ' ב' שְׁבִית דִּין מִתְּנִין לְעִקּוֹר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה כְּגוֹן אֲלִיָּהוּ בְּהַר הַכְּרֵמֶל הַתָּם הוֹרֵאת שְׁעָה הוּא וְכֵן דְּמִיגְדֵר מִלְּתָא שֶׁאֵינִי כְּלוֹמֵר לְפָרְסָם שֶׁקְּרוֹתָם שֶׁל עוֹבְדֵי ע"ז אֲבָל כֵּאֵן הַיָּאךְ נִעְקָר מִצּוֹת שְׁמוֹט שֶׁהִיא עֵקֶר מְשׁוּם דְּלִיקִיִּים הַשְּׁמֵר לָךְ שֶׁהוּא טַפֵּל שֶׁאֵם אֵינֻן הַשְּׁמֵטָה אֵינֻן כֵּאֵן קִיּוֹם לְהַשְּׁמֵר לָךְ וְגו' וּפִירְשׁוּ בֵּה שֶׁאִם הַלֵּל לֹא תִקֵּן אֵלָּא בְּזֶמַן הַזֶּה שֶׁשְּׁמֵטָה כֹּסְפִים אֵינָה נוֹהֶגֶת מִן הַתּוֹרָה אֵלָּא דְּרַבְנָן אֲתִקְנוּהָ לְזַכֵּר שְׁבִיעִית וְחֲזוֹר הוּא וְתִקֵּן עַל זֶה פְּרוּזְבֵל וְשֵׁמָא תֵּאֱמַר וְאִם בְּזוֹ אִם מִן הַתּוֹרָה אֵינֻן מְשַׁמֵּט הַיָּאךְ הַתְּקִינוּ דְּתַשְׁמַט שֶׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה שֶׁאֵינֻן וְלִמְדַת שֶׁאֵין דִּין פְּרוּזְבֵל אֵלָּא בְּזֶמַן הַזֶּה אֲבָל בְּזֶמַן שֶׁשְּׁמֵטָה נוֹהֶגֶת מִן הַתּוֹרָה אֵינֻן פְּרוּזְבֵל מוֹעִיל בּוֹ וְכֵן פְּסוּקָה גְּדוּלֵי הַמַּחְבְּרִים:

24. ספר התרומות שער מה

R. Samuel haSardi was born c. 1190 and was a contemporary of Nachmanides, and also lived in Barcelona.

גַּם ה"ר זְרַחִיָּה בְּתִשְׁבֻּתוֹ פִּסְקָא שֶׁאֵינֻן נוֹהֶג עַכְשָׁיו. וְזֶה טוֹפֵס דְּבָרָיו... ע"כ דְּבָרָיו. גַּם הַרְאָב"ד ז"ל כָּתַב כִּי מִפְּנֵי שֶׁרָאָה שֶׁהִבִּיא הַרְבֵּה בְּהַלְכוֹתָיו עֲנִין פְּרוּזְבֵל וְהוֹסִיגָא כּוֹלָה, נִסְתַּפֵּק אִם הוּא סְבוּר שְׁנוֹהֶגֶת הַשְּׁמֵטָה כֹּסְפִים בְּזֶמַן הַזֶּה אוֹ שְׁמָא לְמִי שְׁנוֹהֶג מִדַּת חֲסִידוֹת הוּא שֶׁהַשְּׁמֵיטָה. וְנִרְאֶה לוֹ דֶּהֱנִי כְּלֵהוּ מִדַּת חֲסִידוֹת קָא עַבְדִּי, וְהַרְבֵּה הָאֵרִיךְ בְּזֶה, ע"כ. אִךְ הַר"מ ז"ל פִּסְקָא שְׁנוֹהֶגֶת בְּזֶמַן הַזֶּה דְּרַבְנָן... וְכָתַב הַרְמַב"ן ז"ל בְּסִפְרֵי הַזְּכוֹת אֵינֻן רוֹאֵה דַּעַת רַבִּינוּ וְהַגְּאוּן ז"ל בְּשְׁבִיעִית שֶׁהִיא

נוהגת עכשו ויש לי ללמד בה זכות. דבר ברור ומפורש הוא דאין יובל נהג אלא בזמן שכל יושביה עליה, ואפילו היו עליה אבל היו מעורבבין שבט יהודה בבנימן ושבט בנימן ביהודה אין היובל נהג, וכי סליק עזרא לאו כלהו ישראל סליק אלא שבט יהודה ובנימן וכהנים ולוים שגלו לבל, כמו שמפורש בספר עזרא בכמה מקומות, וכן בדברי הימים, ולא נחלקה לשבטים אלא מעורבים ישבו במקצת כרכים שכבשום עולי בבל. ומזה נלמוד שלא נהג היובל בבית שני. והכי נמי אמרינן בערכין מנו יובלות לקדש שמטין אבל יובלות משגלו שבט ראובן וגד בטלו לגמרי. ולמאן דמתרץ דהתם עשרת השבטים ירמיהו החזירן מנו יובלות עד שגלו ומשבטלה הארץ בחורבן הבית ודאי בטלו עד הבנין העתידי במהרה בימינו, שהרי עשרת השבטים לא חזרו בימי עזרא, ומקראות מפורשין הם ואין לי להאריך...

25. כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פרק י: ט-

ומה שכתב חוץ משביעית בארץ וכו'. לא קאי אלא לשמטת כספים דאילו שביעית בארץ אף בזמן הזה הוא מה"ת כמו שכתבתי ברפ"ט:

26. ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק ט

ואפשר לכלול זה במה שכתב רבינו פ"ד ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית וכיון שלא חזר ופירש דבזמן הזה אינה נוהגת אלא מדרבנן כאשר פ"י גבי תרומה ומעשרות וגם גבי יובל פרק עשירי א"כ ממילא בכל זמן הוא שוה ואין הפרש בין זמן לזמן וכן דעת בעל העטור שהשביעית בזמן הזה מן התורה אלא שבספרי רבינו כתיבת יד מצאתי בפירוש ששביעית בזמן הזה דרבנן גם בשמיטת קרקע וכאשר אכתוב פרק עשירי בע"ה והוא דעת כל המפרשים זולת בעל העטור שטעמו מפני שפוסק דלא כר' אבל לדעת ר' כ"ע מודו דגם שמיטת קרקע בשביעית בזה"ז היא מדרבנן ומפרשים דשמיטת כספים קרי לשביעית לפי שאינה אלא בשביעית דיובל אין שמיטת כספים נוהגת בו וכל דיני שביעית תלויין ביובל ונכללין בלשון שמיטת כספים. והכריחו כן מדאמרינן בירושלמי סוף מסכת שביעית ופרק השולח וזה דבר השמטה שמוט שני שמיטות הללו שמיטה ויובל בשעה שהיובל נהג שמטה נוהגת וכו' משמע דשמיטת כספים שהזכירו בתלמוד שלנו לאו דוקא:

27. טור יורה דעה הלכות תרומות ומעשרות סימן שלא

...ובשביעית היא שמיטה ואסור בחרישה ובזריעה ובכל עבודת קרקע ובא"י האידנא מדרבנן

28. בית יוסף יורה דעה סימן שלא

ובשביעית היא שמיטה ואסור בחרישה ובזריעה ובכל עבודת קרקע בארץ ישראל האידנא מדרבנן. בפרק השולח (גיטין לו:): אמרינן דשביעית משמטת בזמן הזה מדרבנן ומשמע התם דבין שמיטת קרקע בין שמיטת כספים לא נהגי בזמן הזה אלא מדרבנן וגם בירושלמי דהוא פירקא (ה"ג) מייתי מקרא שאין שמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נהג כלומר מדאורייתא אינה נוהגת אבל מדרבנן נהגא וכך הם דברי הרמב"ם בהלכות שמיטה פרק ט' (ה"ב - ג) ופרק י' (ה"ט) וכתב סמ"ג (עשין קמז רה:): דהכי קי"ל ולא כתנאי (ספרא בהר פרשתא ב אות ב) דסברי דשביעית נוהגת אף על פי שאין יובל נוהג:

29. שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן סז סעיף א

אין שְמִטַת כֶּסֶפִים נוֹהֶגֶת מִן הַתּוֹרָה אֲלָא בְּזִמְנֵי שְׁהִיּוּבֵל נוֹהֶג. ומדברי סופרים שְׁתֵּהָא שְׁמִטַת כֶּסֶפִים נוֹהֶגֶת בְּזִמְנֵי הַזֶּה בְּכָל מְקוֹם. {הגה: (רמב"ם פ"ט מה' שְׁמִטָה בעה"ת שְׁעַר מ"ה וְהָרִין בְּשֵׁם יֵשׁ אֲוֹמְרִים) פֶּן הוּא הִסְכַּמַת הַפּוֹסְקִים. אֲבָל יֵשׁ אֲוֹמְרִים דָּאִין שְׁמִטָה נוֹהֶגֶת בְּזִמְנֵי הַזֶּה; וְנִרְאָה שְׁעֲלֵיהֶם סָמְכוּ בְּמִדִּינוֹת אֵלוֹ, שְׂאִין נוֹהֲגִים דִּין שְׁמִטָה כָּלֵל בְּזִמְנֵי הַזֶּה, וְהַמְנַהֵג הִיוּ נוֹהֲגִים עֲדִין בְּזִמְנֵי הָרֵאָא, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּתִשְׁבָּעָה (הַטּוֹר ס"ה הַבִּיאוֹ), שְׁהָיָה צוּנָת כְּכֹרֹכִיא לְבַטֵּל הַמְנַהֵג, וְלֹא אֲשַׁחֲזוּ בֵּה, וְכָבַר פְּתָבוּ גַם כֵּן הָאֲחֵרוֹנִים ז"ל (בד"מ ס"ה הַבִּיאוֹ) טַעַם לְמַנְהֵג שְׂאִין נוֹהֲגִין שְׁמִטָה כְּמַבְאָר בְּדִבְרֵי מְהַרְ"ק שֶׁרָשׁ צ"ב ומהר"ר איסר'לן בְּת"ה סימן ד"ש ובמהר"ל, ואין לְדַקְדַּק אַחֲרֵיהֶם. וּבְחֻשְׁבוֹן שְׁנַת הַשְּׁמִטָה נִפְלָה

מחלקת, והעקר ששנת ש"כ ושנת שכ"ז היתה שמטה, ואם פן יהיה שנת של"ד הבאה עלינו לטובה שמטה, יהי רצון שיבנה בית המקדש ויחזרו אז למנות שמטין ויובלות "פי יבא שלה" (בראשית מט, יא) לפרט.

30. שולחן ערוך יורה דעה הלכות תרומות ומעשרות סימן שלא סעיף יט

שנת השמטה פלה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל. ובחוצה לארץ שאין בה שמטת קרקע, מפרישין בשנת השמטה בארץ מצרים ובעמון ומואב מעשר ראשון ומעשר עני. ובארץ שנער, מפרישין בה מעשר עני, כמו בלב השנים. ושנת השמטה האמתית היתה שנת השי"ג {ויש אומרים אם עובד כוכבים מכר פרות בשביעית לישראל, וגמר מלאכתו בישראל, חייבים בתרומה ומעשר, ומפריש מעשר עני כדין עמון ומואב (בית יוסף וכן כתב בפתור ופירוש)}.

31. סמ"ע על שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן סז סעיף א

[א] אין שמיטת כספים נוהגת כו'. בפרשת ראה [דברים ט"ו א' - ג'] כתיב מקץ שבע שנים תעשה שמטה. וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה'. את הנכרי תגש ואשר לך את אחיך תשמט ירך. וילפינן [גיטין ל"ו ע"א] מדכתיב וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו כו', שבשתי שמיטות הכתוב מדבר, בשמיטת קרקעות והיינו יובל שאינו נוהג בו אלא השמטת קרקעות שהיו חוזרין לבעליהן, ובשמיטת כספים דנשמטה ההלואה מהמלוה, והוקשו להדדי לומר שבזמן שאין שמיטת קרקעות [זהו היובל] נוהג, דהיינו בזמן שאין כל יושביה בארץ ישראל, וכמו שכתוב ביובל [ויקרא כ"ה י'] וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, שמיטת כספים גם כן אינה נוהגת:

[ב] ומדברי סופרים שתהא כו'. וטעמם כדי שלא תשתכח תורת שביעית מישראל, אבל חרישה וזריעה לא אסרו בשביעית וביובל כדי שלא תשתכח, שלא היו רוב הציבור יכולין לעמוד בו ליאסר בעבודת קרקע שתי שנים שביעית ויובל, כן כתבו התוס' בפרק השולח [דף ל"ו ע"ב ד"ה ותקון ע"ש]. דדוקא בזמן שהיה שמיטה ויובל נוהג מן התורה היתה מקוימת בהן הברכה לגדל בשנה שישית לשלש שנים. ולע"ד היה נראה טעם אחר, והוא, דכיון דקדושתן תלויה בארץ ולא שייכא בחו"ל, וכיון דלא שייכא לעשות בהו דבר בחו"ל, גם בא"י לא תיקנוהו, משא"כ שמיטת כספים שהיא חובת הגוף, וק"ל. ועיין בפירוש רש"י שם ע"א [ד"ה אי אתה], וגם עיין בפרישה מה שכתבתי כאן [סעיף ג']:

32. ביאור הגר"א חושן משפט סימן סז -

[ד] בכ"מ. דהשמטת כספים אין חילוק בין א"י לח"ל כמ"ש בקדושין ל"ח ב' וה"ה בזה"ז כמ"ש בירושלמי פ' בתרא דשביעית הל' ג' ע"ש וכן בהרבה מקומות בגמ' גטין לז ב' אבא בר מרתא כו' כי אתא לקמיה דרב כו' ושם ע"א רב אשי מקני כו' ובכמה מקומות:

[ליקוט] ירושלמי. א"ר הונא קשייתא קומי ר' יעקב בר אחא כמ"ד מעשרות מד"ת והלל מתקין על ד"ת א"ר יוסי וכי משעה שגלו לבבל לא נפטרו מן המצות התלויות בארץ ופרי' והשמטת כספים נוהג בין בארץ בין בח"ל ד"ת חזר ר' יוסי ואמר וזה דבר השמטה שמוט בשעה שהשמיטה נוהגת ד"ת השמטת כספים נוהגת בין בארץ בין בח"ל ד"ת ובשעה שהשמטה נוהגת מדבריהם השמטת כספים נוהגת בין בארץ בין בח"ל מדבריהם תמן אמרין אפ"ל כמ"ד מעשרות ד"ת מודה בשמיטה שהיא מדבריהם דתני וזה דבר השמטה שמוט ר' אומר שני שמטין הללו שמיטה ויובל בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהג ד"ת פסקו יובלות שמיטה נוהגת מדבריהן כו' (ע"כ):

[ה] אבל י"א. הוא הרז"ה שכ' דוקא בזמן שהיובל נוהג מדרבנן שיובל ושמיטה קשר שאין נפרד הוא והיו נוהגין יובל עד שבטלו ב"ד וכ' דשמטה צריך ג"כ קדוש ב"ד והוא בכלל מ"ש שנים אתה מקדש ועתוס' דערכין י"ג א' ד"ה הנך כו' וע"ש בשה"ת שמ"ה והרמב"ן דחה דבריו וס"ל דאפ"ל מדאורייתא נוהג כרבנן וכפרש"י דרבא פליג על אב"י בהא וע"ש:

33. ביאור הגר"א יורה דעה סימן שלא ס"ק ו

(ליקוט) בזה"ז כו'. בסה"ת... הנח לתרומה בזה"ז דרבנן ול"ק קסבר תרומה כו' משמע דהכי הלכתא וכן ר' יוחנן אליבא דרבנן וכ"ש דקדושת יהושע בטלה שהרי ר' התיר בית שאן וכמש"ש וכתב ומ"מ קדושת הבית וירושלים לא בטלה קדושה ראשונה כמ"ש בסוף זבחים וספ"ק דמגילה וכן ס"ל לר' יוחנן בזבחים ק"ז... ומהנ"ל מוכח שהוא מדרבנן וא"כ דברי רמב"ם מוכרחים ועוד כתב דבזה"ז יש קנין לעובד כוכבים בא"י כיון שהוא מדרבנן וכמו שכתבתי שם (לקמן בס"ק כ"ח) וכן בשביעית בזה"ז וכתב בזה מתורץ קושית תוס' דסנהדרין כ"ו א' ד"ה אגיסטון כו' ומש"ש פוקו כו' משום ארנונא היינו אפי' בקרקע ישראל (ע"כ):

34. שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה הערות סימן לז

והגאון רבי יוסף ענגיל באוצרות יוסף (עמוד צב) כתב, שאין כאן חזרה ברורה בדעת הראב"ד כלל, שיש לומר דמה שכתב (בחידושו לעבודה זרה ט א) שאף לרבי שביעית נוהגת על כל פנים מדרבנן, זהו לענין שמיטת כספים, שתיקנו כן שלא תשתכח תורת שביעית לגמרי, אבל שמיטת קרקע שהדבר נוגע לחיי נפש, פרנסה של שנה שלמה, יש לומר שלא תקנו וכו'. ע"ש.

וכן כתב הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק בשבת הארץ (במבוא עמוד כג), כי לולא דברי הרמב"ן, מסתברא טפי לומר שמשנה אחרונה של הראב"ד היא, שאין השמיטה נוהגת אלא ממדת חסידות,

35. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י

(ד) נמצאת למד שהשנה שחבר בה הפית באחרונה שתחלתה מתשרי שאחר החרבן כשני חדשים שרי מתשרי הוא המגן לשמטים וליובלות אותה השנה מוצאי שביעית היתה. ושנת ט"ו מן היובל התשיעי היתה. ולפי חשבון זה שנה זו שהיא שנת אלה ומאה ושבע לחרבן שהיא שנת שמונים ושבעה ואלף וארבע מאות למגן שטרות שהיא שנת שש ושלושים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה היא שנת שמיטה והיא שנת אחת ועשרים מן היובל:

(ה) אבל כל הגאונים אמרו שמסרת היא בידיהם איש מפי איש שלא מנו באותן השבעים שנה שבין חרבן בית ראשון ובגין בית שני אלא שמטות בלבד בלא יובל. וכן משחרב באחרונה לא מנו שנת השמיטה אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת החרבן. וכן עולה בגמרא עבודה זרה חשבון זה שהוא קבלה:

(ו) ושנת השמיטה דועה היא ומפרסמת אצל הגאונים ואנשי ארץ ישראל. וכלן לא מנו אלא לשני חרבן משליכין אותן שבע שבע. ולפי חשבון זה תהי שנה זו שהיא שנת שבע ומאה ואלף לחרבן מוצאי שביעית. ועל זה אנו סומכין. וכפי החשבון זה אנו מורין לענין מעשרות ושביעית והשמטת כספים שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות:

אוצר בית דין

1. תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ח

הלכה א- בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודו' והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עודרין אותן ועושין אותן דבילה וכוונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלין בוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכוונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זתים שלוחי בית דין שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בית הבד וכוונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומ' עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור

הלכה ב-מי שיש לו פירות לחלק מחלקן לעניים מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעין ומוציא ומניח על ביתו ואומ' אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו

2. שמות פרק כג פסוק יא

וְהִשְׁבִּיעַת תְּשֻׁמְטָנָה וְנִטְשָׁמָה וְאָכְלוּ אֶבְיָתָי עִמָּה וַיִּתְּרָם תֹּאכַל תִּיַת הַשָּׂדֶה כְּרִפְעֵצָה לְכַרְמָה לְזֵיתָה:

3. ויקרא פרק כה פסוק ו

וְהִזְתָּה שִׁבְתַּת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֹכְלָהּ לֶף וּלְעֹבְדָהּ וּלְאִמָּתָהּ וּלְשִׁכְרָהּ וּלְתוֹשֵׁבָהּ הַגֵּרִים עִמָּה:

4. רמב"ן ויקרא פרק כה:ז

ולבהמתך ולחיה - אם חיה אוכלת בהמה לא כל שכן שמזונותיה עליך, ומה תלמוד לומר ולבהמתך, הקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה אתה מאכיל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית, לשון רש"י מתורת כהנים (פרק א ח). והכילוי הזה לא פירש הרב מהו. וענינו, שיכלה הפירות אחר זמן מביתו להפקירן, והוא ביעור שביעית שהזכירו חכמים בכל מקום: ואין הענין שיהיו הפירות אחר זמן הביעור אסורין בהנאה ובאכילה ויהא מחויב לאבדם, ולא מנו חכמים במשנה (סוף תמורה) פירות שביעית לא מן הנשרפים ולא מן הנקברים, ואינו אלא שהוא צריך לבערם מרשותו ולהפקירם לעניים ולכל אדם, כענין בערתי הקדש מן הבית (דברים כו יג). וכן שנינו (שביעית פ"ט מ"ח) העניים אוכלין אחר הביעור אבל לא העשירים דברי ר' יהודה, רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור. ופירוש עניים כל שלקטו הפירות משדות של אחרים מן ההפקר, ועשירים בעלי השדות עצמן שלקטו אותן מן השדות שלהם בהפקרם, ורבי יהודה אסרן להם מדבריהם מפני חשד, ורבי יוסי מתיר והלכה כדבריו:

ושנו בתוספתא (שביעית פ"ח ה"א - ה"ד), בראשונה היו שלוחי בית דין מחזרין על פתחי עירות, כל מי שמביא פירות לתוך ידו היו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר, הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרין פועלים ועודרים אותן ועושים אותם דבילה וכו', הגיע זמן זתים שלוחי ב"ד שוכרין פועלים ומוסקין אותן ועוטנין אותן בבית הבד וכוונסין אותן בחביות ומכניסין אותם באוצר שבעיר, הגיע זמן ענבים שלוחי ב"ד שוכרים פועלים ובוצרים אותם ודורכים אותם בגת וכוונסים אותם בחביות ומכניסין אותם באוצר שבעיר, ומחלק להן מהן בערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו. הגיע שעת הביעור, עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה. ר' יוסי

אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור. ר' שמעון אומר עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור. מי שיש לו פירות לחלק מחלקן לעניים. מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור, מחלק מהן לשכניו ולקרוביו ולמיודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול, וחוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו, כל זה שנוי בתוספתא. ולמדנו מפורש שאין ביעור אלא לבער הפירות מרשותו ולהפקירם:

ועשו להם תקנות מדבריהם, בראשונה היו בית דין עושין אוצר בכל עיר ועיר, מתחילת יציאת הפירות היו נוטלין אותם מיד מביאייהן ומכניסין אותן לאוצר, וכשיבא זמן לקיטת כל אותו המין כגון שבא זמן של (קציר) [קייץ] ועת הבציר הגיע, ב"ד שוכרים פועלים ובוצרין ומוסקין ולוקטים כל אותו המין ודורכים ומוסקין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים, ונותנים לאוצר שלהן, ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור אחר שכבר מבווערין הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד ב"ד ולאכלן. וכל זו התקנה והטורח של ב"ד, מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות מהם סחורה:...

5. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה א - ג

הלכה א - פל שתוציא הארץ בשנה שביעית. בין מן הנזרע שנפל בה מקדם שביעית. בין מן העקרים שנקצרו מקדם ונזרו ונעשו ושניהם נקראו ספיח. בין מן העשבים והירקות שעלו מאליהן ואין להן זרע. **הפל מתר לאכלו מן התורה שנאמר** (ויקרא כ"ה:ו') והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ואפלו שדה שנטתה בשביעית וצמחה פרותיה מתרין באכילה. וזה שנאמר (ויקרא כ"ה:ה') את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצר כדרך שקוצר בכל שנה. ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה. כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בכקר. או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו. אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל:

הלכה ב - ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עברה. שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר. וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן. לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית:

הלכה ג - הא למדת שאין אוכלין מפרות שביעית אלא פרות האילנות והעשבים שאין זרעין אותם רב האדם כגון הפיגם והירבונזין השוטים וכל פיוצא בהן. אבל הירקות שדרך רב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדברייהם. והמלקטן מכין אותו מפת מרדות:

6. משנה מסכת שביעית פרק ט:ד

אוכלין על המפקר, אבל לא על השמור. רבי יוסי מתיר אף על השמור. אוכלין על הטפיחין ועל הדופרא, אבל לא על הסתננות. רבי יהודה מתיר כל זמן שבפירו עד שלא יכלה הקיץ:

7. תלמוד ירושלמי מסכת שביעית פרק ט הלכה ג ידיד נפש ג

מתני' דרבי שמעון, כתיב (ויקרא כה, יב) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאת אוכל מן השדה את אוכל מן הבית, פלה מן השדה פלה מן הבית. מה טעמא דרבי שמעון? אתה הוא שגנמת לך שלא לוכל בזה שאתה הכנסת אליך לבית גרמת שלא תאכל, כי מנעת מהחיה לאכול!

8. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק ט משנה ד

אוכלין על המופקר אבל לא על השמור, ר"ל שאוכל כל זמן שאותו המין מצוי בשדה במופקר. אבל אם כלה מן המופקר ונשאר בחצרות או בשדות שבתוך המדינה לא יאכל אלא חייב לבער. וכבר ביארנו טעם זה והוא אמרו יתעלה ולחיה אשר בארץ, ואין החיה אוכלת אלא מן המופקר. ...ואין הלכה כר' יוסי ולא כר' יהודה.

9. ר"ש מסכת שביעית פרק ט משנה ד

אבל לא על השמור - לפי שאין חיה יכולה לאכול משם:

10. תוספות מסכת בבא מציעא דף נח עמוד א

לשמור הזרעים - וא"ת והיאך מותר לעומר כיון ששומר הא כתיב (יחזקאל מה) ממשקה ישראל מן המותר לישראל ודרשינן (ת"כ פ' בהר) ואת ענבי נזיריך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן ההפקר משמע דאסור אם ליקט מן המשומר וכי תימא אינו אסור כי אם לבצור אבל אם עבר ובצר שרי לאכול הא אפילו מן ההפקר אסור לבצור דבצירה תולדה דקצירה כדאמרינן בריש מועד קטן (ד' ג.) וי"ל שלא היה מוחזק לעולם מליקח רק שהיה מודיען שיחזום לעומר ומעצמן היו נמנעין מליקח.

11. ר"ש סיריליאן ירושלמי שביעית ט:ד

רבי שלמה סיריליו (או סירליאו, ובראשי תיבות: רש"ס) היה ממגורשי ספרד ומחכמי צפת וירושלים במחצית הראשונה של המאה ה-16, מראשוני פרשני התלמוד הירושלמי.

וכל זה היה בתחילת שביעית ומפירות ששית דאית בהו קדושה מחמת לקיטתן בשביעית מוסרין ליד הבית דין... נותנין כדי יומו בלבד:

12. משנה מסכת שביעית פרק ח:ב

שביעית, נתנה לאכילה ולשתיה ולסיקה, לאכל דבר שדרכו לאכל, ולסוף דבר שדרכו לסוף. לא יסוף יין וחמץ, אכל סוף הוא את השמן. ...

13. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

על כך מביאים מה שאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן: קנס הוא שקנסו חכמים בשכר חמרין (מובילי חמורים) וביין נסך שבשני מקרים אלה אין הדבר אסור מעיקר הדין, אלא שקנסו בהם חכמים. ומסבירים, יין נסך — הא דאמרן [זה שאמרנו] שמי שמקבל שכר עבור עבודה ביין נסך — שכרו נאסר. חמרין מאי היא [מה הוא]? דתניא [ששניה ברייתא]: החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית — שכרן שביעית. מאי [מהו פירוש] "שכרן שביעית"? אילימא דיהבינן להו [אם תאמר שנותנים להם] את השכר עבור מלאכתם זו מפירות שביעית, נמצא זה שלקחם לעבודה פורע חובו מפירות שביעית ונהנה מהפירות הללו באופן מסחרי, והתורה אמרה: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כה, ו) ולא לסחורה!

14. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה א

פירות שביעית נתנו לאכילה ולשתיה ולסיקה ולהדלקת הנר ולצביעה. מפי השמועה למדו (ויקרא כה ז) "תהיה" אף להדלקת נר ולצבע בה צבע:

15. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה א

אין עושין סחורה בפירות שביעית. ואם רצה למכר מעט מפירות שביעית מוכר. ואומן הדמים הרי הן כפירות שביעית וילקח בהן מאכל ויאכל בקדשת שביעית. ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדשתו כשהיה:

16. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין

מצוה שלישית שאמרה תורה בפירות שביעית (ר"פ בהר) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ודרשו לאכלה ולא לסחורה. וזה דבר תורה הוא כמו שאמרו באחרון שלע"ז (סב א) נמצא פורע חובו בפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה. וכן במקומות רבים מן התלמוד (בכורות יב ב, ועי' סוכה מ א, וש"נ) בא כלשון הזה. ונכפלה זאת המצוה באמרו ית' (משפטי' כג) ואכלו אביוני עמך. שלא אמר לאביוני עמך תעזוב אותם כמו שאמר (ר"פ קדושים) לעני ולגר תעזוב אותם בלקט ושכחה אבל לשון אכילה מזכיר בהם הכתוב בכל מקום (שם ופ' בהר ב"פ). והנה העושה סחורה בהם עובר בעשה:

17. מגילת אסתר שכחת העשין

רבי יצחק ליאון ב"ר אליעזר למשפחת אבן צור היה צאצא של מגורשי ספרד (לעיתים נוסף לשמו: 'הספרדי'). חי באנקונה שבאיטליה סביב שנות השי"ן

מצוה ג. נראה לי כי מה שלא מנאה הרב הוא לפי שמה שדרשו חכמים לאכלה ולא לסחורה אין פירושו שיהא מצוה באכילתם רק לאכלה הותר לכם ולא לעשות בהם סחורה, וראיה שאין באכילתם מצוה ממה ששנינו בפרק ח' משביעית (משנה ב') שביעית ניתנה לאכילה ושתייה וסיכה כו', ולא קאמר שביעית מצוה באכילה ושתייה וכו'. ואל תשתבש במה שאמר בגמרא ירושלמי בזה הפירוש על זאת המשנה בהלכה ב' כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול אין מחייבים אותו לאכול לא פת שעפשה ולא קניבת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו, כי נראה מכאן שדוקא אלו הדברים שנתקלקלו אין מחייבין אותו לאכלם אבל מה שהוא מתוקן וטוב חייב לאכול, זה אינו כי מה שאמרו באלו שאין מחייבין אותו לאכול הוא משום דסד"א דחייב לאכלם למען לא יפסדו שהתורה אמרה לאכלה ולא להפסד קמ"ל שאינו חייב לאכלם מאחר שאינם ראויים לאכילה ובהיותם ראויים פשיטא כי אינו חייב ג"כ לאכלם שהרי אין כאן חשש שמא יפסדו מאחר שהם טובים. ומה שאמר עוד שהיא מצוה ממה שאמר העושה בהם סחורה עובר בעשה ואם כן הוי לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה, כבר פירשתי במצוה הקודמת לזו פירוש זה המאמר בכל מקום ואיני צריך לכפלו. והראיה שהביא בעל זוהר הרקיע במצות עשה ס"ו להוכיח כי הוא מצוה ממה שאמרו בפרק בתרא דיומא (דף פ"ו:) משל לשתי נשים שלוקות בב"ד אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית והיתה לוקה שלא אכלה אותם כדרך אכילה ועברה על מה שכתוב לאכלה ואין זו אכילה, נ"ל שאינה ראה דהיכן מצינו מלקות בעובר על מצות עשה והלא אין לוקין אלא על הלאוים וכדאיתא בגמרא ריש פרק אלו הן הלוקין (דף י"ג:) אלא הכי פירוש ועברה על מה שכתוב בתורה לאכלה שפירושו שהותר לו לאכלה ולא להפסד.

18. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד ב

שני פְּרָנְסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, מִשָּׁה וְדָוִד. מִשָּׁה אָמַר, יִכְתֹּב סוּרְחָנִי, שְׁנַאֲמַר, (דברים לב) "עַן לֹא הָאֲמַנְתֶּם בִּי" לְהַקְדִּישֵׁנִי! דָּוִד אָמַר, אֵל יִכְתֹּב סוּרְחָנִי, שְׁנַאֲמַר, (תהלים לב) "אֲשָׁרֵי נְשׁוּי פֶשַׁע פְּסוּי חֲטָאָה". מִשָּׁל דְּמִשָּׁה וְדָוִד, לְמַה הִדְבָּר דּוֹמָה? לְשֵׁנֵי נָשִׁים שָׁלְקוּ בְּבֵית דִּין. אַחַת קִלְקְלָה, וְאַחַת אָכְלָה פְּגִי שְׁבִיעִית. אָמְרָה לָהֶם אוֹתָהּ שְׁאֲכָלָה פְּגִי שְׁבִיעִית, בְּבִקְשָׁה מֵכֶם, הוֹדִיעוּ עַל מַה הִיא לֹקָה, שְׁלֹא יֵאמְרוּ, עַל מַה שָׁזָזוּ לֹקָה - זוֹ לֹקָה. מִיָּד הִבִּיאוּ פְּגִי שְׁבִיעִית, וְתָלוּ לָהּ בְּצַנְאָרָה, וְהָיוּ מְכַרְיָזִין לְפָנֶיהָ וְאוֹמְרִין, עַל עַסְקֵי שְׁבִיעִית הִיא לֹקָה:

19. רש"י מסכת יומא דף פו עמוד ב

לשתי נשים - שלוקות. אחת קלקלה - זנתה, והתרו בה למלקות, כך, דור המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים, ומשה מת במדבר על שמעו נא המורים, אמר: יכתב סורחני, שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם. פגי שביעית - תאנים שלא בישלו כל צרכן, ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה) לאכלה ולא להפסד.

20. רש"י מסכת יומא דף פו עמוד ב

רש"י ד"ה אחת קלקלה. ועי' רש"א. אבל אנן קיי"ל כר"ע במכות (יג ב) דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו. והכא יל"פ בפנויה וזנתה עם אחד מחייבי כריתות. אבל יותר נל"פ דהכוונה בכאן על מכת מרדות. וכמו שפרש"י בקדושין (פא) ד"ה מלקין ובד"ה אתה מוציא לעז ודומיא דפגי שביעית דאין בהם רק לאו הבא מכלל עשה [ודברי בעל מגילת אסתר במ"ע ג' שהוסיף הרמב"ן ע"ש. תמוהין. דמה יושיענו זה שהתרו בה. אטו אם מתרין להעובר מ"ע ילקה]:

21. דרך אמונה - ביאור ההלכה ה' שמיטה ויובל ה:א - רב חיים קנייבסקי

* פירות שביעית ניתנו לאכילה. עי' בד"א שהבאנו דעת מרן שאין מצוה באכילת פירות שביעית (דלא כמג"א בדעת רמב"ן) וכונת הרמב"ן רק שהוא לאו הבא מכלל עשה שלא יעשה סחורה וכן כונת

הרשב"ץ בס' זהר הרקיע מ"ע ס"ז שעל הפסד עובר בעשה ולכן המפסיד פירות שביעית לוקה מכת מרדות מזרבנן שעבר על העשה עיין שם ועיי"ש שדעתו דגם בתרומה ומע"ש אין חיוב לאכלם אלא שאם אכלם מקיים מצוה שהרי מברכים עליה ונראה דגבי שביעית אפי' אם אוכלם אין מקיים מצוה שהרי לא מצינו ברכה באכילת פירות שביעית כמו שמצינו באכילת תרומה ומע"ש וביומא ע"ד ב' ולא אביא את התרומה (ובתו"כ אחרי וכן בירו' ריש פרק יוהכ"פ גרסי' את התרומה ומע"ש) שהיא בקום אכול ולא קאמר שביעית ובפסחים ע"ב ב' ויבמות ל"ד א' מבואר דאוכל תרומה מיקרי טועה בדבר מצוה (אלא דדנו אם בכל טועה בדבר מצוה בעי זמנו בהול או לא) ופטור אם אכל באיסור ואילו באוכל פירות שביעית לא מצינו דמקרי טועה בדבר מצוה ואף שראיות אלו אינן מכריחות מ"מ מפשטות הדברים נראה שאין באכילת פירות שביעית שום מצוה והחילוק נראה דמע"ש כתיב **ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך וגו'** ובתרומה כתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם וקאי על אכילת תרומה כמבואר בפסחים ע"ג א' הרי התורה קראה עבודה אבל בפירות שביעית לא כתיב אלא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה היינו שהתורה צוותה להפקיר כדי שיהא לכולם לאכול וכמש"כ ואכלו אבינוי עמך ויתרם תאכל חית השדה אבל לא כתיב ואכלת אלא מדכתיב לאכלה דרשי' שלא יפסיד ולא יעשה סחורה אולם כשהגיע זמן הביעור אפשר שיש מצוה לאוכלה והוא בכלל מצות ביעור דדרשי' כלה לבהמתך מן הבית אבל יתכן שאם ישאירנה עד אחר הזמן וישרפנה מקיים ג"כ מצות ביעור וצ"ע

22. ספר אתוון דאורייתא - כלל י רב יוסף ענגל

עוד האריכו האחרונים בספריהם בחידוש סברא דכל איסורים דרבנן אך איסורי גברא המה לא איסורי חפצא ודבריהם מפורסמים.... ונלענ"ד בזה עפ"י ספיקן של האחרונים הנ"ל שנסתפקו לומר **דאע"ג דאיסורי תורה איסורי חפצא נינהו עכ"ז איסורים דרבנן הוי רק איסורי גברא לחוד וזה בעבור שהחכמים לא היו בכחם להטיל איסור על החפץ המותר בעצם רק שיש להם כח לומר אל האדם שישמע דבריהם** ואם איננו שומע לדברי חכמים ה"ז עבריין ורשע אבל להשים איסור על עצמות החפץ דבר זה מסור רק אל השי"ת לבד לרחק ולקרוב החפצים בעצמותם כי לד' הארץ ומלואה וכל החפצים שלו.... וע"ע ביו"ד סי' פ"א בש"ך ס"ק כ"ו שכ' דאע"ג דאיסור דרבנן אין מצווין להפריש את הקטן מ"מ ראוי להפרישו מפני שדבר האסור מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע בזקנותו עש"ה ומוכח גם מזה דאיסורים דרבנן ג"כ איסורי חפצא נינהו וע"כ מפאת היות המאכל איסור בעצמותו ע"כ הוא מטמטם את הלב ומוליד טבע רע אף שהקטן אינו מצווה עליו: עוד נלענ"ד להביא ראי' דאיסורים דרבנן המה גם איסורי חפצא ושיש כח לחכמים להשים איסור ופסול על עצמות החפץ ושלא אל האדם לבד דבריהם נאמרים וזה

23. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה ג

היו לו פרות מרבין מחלקן מזון שלש סעודות לכל אָחַד וְאָחַד. וְאִסּוּר לְאָכַל אַחַר הַבְּעוּר בֵּין לַעֲנִיִּים בֵּין לַעֲשִׂירִים. וְאִם לֹא מִצָּא אֶכְלִין בְּשַׁעַת הַבְּעוּר שׁוֹרֵף בְּאֵשׁ אוּ מְשַׁלֵּיף לְיָם הַמֶּלַח וּמֵאֲבָדָן לְכָל דָּבָר שֶׁמֵּאֲבָד: +/השגת הראב"ד/ ואסור לאכול לאחר הביעור. א"א בחיי ראשי לא האיר ולא הצהיר מהו הביעור האוסר על כל אדם ואולי הוא סובר כי החילוק של ג' סעודות הוא גמר הביעור ואינו כן אלא בשיכלו פירות העיר ותחומיה מוציאים כל אדם מה שבבתייהם ומביאים אותם לאוצר ליד ב"ד והם מחלקים לכל אדם שלש סעודות כדי לשבת וכן בכל יום ויום עד שיכלו ואם אין שם אוצר ולא ב"ד מחלקין מוציאים לשוק ומפקירן ואף הוא יכול לחזור לזכות בהן ככל אדם ואוכל הזוכה בהן עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ ביהודה מכל ארץ יהודה ובגליל מכל הגליל ואחר שיכלו מכל הארץ אז יתבערו לגמרי לשריפה או לאיבוד ומאותו הביעור ואילך אינו אוסר במשהו לפי שאין לו שום היתר אבל לביעור הראשון כיון

א. בא לפנינו - ב"ד הצדק דפה ירושלים - הח"מ הרה"ג וכו' מ' צבי הירש קאהאן מרחובות, ואמר לנו, שהוא מפקיר את פירות כרמו וזיתיו ואילנותיו בשנה זו שנת השביעית כמצווה עלינו בתורתנו הקדושה, ועלינו לאסוף מן ההפקר את הענבים והזיתים והשקדים בעד עניי ארץ ישראל כאמור בתורתנו. ואנחנו הח"מ גמרנו עמו שיהיה שליח במקומנו ככל המבואר למטה.

ב. הרה"ג הנ"ל נתמנה מאתנו הבד"צ לשליח, לפקח על דבר בצירת הענבים מכרמו ולקייטת הזיתים והשקדים מאילנותיו, ולשכור פועלים בוצרים ודורכים, וכל מה שישלם להם יהא הכל על חשבוננו. הבצירה יהא על-ידי פועלים נוכרים ובאיזה שינוי כל שהוא.

ג. הוצאות תשלומי שכירות הפועלים, וכן שכירת עצמו בעד שליחותו והשגחתו, יקבל הכל מדמי מכירת היין, שימכרם מעט מעט במקח הממוצע וכפי שיבואר להל"ן אות ד', עד שיבואו לידו דמי שכירותם בשלמות.

ד. מקח היין שימכור יהא פחות ממקח שלקח בעד היין בשנה שעברה - סך עשרים פארעס מכל ראטיל, ובאופן שכל תשלומי היין יהא רק בעד שכירות הפועלים הנ"ל והענבים בעצמם המה הפקר.

ה. הזיתים והשקדים לא ימכור כלל וישלחם לפה ירושלים בעד עניים.

וכל זה נעשה בינינו בתקיעת כף ובקאג"ס בכל אופן היותר מועיל, דלא כאסמכתא כו' ככל מעשה ב"ד חשוב, וע"ז באנו על החתום, יום א' ערב ר"ח אייר שנת תר"ע.

נאום: חיים ברלין משה נחום וואלנשטיין
 נאום: ישראל יעקב יעב"ץ יוסף חיים זאנענפלד צבי פסח פראנק
 נאום: ליפמן דוד במהר"י ז"ל אברהם במוהר"ד הכהן
 ג"א מקבל עלי כנ"ל צבי הירש קאהן.

26. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן סט (י"ז סיון תר"ע ע"ש פרשת שלח)

ב"ה, אור ליום ו' עש"ק לסדר טובה הארץ תרעין, /תר"ע/ פעה"ק יפו ת"ו.

שלו' וברכה לכבוד ידידי הרב המאוה"ג, אוצר תו"ר מוהר"ר צבי הירש קאהאן שליט"א. קונטרסו היקר הגיעני במועדו, אבל מפני הטרדות הרבות לא הי' לי זמן גם לעבור על דבריו, ועתה כאשר בא מכתבו השני נתעוררתי להשיב ג"כ ע"ד הקונטרס, וכמובן בקיצור האפשרי, בעה"י.

והנה טרם אשיב, אני מוצא לעצמי חובה להודיע לכת"ר, שמעולם לא קבלתי עלי אחריות לומר, שכל הפוסקים צריכים להסכים ליסודות היתר ההפקעה שאנחנו נוהגים, כ"א שהדבר יש לו יסוד ע"פ איזה פוסקים קמאי ובתראי, וע"י צירוף של עוד איזה סניפים יצא ההיתר בבירור, באופן שראוי לסמוך עליו בשעה"ד בלא שום גמגום כלל. וממילא יבין שאין שום השגה עלי, אם גם נאמר שדברי התוס' דערכין מוכיחים הם לומר דשביעית דאורייתא אף על פי שאין יובל, כי אין אני רוצה כלל להביא כל השיטות, רק להראות מקום שיש שיטות שהיתר לקולא יכול להיות נסמך עליהן, דהיינו שיטת התוס' דגיטין ודכוותייהו, דס"ל ששביעית ביובל תליא מה"ת בודאי, וידוע הוא מה שכתבו בעלי הכללים, שאין להקשות מד' תוס' של מסכת אחת ע"ד תוס' של מסכת אחרת, כי לא מרועה אחד, כ"א ממחברים שונים, יצאו. והרי כן מוכיח לשוני, שלא כונתי על כללות דברי התוס' בכל מקום, כי מה שכתוב בד' ב', הרי נתברר לשיטת התוס' דקיי"ל דשביעית בזה"ז דרבנן, סובב הוא על מה שכתבתי בתחילה בד' א' ע"ב בסופו: וכך היא שיטת התוס' שם בסוגיאן, הרי דקדקתי שאין אני מדבר כ"א על שיטתם בסוגיאן. ובהוראה של שעת הדחק, שיש לה עוד צירופים רבים, כנ"ד, אין אנו זקוקים להביא את הדעות של המחמירים, כי הכל יודעים שרבים וגדולים הם מחמירים, אלא שעלינו החובה לפתח בהצלה ולהראות שגם המקילין יש להם על מי שיסמכו. ולא שייך כלל להקשות עלי מה שהקשה כת"ר, שכיון שאינני מפרש כ"א הכותב אליבא דהלכתא יש לי להביא כל הדעות, שזה הייתי צריך לעשות בפנים החבור, שהוא פוסק מאספ לכל הדעות, מה שא"כ במבוא, שכל עקרו לא בא כ"א ללמד זכות על ישראל קדושים

הנוהגים בהיתר זה, למה אני צריך להביא את דעת המחמירים. ובפנים כתבתי באמת ג"כ, שי"א שהשביעית נוהגת מה"ת גם בזה"ז, ולא הוצרכתי להביא ממרחק לחמי, שהדברים מבוארים בכס"מ במקומו בפ' רביעי הכ"ה, וכך היא דרך של כל מחברי הלכות פסוקות, להביא ממקום היותר קרוב אפילו מה שאפשר להביא ממקום רחוק יותר מוקדם, ובפרט כשיש מה לגמגם על הבירור של המקום המוקדם, שמביאים תמיד מהמקום המחזור, המבורר לנו. ... והשי"ת יחננו להיות ממישבי ארץ חמדתנו, וממרבי שלו' בישראל ובעולם, לקדש את שמו הגדול על עמו ועל נחלתו, ובזה יתרומם קרן תוה"ק, כנה"י ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר הק' אברהם יצחק ה"ק

27. אגרות ראי"ה

שי

בי"ה, עה"ק יסו ת"ו, י"ט סיון תרע"ן.

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו, שלו' וברכה.

הרב ר' צבי קאהן, קובל לפני על כבוד הועד והמושבה בכלל, שהם מונעים אותו מלהדר איזה הידורים, שהוא חפץ לעשות בפירותיו לשנה זו מפני חשש השמיטה. ובאמת אנכי התניתי ובארתי ביסוד ההיתר, שאין ראוי לכל אחד לכופף את חברו, וכל מי שרוצה להדר ולקיים דיני שביעית לכל פרטיהם, אין למנע ממנו. ואין בזה שום לעז, כי הכל יודעים שישנן כמה שאלות, שכל קהל עדת ישראל סומכין על המקילין, כמו סרכות, וחדש בתו"ל וכיוצא בהם, ומ"מ אין מוחים כלל בידי המהדרים שחפצים לצאת גם ידי המחמירים. והארכתי קצת בזה בספרי "שבת הארץ".

ע"כ אבקש בזה את כבודם, שלא יפריעו את הרב ר' צבי קאהן, מכל ההידורים שהוא חפץ לעשות בשלו, רק שיקבל עליו שלא יוציא ח"ו שום לעז על ההיתר, הנהוג, ע"פ גאוני קשישאי וע"פ יסודות חזקים מש"ס בבלי וירושלמי, וגדולי הפוסקים קמאי ובתראי וסברות ברורות, שכדאי לסמוך עליהן בתור הוראת שעה, בשעת הדחק הגדול הזה לטובת ישוב ארצנו הקדושה. וכל המתנהגים בגדרי

* לוד, היתה מקום בית-החרושת לסכון היהודי הראשון שנוסד או.
1 בית חרושת לסכון בשם "עמיד" בעה"ק חיפה ת"ו.

ההיתר, אשר בארתי אותם, להזהר במלאכות שהם מה"ת, לעשותן ע"י נכרים, או ע"י שאלת חכם באיזו עצה בדברים המסופקים, ובמלאכות דרבנן ע"י ישראל אחר המכירה, אין עליהם ח"ו שום חשש כלל, מפני שהם עושים כתורה וכמצוה, ככל דרכי הוראות או"ה הגידונים בעם ד' שלומי אמוני ישראל, ע"פ הש"ס והפוסקים מעולם. והנגי' חותם בברכה ורב כבוד כנה"י.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1234567 ח"ת

ג"ב, ובאמת בכל דבר שאין בו משום הפסד אני רוצה לצאת ידי כל הדעות, וכן ראוי לנהוג בכל כה"ג, וירא שמים יצאידי שניהם, וע"כ תקנתי עוד בראשית השנה חותמות לחתום על הכתבים של המסחר שהמתיר בשביעית הוא בשביל המכשירים והטורה. וכיוצא בזה בדעתי הי' לעשות שטרות של הפקר והרשאת ב"ד, שהכל נעשה ברשות ב"ד, ובלבד שלא יהי' מזה שום הפסד ולעז ת"ו. כי הכל יודעים, שאע"פ שאנו מקילים במקום הדחק, לחשוב ע"י המכירה שהפירות אינם פירות שביעית, מ"מ כל מה שאנו יכולים לצאת מכל חשש אנו עושים, וכה"ג דיו"ט שני של גליות ואפי' במקום שהדברים סותרים זא"ז, כמו סוכה בשמיני עצרת, מ"מ כיון שעושים כדי לצאת מכל ספק כך הוא דרכן של ישראל קדושים.

הנ"ל

שיב

בי"ה, עה"ק יפו ת"ו, ר' סיון תרע"ן.

לכבוד ידידי הרב המאוהב מו"ה צבי קאהן שליט"א, שלו' וברכה באה"ר.

מכתבו הגיעני, ע"ד הקובלנא במה שהועד מונע אותו מלהדר אחר ענבים של נכרים, כדי שלא לסמוך על המכירה. בעיקר הדין אם הי' מתישב עמי היו הדברים מיושנים בדרך יותר ישרה. ותמיהני מאד, שהתיקון שרצה כת"ר לצרף אל המכירה, — שהרי חתם על שטר ההרשאה ככל האכרים, — הלך לבקש מבד"צ דירושלים ועזב בד"צ דידן, שאנו סמוכין ונראין ויודעים עניני המושבות ביותר בירור, — וזה גרם כפי הנראה רוב המבוכה.

מצדי ירע בעיני מאד מה שהם לוחצים לכת"ר. אע"פ שכבר הי' לעולמים, שחכמי צפת מחו בידי הרשד"ם במחמירים בעניני שביעית נגד דעתם. אמנם הרשד"ם לא הסכים למחות במי שרוצה להדר במידת חסידות, אבל מ"מ אין להלעז כ"כ על המוחים, שהם רואים את עצמם עלובים ע"י אחד היוצא מכללם אפילו לחומרא. ובירושלמי פ"ב דברכות ה"ט איתא, אברייתא דכל דבר של צער הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח עושה ותבא עליו ברכה, ובלבד דלא יבזה אתרנין. ע"כ לקרות ע"ז מלא רועים, של שאריו הרבנים שי, אין תועלת כלל, כי אין בכחם לצאת נגד מקום שיש סמוכין מצד התורה. אבל אחר כ"ז הנני מוצא לנכון לחוק את ידיו, כשהוא חפץ להתמיר, ובלבד שלא יוציא ח"ו לעז על היתר המכירה, שהתירים כאלה אנו נוהגים בדברים חמורים מאד, בבכור לענין קדשים בחוק, שבכרת לכמה רבוותא גם בזה"ז, ועוד כמה מילי, חמץ ושבת ורבית. ובאמת אין זו הערמה, כי ניחא לישראל לאפקועי האיסור ומשו"ה גמרו ומקנו. והנה לא הי' לי פנאי לעבור על הקונט' ששלח, וק"ו להשיב, אבל כעת, שהוכרחתי לכתוב לו מכתב, מצאתי לנכון לעיין בהתחלת קונטרסו, וחפצתי להשיבו על כל הפרטים האלה. אבל ראיתי שיאריך הזמן, והענין שלו דורש זריזות, ע"כ רשמתי רק תשובות על סדר דבריו בהתחלתו, והחלק יעיד על הכל, כי כל השגותיו, ובכלל השגות כל המשיגים על יסוד ההיתר, הדרוש לטובת הישוב הקדוש של אה"ק כאור לגשימה ממש, אינן בגדר השגות כלל. ואולי כשירויה ד' לי בפנאי, ארשום עוד על יתר דבריו, ואם ישפט בשכל ישר אקוה שיודה על האמת, ואם ירצה מי שהוא להעמיד על דעתו, איני מקפיד בזה, ויהי לו את אשר לו.

והשי"ת יחנינו להיות ממשיבי ארץ חמדתנו, וממרכי שלו' בישראל ובעולם, לקדש את שמו הגדול על עמו ועל נחלתו, ובוה יתרום קרן תוה"ק, כנה"י ונפש ידי"ע דושת באה"ר.

1234567

הק' אברהם יצחק ה"ק

1 משפט כהן סי' סח סט.

28. בתורתו של ר' גדליה עמוד קצו

קדושת פירות שביעית

הגמרא אומרת בכמה מקומות שפירות שביעית קדושים בקדושת שביעית. מה המוכן של קדושת שביעית? 'קדוש' בכל מקום הוא דבר הדורש התייחסות מיוחדת, כמוכן התייחסות חיובית (ויש גם 'קדוש' במוכן של התייחסות מיוחדת לשלילה, כמו "לא יהיה קדוש", "פן תקדש"). עולה במחשבה ראשונה שאם הפירות קדושים, הרי שאכילתם האמורה בתורה, "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", היא כמו אכילת קדשי מזבח, שמצוה לאוכלם, וכמוכן שאסור להפסיד אותם או לבזותם. האם זה נכון? האם מה שקדוש בקדושת שביעית יש חיוב לאוכלו, או שהקדושה היא רק האיסור להפסידו או לבזותו? בקדושים אכילת האדם הוקשה לאכילת המזבח. האכילה, בין של הכהנים בין של ישראל בקדושים קלים, היא אכילה לפני ה', עבודה, והיא חלק ממצות הקרבן. אבל בשביעית לא מצינו מצות אכילה. אכילת פירות שביעית אינה עבודה. מצינו רק איסור להפסיד פירות שביעית, "לאכלה ולא להפסד". אמנם גם אל פירות חולין צריך להתייחס כמתנה שהקב"ה נותן לך, ולא להשחיתם. אבל יש הבדל דרגות בין פירות חולין לפירות שביעית. בפירות חולין יש איסור בל תשחית, אבל אם הם גורמים לאדם טורח גדול או מונעים ממנו ריוח — מותר לו להפסידם ואין זו השחתה. לעומת זאת לגבי פירות שביעית התורה דורשת יחס מיוחד, יחס של כבוד, ואסור לגרום להם שום הפסד. אתה לא חייב לאכול, אבל הפירות האלה ניתנו לך לאכלה, ולשימושים נוספים הנלמדים מ"לכם", ולא להפסד. מאותה מלה, "לאכלה", לומדים גם "לאכלה ולא לסחורה", כי מטרת השביעית היא שהפירות יעמדו לאכילה לכל, אפקעתא דמלכא, ושלא תתייחס אליהם כאל רכוש.

א י ש

שביעית סימן יד

חזון

— ע"כ נדפס ס' —

י' ירר פ"ה ס"ב אין מחייבין אותו לוכל לא פת שעיפשא כו',
לכאורח אין חיוב לעולם לאכול פירות שביעית שאין
כשלמים שיכא מלוב באכילתן, אלא נראה דר"ל אין מחייבין אותו
לחשב למאכל אדם אלא רשאי להאכיל לבהמותו.

וגראה דאסור לאכול פת שעיפשא דחשיב הפסד וכיון שראוי
לבהמה אסור בהפסד וכה דלא אמר שאס בה לאכול
אין שומעין לו כדאמר בתרדין חייב מפני שדברו הכמים בטוב.

— נדפס סינין כ"א ס"ק י"ג —

מש"כ נביג דאין מלוב לאכול פירות שביעית ראיתי צ"ס'
מג"א בהוספת עשין של הרמב"ן עשה ג' שפי' דעת
רמב"ן כיפון מזה אצט כונת רמב"ן דאיסור סחורה הוא ממנין
עשין כמבואר בדבריו ז"ל אצל אין עשה באכילתן ואילו לריך
ראיות שיש מלוב באכילתן לא היב מספיק מה דמלינו איסור
סחורה דסחורה אינה מצטלת אכילתן שברו הלוקה יאכלס אלא
מפני שאין מלוב באכילתן ולא שייך למחשבה נעשה העמיד הרמב"ן
את איסור סחורה במנין העשין.

— ע"כ נדפס ס' —

29. מאת הרב יוסף צבי רימון

ברור מהתוספתא ששליחי בית הדין יכולים לקצור בכמות גדולה כרגיל, וכן מותר להם לעשות גם פעולות הכנה האסורות בדרך כלל בפירות שביעית (דריכה בגת וכד'). כמו כן, הם גם מחלקים את הפירות לאנשי העיר, ופותרים את הבעיה של סחורה בפירות שביעית. האם ניתן לשלם לאוצר בית דין?

התוספתא אומרת ש"שוכרין פועלין", ומכך משמע שהיו משלמים להם. מכך מסיק החזון איש (שביעית י"ב, ו) שבית הדין רשאי לגבות מהאנשים את ההוצאות על הקטיפה וכד'.

בשנת תר"ע הציג הרב קוק (לאחר שהציג את היתר המכירה) ליישם את רעיון אוצר בית דין בפירות הארץ (עיין איגרות ראי"ה ח"א שי"א; שי"ג). הרב קוק הציג שבעלי השדות ימסרו את השדות לבית הדין, ובית הדין ימנה את בעלי השדות כשלוחם לקצור את הפירות ולטפל בהם. האנשים ישלמו עבור ההוצאות, אלא שמראש יגבו מחיר גבוה עבור עבודתו של בעל השדה, כך שבעל השדה יקבל תמורה מעבר להוצאותיו[1]: "לכבוד ידי"ע הרב הגאון הגדול פאהמ"ד מוהר"ח ברלין שליט"א, שלום וברכה. הנני מוצא לי לחובה להודיע את כתר"ה שי', שגם מראשית העניין, כשראיתי את נחציות השימוש בהיתר ההפקעה ע"י המכירה לכללות יישוב ארץ הקודש, גמרתי בדעתי לעשות בכל זאת את כל מה דאפשר לצאת ידי חובת כל הדעות. ועל כן תיקנתי תותמות שחקוק עליהם שהמחיר בשביעית יהיה רק בשביל המכשירים והטורה, כדי להסיר מהדמים דין קדושת שביעית ולעשות ע"י זה את הסחורה ע"י הבלעה... ויימסר כוחם לב"ד ושטר הרשאה שב"ד מרשים להבעלים הנ"ל לעשות ברשותם כל מה שנדרש למכירת הפירות בדרך היתר, דהיינו לקחת מהם שכר טרחה ומכשיריהם. אלא שמראש הסכמתי שכיוון שיש לנו יסוד המכירה... אין לדקדק כל כך כמה יקחו בעד המכשירים והטורה, כיוון שהדבר מפורש שאין הדמים בעד גוף הפירות, ואין לדחוק את בני המושבות העמוסים במשא של דחק גדול במצבם ד' ירומם קרנם...". הרב חיים ברלין שמח על הצעת הרב קוק. הרידב"ז, לעומתו, התנגד להצעה זו, ועיקר טענתו הייתה שע"י מכירת הפירות בשוויים האמיתי (ולא רק תמורת ההוצאות) נמצאים אנו "גונבים דעת עליון".

החזון איש יישם את אוצר בית דין, אבל טען שאין לתת לחקלאים סכום מלא עבור הפירות, אלא סכום קצוב עבור הוצאותיהם וטרחותיהם כפועלים. ללא קשר להצלחת השיווק של הפירות[2]. באמצעות אוצר בית הדין ניתן לקצור את הפירות כרגיל, וכן אין כלל סחורה בפירות שביעית, אלא רק חלוקה שלהם. כמו כן, הכסף שמתקבל אינו תמורת פירות השביעית אלא דמי שכירות הפועלים, ולכן גם אין בו קדושת שביעית. כמובן, הפירות עצמם קדושים בקדושת שביעית[3].

30. פרק מתוך הספר "קרא שמיטה" שהופיע לאחרונה בהוצאה עצמית של המחבר

הגות תורנית - אוצר בית דין

נאמר כאן, כי בראשונה - בתקופה בה יד בית דין הייתה תקיפה, סמכותית ושולטת - הושיבו שליחים בפתחי העיירות לפקח על ענייני שביעית וכל אדם שליקט כמות גדולה של פירות משדות ההפקר, נאלץ למסור זאת לשליחים המפקחים והם הותירו בידו כמות המספקת לשלוש סעודות בלבד ואת השאר הם העבירו לאוצר בית הדין לחלק לאלה שלא יצאו ללקט בשדות. מאוחר יותר השתנה הנוהג: בית הדין נטל לרשותו את האדמות השובתות, הפעיל בהן פועלים שעשו את מלאכת הקטיפה והאיסוף והיבול כולו הועבר לעיבוד ולאחר מכן הועברה התוצרת המעובדת - דבילות, יין, שמן - לאוצר בית הדין ומכאן הוא חולק בכל ערב שבת לאוכלוסייה הנצרכת, ולפי מפתח משפחתי. התערבות זו של בית הדין נועדה למנוע מבעלי השדות לאגור את יבולם ולסחור בו - דבר האסור בפירות שביעית כדברי הרמב"ן (בפירושו לויקרא כה, ז) "וכל זו התקנה והטורה של בי"ד מפני חשד שלא יבואו לעכבם, או לעשות מהם סחורה."

מדברי התוספתא עולה, כי יש כוח ביד בית דין להוציא את הפירות מידו של בעל השדה, או מידו של כל מי שליקט כהלכה וכדין בשדה ההפקר, יותר מזה - בית הדין רשאי להכניס פועלים לשדות על אף שמלאכות אלו אסורות לבעל השדה עצמו, שהרי כך נאמר במשנה (שביעית פרק ח' מ"ו) "תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה (כלי מיוחד לקציצה) אין דורכין ענבים בגת ואין עושים זיתין בבד".

הרמב"ן סיכם כך את הדברים (שם): "בי"ד שוכרין פועלין ובוצרין ומוסקין ולוקטין כל אותו המין, ודורכין ומוסקין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים."

ברור, כי בדרך זו של הכנסת הפרי לאוצר בית הדין, אין הוא הופך מהפקר לנכס. הוא היה הפקר ונותר הפקר. הוא היה קדוש בקדושת שביעית ונותר קדוש בקדושת שביעית, ולפיכך, כאשר בית הדין מחלק את הפרי הוא אינו סוחר בו במובן המקובל, אלא הוא מועבר לידי המקבל על-ידי בית הדין וזה צריך לשלם למען ההוצאות שהיו לבית הדין: שכירת פועלים העברת הפרי לאוצר, אכסונו וכד'. התשלום כאמור אינו למען הפרי, שהוא הפקר, אלא למען ההוצאות וההוצאות בלבד.

רב וכורם

נוהג זה של העברת היבולים לאוצר בית דין, לא הונהג במשך הדורות עד לשנת תר"ע (1910). בשנה זו הגיע **רבי צבי הירש קאהן** (מחבר הספר "אמרי צבי" על מסכתות הש"ס) שהיה כורם במושבה רחובות. הוא, כתלמיד חכם, שהכיר את ההלכה של אוצר בית דין, ביקש מחברי בית הדין שבירושלים, שיעשו עמו הסכם אוצר בית דין, כפי שהיה מקובל בזמן הבית השני וכפי ששנוי בתוספתא דלעיל. בבית הדין התכנסו אז הרבנים **רבי חיים ברלין**, **רבי צבי פסח פראנק**, **רבי יוסף חיים זוננפלד** ותלמידי חכמים נוספים מגדולי הרבנים שבירושלים. לאחר משא ומתן ארוך ודיון מקיף בהלכות אלו, ערך בית הדין כתב חוזה בין הכורם לבית הדין וסוכם, כי **הכורם יהפוך להיות שליח בית הדין**. עליו לשכור **פועלים נכרים** למלאכת הבצירה (**בשינוי**) לשכור פועלים יהודים למלאכת הכנת היין, להעביר את מרתפו לרשות בית הדין לאכסון היין ולקבוע את מחיר הבקבוק אך ורק בהתאם להוצאות ותו לא. להלן ההסכם במלואו:

א. בא לפנינו - ב"ד הצדק דפה ירושלים - הח"מ הרה"ג וכו' מ' צבי הירש קאהן מרחובות, ואמר לנו, שהוא **מפקיר** את פירות כרמו וזיתיו ואילנותיו בשנה זו שנת השביעית כמצווה עלינו בתורתנו הקדושה, ועלינו לאסוף מן ההפקר את הענבים והזיתים והשקדים בעד עניי ארץ ישראל כאמור בתורתנו. ואנחנו הח"מ גמרנו עמו שיהיה שליח במקומנו ככל המבואר למטה.

ב. הרה"ג הנ"ל נתמנה מאתנו הבד"צ לשליח, לפקח על דבר בצירת הענבים מכרמו ולקייטת הזיתים והשקדים מאילנותיו, ולשכור פועלים בוצרים ודורכים, וכל מה שישלם להם יהא הכל על חשבוננו. הבצירה יהא על-ידי פועלים נוכרים ובאיזה שינוי כל שהוא.

ג. **הוצאות** תשלומי שכירות הפועלים, וכן שכירת עצמו בעד שליחותו והשגחתו, יקבל הכל מדמי מכירת היין, שימכרם מעט מעט במקח הממוצע וכפי שיבואר להל"ן אות ד', עד שיבואו לידו דמי שכירותם בשלמות.

ד. מקח היין שימכור יהא פחות ממקח שלקח בעד היין בשנה שעברה - סך עשרים פארעס מכל ראטיל, ובאופן שכל תשלומי היין יהא רק בעד שכירות הפועלים הנ"ל והענבים בעצמם המה הפקר.

ה. הזיתים והשקדים לא ימכור כלל וישלחם לפה ירושלים בעד עניים.

וכל זה נעשה בינינו בתקיעת כף ובקאג"ס בכל אופן היותר מועיל, דלא כאסמכתא כו' ככל מעשה ב"ד חשוב, וע"ז באנו על החתום, **יום א' ערב ר"ח אייר שנת תר"ע.**

נאום: **חיים ברלין** משה נחום וואלנשטיין

נאום: ישראל יעקב יעב"ץ **יוסף חיים זאנענפלד צבי פסח פראנק**

נאום: ליפמן דוד במהר"י ז"ל אברהם במוהר"ד הכהן

ג"א מקבל עלי כנ"ל צבי הירש קאהן.

מתוך החוזה עולה, כי הלקוח ישלם סכום קטן שיכסה את ההוצאות בלבד,; כי מלאכת הבצירה שהיא איסור מדאורייתא - תעשה על-ידי נכרים בלבד ובשינוי,; כי לכורם עצמו לא יהיו כל רווחים מהשיווק; כי המכירה תעשה "מעט מעט" - בכמויות קטנות בלבד,; כי הזיתים והשקדים לא ימכרו על-ידי הכורם

עצמו אלא יחולקו (תמורת תשלום הוצאות) לנצרכים; וכי החלוקה תהיה רק לשומרי שביעית היודעים להקפיד על קדושת הפירות.

ברור הוא מתוך עיון בחוזה ובסיכומו, כי אין כאן כל הערמה' או התחכמות. הכרם אכן הופקר כדין, הכורם לא זכה ברווח כלל וכלל, והפעולה של בית הדין - דרך הכורם עצמו כשליח - הייתה בדיוק כפי שהיה בימי הבית השני וכפי שעולה מן התוספתא הנ"ל. כל זה היה בשנת השמיטה תר"ע 1910 הצעת הרב קוק

כבר באותה שנה נתחוללה מהומה בעקבות היתר זה. כורמים אחרים וכן חקלאים אחרים, שנהגו לפי "היתר המכירה" הביאו את יבוליהם למכירה בירושלים, אך נתקלו בסירוב מצד חכמי ירושלים. אלה הציעו לחקלאים להפקיר את שדותיהם ולשלוח את יבוליהם למחסני בית הדין, ושם הם ימסרו למוכר מיוחד שלא ימכרם במשקל אלא באומדן של "מלוא חופניים". הקונה מצדו יידרש לשלם למען שכר טרחת האיכרים ככל שתאוה נפשו, והפדיון יימסר לחקלאים במתנה למען טרחתם בלבד. אלה כמוכן לא הסכימו לשיטת שיווק זו ובעקבות כך נוצרה מהומה רבתי שהעיתונות נטלה בה חלק לא מבוטל.

כדי להשקיט את המהומה הציע הרב אי"ה קוק, רבה הראשי של יפו (אז), לצרף יחד את היתר המכירה ואת אוצר בית דין כדלהלן: האיכרים יחתמו על שטר הפקרת המטעים ומסירת היבול לבית דין וזה ימכור אותם בשליחות רבנו. וביחס למחיר הפרות - אלה יימכרו במחיר ריאלי כאשר מחיר הפרות ייבלע במחיר ההוצאות והטרחה. רבני ירושלים לא הסכימו להיתר זה הן בשל הצעת ההבלעה והן בשל העובדה שהמטעים עובדו כבכול שנה, בלא שהופקרו. גם ההפקר בעת המסירה נראה כהפקר מפקוק. יש יותר מרמז, כי התנגדות להיתר המכירה הייתה סיבה נוספת לדחיית הצעת הפשרה.

בו-זמנית התקשרו היקבים עם כורמי המושבות הגרמניות בארץ וקנו מהם את ענביהם. פעולה זו שנעשתה על-ידי נציגי בית הדין - רבי בן ציון ידלר ורבי עקיבא פרוש, נתקבלה בהערכה על-ידי חכמי ירושלים אך נתקלה בביקורת ובהתנגדות של הרב אי"ה קוק והעיתונות דאז. בחילופי המכתבים שהתקיימו בין רבי חיים ברלין מירושלים והרב קוק מיפו באו הדברים לידי ביטוי ולידי עמידה על הדעות הקוטביות.

בצורה זו נמשכו הוויכוחים והמתחים לאורך שנות השמיטה שבאו לאחר מכן. בשנת תרצ"א (1931) היו שלושה פרדסי הדרים שבעליהם הפקירו אותם ומסרו את הפירות לחלוקה בידי בית דין על פי היתר אוצר בית דין. בשנת תרצ"ח (1938) נותר פרדסן אחד, רבי פנחס גלויבמן מפתח תקוה, שהנהיג בפרדסו את שמירת השמיטה כהלכתה.

בעל המטע - שליח בית דין

שנת תשי"ב (1952) הייתה שנת השמיטה הראשונה לאחר קום המדינה. היו אלה ימים של צנע ונטלה האפשרות לקיים אספקת יבולים מכפרים ערביים שמעבר לגבול המדינה. נוצרו מצבים שבהם לא הייתה לשומרי שביעית כל אספקה של ירקות ופירות. הייתה זו שנה ששומרי השביעית, לא החקלאים אלא הצרכנים, נדרשו להיות "גיבורי כוח" כדי לקיים את מצוות התורה כהלכתה. בעל "חזון איש" שנשאל על כך השיב, שבמצב כה חמור כפי שהתהווה בארצנו, ניתן לסמוך על היתר "אוצר בית דין", וידוע, כי במחיצתו נערך חוזה של היתר מסוג זה עם חקלאי מכפר הרוא"ה. מכאן עולה, כי בדרך כלל גם דעת החזון איש לא הייתה נוחה מהיתר זה, וכל אשר התיר היה כהוראת שעה. אף ידוע, כי הוא עצמו לא אכל מיבולי אוצר בית דין והקפיד לצרוך אך ורק מגידולי נוכרים. על אף זאת, הלך היתר אוצר בית דין והתפשט והחל להקיף עוד ועוד חקלאים.

על פי היתר זה, אוצר בית דין, כפי שהוא נהוג היום, מתמנה בעל המטע עצמו להיות שליח בית דין. את הפירות אין הוא צריך להסיע למחסני בית הדין, אלא למחסניו שלו שהופכים להיות מחסני אוצר בית

דין. כך גם התמורה הכספית שהוא מקבל למען שיווק הפרי, אינה נחשבת כרווח מסחרי, אלא תמורה לטרחתו כשליח בית דין. ברם תמורה זו נחשבת לזעירה ואין בה כדי "להשביע את הארי", ולפיכך סוכם שבית הדין שוכר את בעל המטע לכל העבודות המותרות בשדה כמו "לאוקמי אילנא" (לקיים את האילן) ועבודות דרבנן - המותרות במקום הפסד. כמובן שבמחיר נכללות ההוצאות למען דמי השקיה, ריסוס, שמירה, כלי עבודה, פעולות המיון, וכיוצא באלה. התוצאה היא שבסופו של דבר מקבל החקלאי תמורת יכוליו בשנת השמיטה מחיר שווה כמעט למחיר שהוא מקבל בשנה רגילה.

צורה זו של תפקוד ההיתר, רחוקה היא מן הצורה המקורית של ההיתר כפי שעודכן בשנת תר"ע על-ידי רבני ירושלים. אז חייב היה בעל המטע להפקיר ממש את המטע ולבצע בו פעולות קטיפה וארגון משלוח בלבד. המחיר שקיבל היה זעום וכיסה את העבודות הנ"ל. ואילו היום, כאמור, נכללות בתוך מחיר הפירות שהלקוח משלם, כל העבודות והעשייה הנרחבת בשדה. אכן היו וישנם פוסקים שאין דעתם נוחה מצורה זו של אוצר בית דין ועם זאת, זוהי אחת הדרכים העומדות בפנינו לאפשר אכילת יכולים מתוצרת חקלאות יהודית ולהעדיף אותה על פני יכולי נוכרים.

31. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן סט

ב"ה, אור ליום ו' עש"ק לסדר טובה הארץ תרע"ן, /תר"ע/ פעה"ק יפו ת"ו. שלו' וברכה לכבוד ידידי הרב המאוה"ג, אוצר תול"ר מוהר"ר צבי הירש קאהאן שליט"א. קונטרסו היקר הגיעני במועדו, אבל מפני הטרדות הרבות לא הי' לי זמן גם לעבור על דבריו, ועתה כאשר בא מכתבו השני נתעוררתי להשיב ג"כ ע"ד הקונטרס, וכמובן בקיצור האפשרי, בעה"י. והנה טרם אשיב, אני מוצא לעצמי חובה להודיע לכת"ר, שמעולם לא קבלתי עלי אחריות לומר, שכל הפוסקים צריכים להסכים ליסודות היתר ההפקעה שאנחנו נוהגים, כ"א שהדבר יש לו יסוד ע"פ איזה פוסקים קמאי ובתראי, וע"י צירוף של עוד איזה סניפים יצא ההיתר בבירור, באופן שראוי לסמוך עליו בשעה"ד בלא שום גמגום כלל. וממילא יבין שאין שום השגה עלי, אם גם נאמר שדברי התוס' דערכין מוכיחים הם לומר דשביעית דאורייתא אף על פי שאין יובל, כי אין אני רוצה כלל להביא כל השיטות, רק להראות מקום שיש שיטות שהיתר לקולא יכול להיות נסמך עליהן, דהיינו שיטת התוס' דגיטין ודכוותייהו, דס"ל ששביעית ביובל תליא מה"ת בודאי, וידוע הוא מה שכתבו בעלי הכללים, שאין להקשות מד' תוס' של מסכת אחת ע"ד תוס' של מסכת אחרת, כי לא מרועה אחד, כ"א ממחברים שונים, יצאו. והרי כן מוכיח לשוני, שלא כונתי על כללות דברי התוס' בכל מקום, כי מה שכתוב בד' ב', הרי נתברר לשיטת התוס' דקיי"ל דשביעית בזה"ז דרבנן, סובב הוא על מה שכתבתי בתחילה בד' א' ע"ב בסופו: וכך היא שיטת התוס' שם בסוגיאן, הרי דקדקתי שאין אני מדבר כ"א על שיטתם בסוגיאן. ובהוראה של שעת הדחק, שיש לה עוד צירופים רבים, כנ"ד, אין אנו זקוקים להביא את הדעות של המחמירים, כי הכל יודעים שרבים וגדולים הם מחמירים, אלא שעלינו החובה לפתח בהצלה ולהראות שגם המקילין יש להם על מי שיסמכו. ולא שייך כלל להקשות עלי מה שהקשה כת"ר, שכיון שאינני מפרש כ"א הכותב אליבא דהלכתא יש לי להביא כל הדעות, שזה הייתי צריך לעשות בפנים החבור, שהוא פוסק מאספ לכל הדעות, מה שא"כ במבוא, שכל עקרו לא בא כ"א ללמד זכות על ישראל קדושים הנוהגים בהיתר זה, למה אני צריך להביא את דעת המחמירים. ובפנים כתבתי באמת ג"כ, שי"א שהשביעית נוהגת מה"ת גם בזה"ז, ולא הוצרכתי להביא ממרחק לחמי, שהדברים מבוארים בכס"מ במקומו בפ' רביעי הכ"ה, וכך היא דרך של כל מחברי הלכות פסוקות, להביא ממקום היותר קרוב אפילו מה שאפשר להביא ממקום רחוק יותר מוקדם, ובפרט כשיש מה לגמגם על הבירור של המקום המוקדם, שמביאים תמיד מהמקום המחזור, המבורר לנו.

ואיני צריך להשיב על מה שרוצה כת"ר להדחק, שמא התוס', שהעתיקו אח"כ דברי רש"י, חזרו בהם ממה שכתבו תחילה מפורש שלא כדבריו, שאין זה דרך הפוסקים כלל, ואף על פי שכשמביא איזה פוסק שתי דעות בשם אומרון, ואיננו מכריע, אז אנו מדייקים לפעמים שהעיקר הוא כפירוש האחרון, וגם זה אינו כלל מוכרע. וכן כתב הפרי מגדים בא"ח בכללים בשו"ע שלו, שבסי' כ"א שם כתב שדוקא במקום שכותבים בלשון אבל על הדעה השני' אז יש מקום לומר שחושבין אותה לעיקר נגד הדעה הראשונה, אבל כשכותבים שתי הדעות זו אח"ז אין כאן הכרעה, ובסי' כ"ט כתב, ע"פ היסוד של דברי הטור בסי' קמ"ב, שבתחילה כתב ד' המנהיג ואח"כ כתב והרמב"ם כתב, אם הוי"ו הוא במקום אבל, וגם שם משמע ממהרי"ן חביב ותה"ד, שהוי"ו אינו במקום אבל. אמנם אפילו אם נאמר שהוא במקום אבל, וכדמשמע מדברי הב"י והב"ח שם, והדעה השני' היא עקרית, לא נאמרו הדברים כ"א כששתי הדעות מובאות הן בשם אחרים, ע"כ אנו אומרים שמה שסידר אח"כ וכתב בלשון ויו, לא בדרך השויה י"א וי"א, הרי היא עקרית. אבל במקום שהדעה הראשונה היא סתמית, של המחבר בעצמו, ואח"כ הביא דעה שני' בשם איזה פוסק אחר, מעולם לא אמר אדם דבר זה שנזניח את הדעה העקרית של המחבר, משום שהביא אח"כ דעה אחרת, ולהחליט בשביל זה שהמחבר חזר בו, כמו שרוצה כת"ר לדחוק ולומר, שחזרו בהם התוס' מדבריהם, מפני שהביאו אח"כ פי' רש"י בשם והקונטרס פי', חלילה לומר כן, אלא ששיטת התוס' היא כמו שביארו הבנת הסוגיא, דמוכח עפ"ז ששביעית דרבנן בזה"ז, אלא שעם כ"ז לא חדלו להביא שדעת רש"י אינה כן. ואף על פי שהדבר ישר ומוכרע מצד עצמו, מ"מ אביא לו סמך הגון מדברי הגאון פני יהושע ז"ל, שהאריך לבאר דברי התוס' דידן, דס"ל דפרוזבול ומוסר שטרותיו לב"ד תרי מילי נינהו, ומוסר שטרותיו הוי דאורייתא ופרוזבול הוא תקנתא דרבנן ע"י הלל, אלא שרצה לחזור בו מפירושו מכח מה שכתבו התוס' אח"כ, שממה שכתבו התוס' בקונט' פירש דרבא נמי קאי לשנויי פירכא דהכא, דמוסר שטרותיו הוי מכח הפקר ב"ד מוכח דס"ל דמוסר שטרותיו היינו פרוזבול וישב הדברים שבאמת רש"י ותוס' אזלי בזה לשיטתייהו, בפ"ק דמכות ד' ג' ע"ב, ד"ה מוסר שטרותיו ברש"י וד"ה המוסר שטרותיו בתוס', דרש"י כתב דהיינו פרוזבול, ולטעמי' אזיל שגם בסוגיין ס"ל שהוא ענין אחד, ותוס' שכתבו כאן דמוסר שטרותיו ופרוזבול תרי מילי נינהו, לפי הבנת פנ"י ז"ל זהו לשיטתם, שהשיגו במכות שם על פירש"י וכתבו על דבריו ולא נראה, מכח הראי' דמס' שביעית, דנקיט מוסר שטרותיו תחילה והדר נקיט פרוזבול בפ"ע. עכ"פ למדנו מדבריו, שדעת התוס' היא בהחלט שלא כדעת רש"י, ובא זה ולימד ע"ז דהיינו דברי התוס' שבמכות ע"ד תוס' דסוגיין. אמנם הדברים הם ללא צורך, שבלא"ה אין לנו להוציא דברי התוס' מפשטן, כדי להמציא חומרא, שהתוס' חזרו בהם, וכדי למעט עי"ז את כח הסוברים ששביעית בזה"ז דרבנן, ולא כך היא דרכה של תורה בהוראה של דחק, שאנו חייבים לחפש ולהקל בכל האפשרות כדי לחוס על ממונם של ישראל, וכדי לחפש בזכותם ולא הדורי אתקנתא דישב א"י החביב טובא.

ומש"כ כת"ר, שלר"ת מוכח דתי' הפקר ב"ד לא קאי על הקושיא הראשונה, מדכ' שהלל תיקן שלא לדורו כ"א לאחר חורבן, ואם מועיל הפקר ב"ד א"כ גם לדורו יועיל, אין זה כלום, שר"ת סובב שם על הסוגיא שהיא דברי אביי, שאומר שתקנת פרוזבול היא אליבא דרבי, משום שאין שמיטה בלא יובל, ולפ"ז צ"ל דלא תיקן לדורו אם הי' שם יובל כשיטתו של ר"ת, ועכ"פ אין הכרח מזה לא לכאן ולא לכאן. וכמה תמוהים הם דברי כת"ר, במה שתמה עלי, שכיון דר"ת סובר דשביעית בזמן בית שני הוי דאורייתא איך כתבתי ששביעית בזה"ז לדעת תוס' היא דרבנן, ומאי ענין שמיטה אצל ה"ס, וכי בשביל שלר"ת הי' שמיטה בזמן שהיובל נוהג מה"ת, ויובל לדידי' נוהג גם בבית שני. ע"כ מוכרח הוא לומר שגם בזה"ז הוא מה"ת כשאין היובל נוהג, איני רואה כאן כ"א חפץ להשיג, במחכ"ת. ומש"כ שיותר טוב להשוות את דברי תוס' דידן לד' תוס' ערכין י"ב, הנה זה הי' נכון רק אם אפשר לתן לתוס' דידן פירוש זה שרוצה כת"ר להעמיס בהם, אבל כבר כתבתי שא"א כלל לומר כן, ולפ"ז אפילו אם לא הי' אפשר להשוות

דהת"ו דכאן עם דהת"ו דערכין אין אנו אחראים ע"ז כלל, וכמש"כ שאין זה כ"א היכא שהדבר מרווח, ובפרט שלפי דעתי אין הוכחה מד' התו' דערכין כלל. וביותר שהרי בערכין גופא, בד' ל"ב ע"ב ד"ה מנו, מוכיחין דהת"ו עצמם שם, ששביעית דרבנן בזה"ז ושתליא ביובל, וישבו אפילו את ד' הת"כ שנראים כחולקין, וס"ל שביעית אף על פי שאין יובל, שפי' הוא כשהניחיהו בחטאם, אבל בעצם כו"ע כרבי ס"ל, ודבר ידוע הוא ע"פ הכללים שבחדא מסכת חובה לישב דהתו"ס שלא יסתרו אהדדי, ואיך אזיל מר בתר איפכא לדאג על השויית דהתו"ס דערכין עם דהתו"ס דגיטין ולעשות חילוק בין דהתו"ס דערכין עצמם. ואם גם נודה, שבע"כ דהתו"ס דערכין סותרים הם זא"ז, ותרי רבוותא אמרי להו דפליגי אהדדי, גם אז מה ראית להשוות דהתו"ס בגיטין עם דהתו"ס דד' י"ב ולהוציאם מדי פשטן, ולחפש חומרא, במקום שאנו יכולים להשוותם ביותר ריוח עם דהת"ו דד' ל"ב ע"פ פשטן של דברים, ולתן מקום לזכותן של ישראל המיוסדת על היסוד של הסוברים דשביעית בזמן הזה דרבנן.

ומש"כ כת"ר על מה שכתבתי, שאין דעתי מסכמת להרש"ש, ולהכריע ממה שנצטרף למנין שס"ל דשמיטה הוי מה"ת גם בלא יובל, משום די"ל דמידי דהוי עתיד להתחייב מדרבנן, וק"ו מד"ק, מועיל לצרף, ואזדא ההוכחה מהצירוף. אלא שעוד הטעמתי הדבר, שהענין איננו רק אפשרי אלא גם מוכרח, שהרי גם אם נאמר, ששמיטה היתה מה"ת, מ"מ השנים שלא ה' בהן חיוב יובל איך יצורפו, והרי הם דומים לענין יובל כאילו היו שנים שקודם כניסת הארץ, שחיוב היובל יכול להתקבץ ממה שחל החיוב למנות השנים כדי לקדש אח"כ שנת החמשים, והשכל נותן שמנין היובל יעכב חיובו יותר מחיוב השמיטין, שהרי במנין היובל לא נזכר כלל שתהי' שנה השביעית שמיטה, אלא שיהיו שבע שנים שבע פעמים, וזה אפשר להיות גם בלא חיוב שמיטה, וזו היא באמת דעתו של ר"י לפי פשט התו"כ, שאומר עשה יובל אף על פי שאין שמיטה, אבל לצרף מנין שלפני החיוב אין הדעת נותנת כלל, כי היכן הם חמשים השנים, ואיה התחלת גבולן, ומ"מ אנו צריכים למשכונני נפשין ולומר שיש ע"ז טעם שיצטרפו כיון שהי' עכ"פ מנין מדרבנן, וק"ו שיצטרפו שנות השמיטה אף על פי שאינן אלא דרבנן. והעיר ע"ז כת"ר משום שלא מנו כ"א אחר כיבוש וחילוק, איני יודע ממש פירוש דברים הללו, ומה טוב הדבר שיבאר לי כת"ר כונתו בזה, כי איני תופס שום שייכות מזה להענין, והרי אנו עסוקין ע"ד המנין של היובל האחרון, אם נצטרפו השנים של קודם חזרה, אף על פי שלא ה' נוהג בהן יובל, ומאי שיאטה דכיבוש וחילוק ומנין שלהם כאן. ומש"כ עוד כת"ר, שלא כתיב בתורה שימנו חמשים שנה, ע"כ מהני ג"כ מה שלא ה' בכלל מנין היובל בחיובו תחילה, איני יודע שום הפרש בין אם ה' כתוב שמצוה למנות חמשים שנה או שמצוה למנות שבע שנים שבע פעמים, והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה ותשע וארבעים שנה היינו לסיכום היובל, א"כ המנין איננו כלל בשביל השמיטה כ"א בשביל היובל. ומה שכתב כת"ר, שאין המצוה כמו ספירת העומר, דמצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי, הנה אחד השרים הראשונים החינוך ז"ל, במצוה ש"ל, אומר מפורש ז"ל שכך היא המצוה, שהיו מונים שנה שנה ושבע שבוע של שנים עד שנת היובל, כמו שאנו מונים ימי העומר עכ"ל. אלא שאין זה הענין לא מעלה ולא מוריד, שבין אם נאמר שמצוה ג"כ לממני שנים, או שאין המצוה כ"א במנין השבועות, כפשטא דקרא וכפשט לשון הרמב"ם, אין שום נפ"מ בזה, שאם לא נצרף את החיוב של דרבנן עם של תורה, ע"פ היסודות אשר ביארנו, אין שום מקום לצרף המנין של קודם החיוב של היובל כלל, שאין ענין מנין השבוע של השנים שייך כלל לשמיטה, או למנין חיוב היובל, אלא די"ל דבעינן שם שמיטה מה"ת, משום דבלא שמיטה לא חל עלה השם של שבע שבתות שנים, ששם השבת חלה על השבוע השנתי, מפני חובת השמיטה שבה, שהיא שבת הארץ, ומשו"ה נהי' צריכין למנין שמיטין, אלא שסגי במדרבנן, כמש"כ לענין תוס' שבת במכתבי הראשון. גם י"ל ל"מ לר"י, שאומר יובל אף על פי שאין שמיטה דסמיך אמאי דכתיב אח"כ תשע וארבעים שנה, א"כ העיקר הוא המנין של תשע וארבעים שנה, ובודאי צריכים להיות כולהו בחיובא, אלא אפילו לחכמים דס"ל דאין יובל בלא שמיטה, משום דשבע שבתות שנים דוקא הוא,

מ"מ לענין המנין גם אם נמנו שבע שנים שבע פעמים בלא שבתות ג"כ ש"ד, דאהני קרא דכתוב שבע שנים שבע פעמים, אלא דלדידהו צריכים אנו שבשעה שיחול חיוב היובל, דהיינו כשבאה שנת החמשים, אז כבר תהי' חובת שמיטה נוהגת, וי"ל מקום לישוב שני הפסוקים. ואין צורך להאריך כי הדברים מבוררים מכמה אנפי, שאין שום הכרח מדהתו"ס הללו דשביעית מה"ת בזה"ז, וגם אם הי' איזה צד הכרח, לא יסב לנו הדבר שום צד להעמיס כן בד' תוס' דגיטין, ואדרבא ע"פ פשטן של דברים וע"פ השוית הדברים לדהתו"ס דד' ל"ב בערכין הענין מוכיח, שכו"ע נקטו בשיטת הסוברים דבלא יובל הויא שמיטה מדרבנן.

ומה שכתב כת"ר להשיג עלי, ע"מ שכתבתי שאין הוכחה גמורה שיש חולקים על רבי בעיקר הדין, וכל מה שאנו יכולין להשוות המחלוקת עדיף טפי, וההכרח של תו"כ אינו הכרח לפ"ד התוס' דערכין ל"ב, שכונת שמיטה אף על פי שאין יובל היינו שבטלו בחטאם, וכתב כת"ר שדברי התוס' הם דוחק. אני בעניתי לא באתי למדה זו לחפש חומרות, 1 מתוך יסוד כזה שנרתיב עז בנפשנו לומר ע"ד התוס' שהם דוחק, 2 והענין אחד הוא בין אם אנו מבינים דברי התוס' או לא, אבל דבריהם הם לנו עמוד ברזל, 3 והם הורו לנו שאפשר לפרש שמיטה אף על פי שאין יובל דהיינו שבטלו בחטאם, ודעתם היתה רחבה מדעתנו. ומש"כ כת"ר לתרץ בדוחק, שזהו אליבא דר"י דס"ל שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, ואם כן היובל קאי גם על השנים הבאות של השמיטה, זה אינו כלום. חזק, דזה הלשון של שמיטה אף על פי שאין יובל, חכמים דפליגי עלי' דר"י אמרו אותו, ואיך נתרגם דבריהם אליבא דר"י בר פלוגתייהו. ועוד שאין הדבר מועיל כלל לענין הכבדת ההבנה, איך אפשר שיגרום ביטול היובל מניעה לשמיטה, שאע"פ שבמנין השנים נחשב היובל לפ"ד ר"י לאחת משנות השמיטה, מ"מ הלא התורה העידה שהיא השנה האחרונה של המנין, והמנין הקדום גרם אותו, א"כ המנין שמונים שבע שנים שבע פעמים גורם רק ליובל הבא, ואין חילוק כלל לענין השמיטה הבאה, ע"פ הסברא, אם שמרו היובל העובר או לא, לר"י כמו לחכמים. אלא שהדבר פשוט שכיון שהמנין הוא מסור לב"ד, וב"ד צריכים למנות לכתחילה שבע שנים, או גם שנה שנה, בכונה כדי לקדש את שנת החמשים, א"כ ה"א שבד"א שחלה קדושת השמיטה כשב"ד מקיימים את מצותם, ומתחילים להנהיג את סדר מנינם באופן שהיובל יבא אח"כ מצירופי השמיטין, אבל כשחטאו כללות ישראל, וגם ב"ד בכללם, וכה"ג דגיטין פ"ה א' שעבדו ז' בתי דינים ע"ז ח"ו, או כשהי' ב"ד של צדוקין כה"ג דסנהדרין נ"ב ע"ב וכיו"ב, אז ה"א שלא תנהוג שביעית, קמ"ל דמ"מ נהגא. ודעת ב"ד שמכריעה, בין לקיום המצוה בין להפכו ח"ו, עד שאנו צריכין למידרש ע"ז קראי, מוכרע ג"כ מהא דירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה, דבעי לומר שינהג השמט כספים ביובל ויהי' ג"כ מעכב בקדושת היובל, ומקשה והרי בסוף הם משמיטין, וכבר ביארתי פשטת הירושלמי בתחלת המבוא, ומשני ר"ז שמע לה מן הדא ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני נשמעו דבריך - כבר נשמעו דבריך, ופי' המפרשים שאם נתנו בלבם להשמט כספים בסוף השנה ה"ז יובל ואם לאו אינו יובל. וק"ו שאין שום דוחק לומר שצריך קרא, שלא נאמר שאם נתנו ב"ד לבם לקיים קדושת היובל ולהחל במנינו, שהיא מצוה דחיילה עלייהו בשביל כל ישראל, ה"ז שמיטה חלה, ואם לאו אינה חלה, וכמו שסובר כן הרז"ה באמת, דיסוד ביטול שמיטה בזה"ז לדידי', אפילו מדרבנן, הוא משום שאין לנו ב"ד כלל שימנה ויקדש. איך שיהי' אין דברי התוס' נזקקים לחיזוקנו, ומ"מ ודאי נכון הדבר שאנו ג"כ מבינים אותם שהם בלא שום דוחק, וממילא אין שוב הכרח כלל לעשות מחלוקת, במקום שאפשר לישב ולעשות שלום בין החכמים כולם.

ומש"כ כת"ר דע"כ ברייתא דספרי, דדריש משמט שיובל אינו משמט כספים, פליגא אדרבי, א"א לומר כן, שהרי בפשטן של דברים היו הכל סבורין לומר, שכו"ע ס"ל שאין השמט כספים ביובל, וא"כ גם רבי סובר כן, ומ"מ לא ימנע מלדרש את דרשתו, וע"כ יש איזה יתור לזה, מדכתיב ג"פ שמיטה או באופן אחר. והרי הרמב"ם מביא פ"ט ה"ב בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, והיינו כרבי בהא,

וכדכתבו המפרשים, ומ"מ פסק בפ"י הט"ז ששביעית משמטת כספים ולא יובל. ולא הי' יכול רש"י כלל להביא מד' הספרי ראי', דיש חולקים על רבי. וקמו הדברים שכתבתי, שבאמת י"ל שלדינא הכל מודים לדבריו, והמחלוקת אינה כ"א בענין הדרשות, וביחוד במה שנוגע לשמיטת קרקעות, שבארתי שהתכת לשון הכתוב בענין שביעית עצמה מוכיחה כן, דיש שייכות זה לזה, ורק על יחש של שמיטת כספים עם יובל צריך דרשות. א"כ אפי' לפ"ד, אם נאמר דבריינתא דספרי פליגא אדרבי, לא תפלוג כ"א בענין שמיטת כספים, ולא במה שאנו עסוקין, דהיינו שמיטת קרקעות. ולא לחנם המתינה תורה לבאר את השאלה של וכו"ת מה נאכל עד אחר פרשת יובל, אלא להודיע שעיקר השאלה תחול כשיהי' יובל, מה"ת או מדרבנן, בכל אופן שיהי', ועכ"פ הם קשורים זה בזה, אלא שעם זה יש ג"כ הטעם שהתורה הבטיחה ברכה לארבע שנים בשנת היובל, שהשמיטה והיובל תכופות הן, אבל מ"מ בשביל רמז זה לבדו לא הי' כדאי להעתיק את הפרשה ממקומה, ומדה גדולה בתורה היא דבר הלמד מענינו.

ומה שדקדק כת"ר, ממה שלא סיים הרמב"ן עמש"כ ושמא אותו רשע סבר כרבי, שכיון שהזכירו חכמים את דבריו נראה שהדין כן, כמו שאמר תחילה וכיון שהזכירו חכמים את דבריו נראה שהיא אמת, אין זה דיוק כלל. שהרי בענין דין איסור האכילה לאחר הביעור, שהוא רק מדרבנן, עוסק הרמב"ן שם בכל דבריו, ומפרש להוציא מידי דעת המחמירים, לאמר שהביעור של שביעית הוא כמו ביעור חמץ, דהיינו שורף או זורה לרוח או מטיל לים, ומפרש שאינו כן, שהביעור אינו כ"א הפקר, שמבערים מן הבית, ואומר ע"ז שאיסור האכילה אם עבר ולא ביער, דהיינו שעכבן בביתו, אינו כ"א דרבנן, ואולי גם עיקר הביעור הוא כולו חומרא מדברי סופרים, ועל כל האריכות הזאת מביא ראי', לשם מטרה זו, מלשון הירושלמי, שהזכירו חכמים דבריו של אותו רשע, שאמר שאיסור אכילת פירות שביעית, דהיינו שלא נתקיים בהם מצות ביעור, לפי שיטתו, הוא מדבריהם, ושייך ע"ז לסיים שכיון שהזכירו חכמים דבריו נראה שהיא אמת, שזהו מה שרוצה הרמב"ן ליסד שם; אבל מה שכתב או שמא סבר אותו רשע כדברי רבי, זאת היא דחי' על ענינו, דהיינו שלפ"ז לא תהי' מכאן ראי' על ענין איסור האכילה, שהוא מדרבנן, אלא שבזה"ז כלל השביעית היא מדרבנן, אבל כששביעית היא מה"ת יוכל להיות שיהי' גם איסור האכילה וחובת הביעור מן התורה, ולא עסיק כלל בחקר הלכה זו, אם הדין כרבי או לא, וא"כ למה יצטרך לסיים ע"ז שכיון שהזכירו דבריו נראה שהדין כן, וכי מי שואל שם בדברי הרמב"ן אם הדין כן בענין דעת רבי ורבנן או לאו. וזה פשוט וברור לכל מי שמעיין בישרות השכל בדברי הרמב"ן. אבל הדיוק שלי, שנראה שהרמב"ן הי' עכ"פ מסופק שמא הלכה כרבי, דשביעית בזה"ז דרבנן, ודאי הוא דיוק נכון, דסוף כל סוף כיון שהביאו חכמים את הדברים, שאמר הלה בפשיטות ששביעית דרבנן היא, אם נפרש כך לשון הירושלמי, ש"מ שהדין כן, והריקה הלז אמר לא מדעת עצמו כ"א ממה שהי' מקובל ומפורסם באומה אצל הכל, כמו שביארתי במכתבי הראשון ע"פ ד' הנוב"י בענין הראי' מהמן לענין כוס של יין נסך, שהעיקר היא שהראי' היא מדהי' דבר זה שגור על שפתי הריקנין והרשעים ג"כ, ש"מ שהמנהג הי' כך והי' ענין מפורסם שהי' נודע לכל.

ולא אדע כלל מה להשיב לכת"ר, שמדייק דיוק מזור, שמתוך שהרמב"ן מפרש בפירוש התורה כדרכו, את המסתעף מההלכות הנסמכות על הפסוקים, ש"מ שהוא סובר ששביעית בזה"ז מה"ת, שעל זמן הקודם הא אינו שייך לפירוש התורה. ומי יוכל להכיל דברים כאלה, שפירוש התורה, שהוא לבאר את עניני התורה, שיש בהם ענינים של עבר ושל עתיד וענינים שאינם נוהגים כלל למעשה, וביחוד הרמב"ן שדרכו לפרש עמקי השיטות אפילו במידי דקרבנות ובענינים שקודם מ"ת, ועיין בפ' שמיני פסוק ט' גבי יין ושכר אל תשת, שדקדק להלכה אפי' מה שנוגע לדיני במה, שהוא דבר שאינו כבר במציאות כלל, שהרי לא יותרו עוד הבמות בישראל, וירושלים נקראת נחלה שאין לה הפסק, כזבחים קי"ב ב', - נדייק ממנו, דמדמפרש השייך להפסוקים ש"מ שרוצה להוכיח מזה שהענין הוא בזה"ז ג"כ מה"ת. ולא עוד אלא שלדעת הרמב"ן הלא הענינים המובאים שם רובם הם עניני דרבנן שהוסמכו רק על הפסוקים, ואיך

יביא מזה ראי' שלדעת הרמב"ן השביעית היא בודאי מה"ת בזה"ז, מדהביא אלה הענינים, כיון שבדרבנן הוא עסוק, וכדמסיים: ואסמכתא מדבריהם כדי שלא יבאו לידי שימור. ואין שייך מה לדבר מזה כלל, שהכל יודעים שענין השייך למסבר קראי אין הבדל בין אם הוא נוהג עכשיו או לא אנו עסוקין ודורשים בו, וכיומא ה' ב' כיצד הלבישן מאי דהוה הוה, אלא כיצד הלבישן למסבר קראי. וכן הוא במש"כ שם וכן מן התורה שלא יהא אדם שומר שדהו, שהוא פשוט שמתפרש למ"ד שביעית בזה"ז דרבנן על עיקר דין התורה, ואין כאן שום הכרעה על הזמן הזה כלל.

ומה שרוצה לדחות דברי, מה שכתבתי שבמקום שמוצאים סמך מה"ת א"צ לב"ד הגדול, מדברי הירושלמי דכשהתירו למקרא סמכו והתירו, וכתבתי שהירושלמי ידע מתחילה כבר שהם נלמדים מהכתובים ע"י דרשות, מתחילת הסוגיא, ואיך יאמר אח"כ ענין השייך רק לגזירה, ומדחיק כת"ר עצמו לומר, שהמקשן לא ידע מהפסוקים עד שהתרצן חידש לו. הנה אני דן אותו לכף זכות באשר מעיד הוא על עצמו שאין הירושלמי לפניו, ואין אומרים למי שלא ראה את החודש שיבא ויעיד, שאם הי' כת"ר רואה כמה הדברים מקושרים יחד, מתחילת הסוגיא לסופה בפרכת הא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו, לא הי' עולה על דעתו להדחק בדחק כזה, שהמקשן לא ידע את הדברים שקדמו לו. ולא עוד אלא שהמקשן הזה הוא ר' יוחנן בעצמו, והוא בעצמו הוא המסדר את הירושלמי, כמבואר בדברי הרמב"ם, בהקדמה לספרו משנה תורה, ואין מקום לומר שלא ידע מה שכתב בעצמו לפני איזה שורות. וכמה זרים הם דבריו שכתב, שהמקשה הי' טועה, וסבור שגם בענין הדרשות א"א לב"ד לחלוק על הראשון אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, מה שהדבר הוא מפורסם להיפוך, וכמש"כ הכס"מ ע"ד הרמב"ם בפ"ב מה' ממרים ה"א, שלמד הרמב"ם כלל זה ממה שאנו רואים, שחלקו האחרונים על הראשונים בעניני דרשות וסברות, ולא עלה ע"ד שום אדם לשקול אם היו האחרונים גדולים מהראשונים בחכמה ובמנין, וחלילה שיטעה בזה ריו"ח.

ומש"כ מספרו אמרי צבי, שבס"ת הי' תמיד כתב אשורית, גם זולתו נמצאו כמה מחברים שרצו לומר כן, אבל בירושלמי מגילה מפורש הדבר, בפ"א ה"ט, למ"ד ברעץ נתנה תורה, דהיינו בכתב עברי, כמש"כ המפרשים, שהעיי"ן בנס היה עומד, והיינו שגם בלוחות הי' כתב עברי, וק"ו בס"ת. וכ"ה פשטן של דברים, 4 [וע' תפארת ישראל מהר"ל פ' סד] אלא שנדחק בזה רדב"ז (ח"ג סי' תמ"ב) והעין יעקב, ומ"מ אין הדבר יוצא מידי פשוטו.

והשי"ת יחננו להיות ממישבי ארץ חמדתנו, וממרכי שלו' בישראל ובעולם, לקדש את שמו הגדול על עמו ועל נחלתו, ובזה יתרומם קרן תוה"ק, כנה"י ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר הק' אברהם יצחק ה"ק

32. מסכת שביעית פרק ט הלכה ד - ידיד נפש

רבי יצחק בר רדיפה, הנה ליה עובדא ^{היה לו מקרה בפירות שביעית} אַתָּא שְׂאֵל לְרַבִּי יְרֵמְיָהּ. א"ל, מַה אָרִינוּתָא קָמִיךָ וְאַתָּ שְׂאֵל לְתַעֲלִיָא! ^{יש לפניך אריות ואתה בא לשאול שועל!} אַתָּא שְׂאֵל לְר' יֵאֲשִׁיָהּ. א"ל **תָּמִי לָךְ תִּלְתָּא רַחֲמִין** ^{הבא שלשה ידידים שלך} וְאַבְקָרָה קוּמִיָהוֹן וְהַפְקֵר אֶת הַפִּירוֹת לַפְּנִיָהֶם וְתוֹכֵל לְזִכּוֹת בָּהֶם.

קְפוּדְקָי דְּצִיפּוֹרִין ^{תושבי קפודקיא שבאו לציפורי} שְׂאֵלִין לְרַבִּי אִימִי, בְּגִין דְּלִית לְאִילִין עִמָּא רַחֲמִין ^{מאחר ואין לנו אוהבים} וְלֹא שְׂאֵל שְׁלָם ^{ואין לנו אנשים הדורשים בשלומינו} אִיךָ צוֹרְכָה מֵיַעֲבָד? אִיךָ אֲנוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת? הֵם חֲשָׁשׁוּ שֶׁאִם יִפְקִירוּ אֶת פִּירוֹתֵיהֶם יִבֹּאוּ הַשְּׁכָנִים וְיִקְחוּ אוֹתָם! אָמַר לוֹן, פֶּד תְּסַמּוּן רַגְלָא צְלִילָא תְּהוּוּן מְפָקִין לָהּ לְשׁוּקָא וּמְבָקְרִין לִיהָ וְתַזְרִין וְתַזְרִין בֵּיהָ ^{כאשר תראו שכלתה רגל מן השוק, הוציאו את פירותיכם לשוק ותפקירו אותם ותחזרו ותזכו בהם.}

רבי חגי מִפְּלֶג לָהּ צְלוּחֵינָן צְלוּחֵינָן היה מחלק את היין והשמן שעמדו לביעור וחילקם למנות קטנות ומילא בקבוקים קטנים והוציאם לרשות הרבים והפקירם, שאם יזכו בהם אחרים, ישאר לו כדי צרכו. רבי אֶלְיָעֶזֶר מִפְּלֶג לָהּ צְלוּחֵינָן צְלוּחֵינָן כמו רבי חגי. רבי חֲזַקְיָהוּ סִלַק גָּבִי עלה אצל רבי ירמיה. אָמַר לֵיהּ, זְכִיתִי בָּהֶן אוֹצְרָהּ זכיתי באוצר אחד שבעליו הפקיר אותו אָמַר לֵיהּ אמר לו רבי ירמיה צור לי אילין פְּרִיטָיָא גְבִיךָ שמור לי פרוטות אלו. לאחר שרבי חזקיה קיבל ממנו אָמַר לֵיהּ אמר רבי ירמיה לרבי חזקיה הָרִי מְקוּמָן של אותן הפירות שזכית, יהיה מוֹשְׁכָךְ לִי ועכשיו אני זוכה בפירות על ידי שכירות מקומן! אָמַר לֵיהּ חזר רבי ירמיה ואמר לרבי חזקיה לֹא כֵן אֶפְקְתָּ! ראה איך הוצאתי את הפירות ממך, עכשיו חֲזַר וְזָכִיתָ בָּהּ חזר וזכה בהן. ורצה רבי ירמיה ללמדו לקח על שהתפאר שזכה מן ההפקר, והראה לו שהיה יכול להוציא ממנו על ידי תחבולה זו

33. פני משה מסכת שביעית פרק ט הלכה ה

קפודקאי דציפורין. אנשי קפודקאי שהיו דרים בציפורין ובאו ושאלו לר' אימי בשביל שאין לנו כאן אוהב ולא שואל בשלומינו שמחזיקין אותנו כגרים ביניהן והיך צריכין אנחנו למיעבד שמתיראין אנו אם נפקיר יזכו הן מיד בהן ואמר להן כשתראו הרגל צלולה מן השוק שאין בני אדם מצוין תוציאו הפירות להשוק ותפקירו ובוזה אתם יוצאים שהרי מ"מ ההפקר בשוק הוא ותחזרו ותזכו בהן בעצמיכם:

34. ר"ש מסכת שביעית פרק ט משנה ח

מחלקן ב' וג' לכל אחד ואחד מאנשי ביתו ואח"כ יבער כדתניא בתוספתא (פ"ח) מי שיש לו פירות שביעית והגיע זמן הביעור מחלק מהן לשכניו וליודעיו ולקרוביו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו כל בית ישראל מי שצריך ליטול יטול וחוזר ומכניס ואוכל והולך עד שיכלו ואמרין לעיל בירושל' (הל' ד) יצחק בר רדיפא אתא ושאל לר' יאשיה אמר ליה **חמי לך תלתא רחמין** ואפקר קדמיהון קפודקאי דצפרי שאלון לרבי אמי כגון דלית לאילן עמא רחם ולא שאל שלם היך צורכא מיעבד אמר לון כד תחמון רגלא צללא תיהוין מפקין לה לשוקא ומפקרין ליה וחוזרים וזוכין בהן פי' שיש בני אדם כשמפקירין בפניהן חוזרין וזוכין בכל ואין בעלים יכולין לחזור ולהכניסם בביתם ולכך הורה רבי יאשיה לר' יצחק שיראה ג' אוהביו ויפקיר בפניהם ולא בפני כל אדם קפודקאי פי' בני אדם קפדנים שלא היו להם אוהבים ואם יפקירו יזכו בהם ולא יחזרו להם והורה רבי אמי דכשיראו השוק פנוי מבני אדם יפקירו ואחר כך יזכו וכל הני סברי כרבי יוסי דנמוקו עמו ושרי אף לעשירים אבל לר' יהודה אסור משום דכתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה ולא עמך כדמפרש בירושלמי וטעמא דר' יוסי ואכלו אביוני עמך וגם עמך תני ר' שמעון אף לעשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור מה טעם ואכלו אביוני עמך ויתרם והוא [אוצר] שבעיר דתוספתא דתני בתוספתא (שם) בראשונה היו שלוחי בית דין חוזרים על פתחי עיירות כל מי שהוא מביא פירות לתוך ידו היו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מזון שלש סעודות והשאר מכניסין לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלים ועודרין אותן ועושים אותן דבילה וכונסין אותה לחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרים פועלים ובוצרים אותן ודורכין אותן בגת ומכניסים אותם בחביות ומכניסין אותם לאוצר שבעיר הגיע זמן זיתים שלוחי בית דין שוכרין פועלים ומוסקין אותן ועוטנים אותם בבית הבד וכונסים אותן בחביות ומכניסים אותן לאוצר שבעיר ומחלק מהן בערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו הגיע שעת הביעור

עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר"ש אומר עשירים אוכלים מן האוצר אחר הביעור:

35. שו"ת הרשב"ש סימן רנח

עוד שאלת. בארץ ישראל שנוהגת שמטת קרקעות ובשנה השביעית יד הכל שוה ואין לבעל הכרם או השדה להחזיק בו כשאר שנים, והגוים כשידעו שישראל הפקיר שדהו או כרמו יגנבו אותם מפני שאין ישראל יכול לשמרן והרי הם הפקר, אם יכול ישראל להחזיק בו כשלו וישמרנו כפי יכולתו ויאספנו הביתה ואח"כ יחלקנו לעניים או לתלמידים.

תשובה. שמטת קרקעות נחלקו בה רש"י ז"ל ור"ת ז"ל, שרש"י ז"ל סובר דהויא מדרבנן משום דאמרין בפרק השולח וזה דבר השמטה שמוט בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת כספים ואחת שמטת קרקעות בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאין אתה משמט קרקע אין אתה משמט כספים, ודרשו בירושלמי וזה דבר השמטה שמוט אחת שמטה ואחת יובל בזמן שהיובל נוהג שמטה נוהגת, ובערכין בפרק בתרא משמע דיובל לא נהג בבית שני, וכיון דשמטה ביובל תליא ויובל לא נהג בבית שני שמטה גם כן לא נהגא. ור"ת ז"ל אומר דבבית שני נהג יובל וטרח להביא ראיות לדבריו, וא"ז הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל דחו דבריו בחדושיהן בפרק השולח. וגם ר"ת ז"ל לא חלק אלא בבית שני, אבל בזמן הזה שאין יובל נוהג משמע מדבריו דלא נהגא שמטת קרקעות אלא מדרבנן, וכן דעת א"ז הרמב"ן והרשב"א ז"ל דשמטה בזמן הזה מדרבנן.

והראב"ד ז"ל כתב במסכת גיטין דאינה נוהגת כלל אפילו מדרבנן. והמפרשים ז"ל הביאו ראיות מפורשות ממסכת סנהדרין בפרק זה בורר וממסכת פסחים פרק מקום שנהגו דשמטה נהגא בזמן הזה, וגם הוא ז"ל חזר והודה בפירושו למסכת עבודה זרה פרק קמא דנוהגת מדרבנן ושבחוהו על זה הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ואמרו בירושלמי חד ברנש הוה חשיד על שמטתא אמר לאנתתיה אפקין חלתא אמרה ליה ההוא גברא חשיד על שמטתא ואמרת אפקין חלתא אמר לה חלה דבר תורה שביעית דרבנן רבן גמליאל וחביריו תקנוה. וכתב הרמב"ן ז"ל בחדושי התורה שלו בפרשת בהר סיני דכיון שהזכירו חכמים דבריו נראה שהוא אמת, או שמא אותו רשע כדברי ר' שמעון עבד דאמר בשתי שמטות הכתוב מדבר ושביעית בזמן הזה דרבנן אף על פי שחלה דאורייתא, ע"כ. וכן דעת ספר מצות גדול וספר מצות קטן דשמטה בזמן הזה דרבנן. וכן כתב ג"כ בעל ה"ה שלמה ז"ל וכן נראה קצת דעת רבינו שמשון בר אברהם ז"ל וכן דעת ר' יום טוב אל אשבילי והרב ר' יהודה ז"ל בספר חקות הדיינין. אבל בספר בעל הלכות גדולות וה"ר יהודה אלברצלוני הנשיא ז"ל והרב ר' יהודה בן יקר ז"ל והרב בעל העיטור ז"ל סוברים דאין שמטת קרקע בזמן הזה, ויראה מדבריהם דאינה נוהגת.

ואף על פי שהרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהלכות שמטה ויובל דשביעית נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, והרב הסרדי ז"ל כתב בספר התרומות דהיא דאורייתא בזמן הזה, כדאי הם כל הרבנים הגדולים ז"ל דאמרי דהיא מדרבנן לסמוך עליהם, וכ"ש שהרבה גדולים סוברים שאינה נוהגת אפילו מדבריהם כמו שכתבתי למעלה בסמוך. ונפקא לן מינה דאם היא מדרבנן אזלינן בה לקולא,

וכדמשמע בהרבה משניות וברייתות דבזמן הזה נהגו קולא בענין פירות שביעית על שלא יהא יושב ומשמר, כאותה ששנינו בפ"ז דשביעית אבל הוא לוקט ובנו מותר על ידו לקח לעצמו והותר מותר למכור, וכן תאנים של שביעית אין קוצצין אותן במוקצה וכו' אין דורכים ענבים בגת וכולה מתניתין. וכן ההיא דכובש שלש כבשים בחבית אחת דפ"ט והביאה בפרק מקום שנהגו בכולהו אית קולא משום דסבירא להו דשביעית בזמן הזה דרבנן. וכן במכילתא פרשת משפטים ואכלו אביוני עמך וכי מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו עניים הרי אני מכנסה ומחלקה לעניים תלמוד לומר תשמטנה ונטשתה מגיד שהוא פורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים ז"ל מפני תיקון העולם, ואם היא מן התורה איך יבטלו חכמים ז"ל דבר שהוא מן התורה. והגדר שגדרו חכמים ז"ל הוא שלא יפרצו בה פרצות כדי שלא יכנסו גוים, אבל להיות יושב ומשמר להיות כשלו להכניס הפירות ולמנוע העניים ממנו לא, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל.

ולענין שאלתכם, נראה שיש תקנה בדבר שב"ד יעמידו שומרים בגנות ופרדסים שלא יכנסו גוים והם ילקטו הפירות, ובעל הבית ג"כ ילקט מכללם אם רצה, או הב"ד יתנו לו מזון ג' סעודות בכל יום, והשאר יחלקוהו לעניים, וכדתניא בתוספתא הביאה רבינו שמשון ז"ל בפירושו לסדר זרעים בפ"ט דמסכת שביעית, והתוספות בפרק מקום שנהגו, וא"ז הרמב"ן ז"ל בחדושי התורה שלו, בראשונה היו שלוחי ב"ד מחזירין על פתחי עיירות כל מי שהוא מביא פירות לתוך ידו היו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר, הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרים פועלים ועודרין אותן ועושין אותן דבילה וכונסין בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זיתים שלוחי ב"ד שוכרים פועלים ומוסקין אותן ועוטרין אותן בבית הבד וטוחנין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן בערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו, הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומר עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור, מי שיש לו פירות לחלק מחלקו לעניים מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכניו ולקרוביו ולמידועיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו כל בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול וחוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שיכלו. כל זה שנוי בתוספתא. נראה ממנה ששלוחי ב"ד יכולין ללקוט בשביל עניים, והוא הדין לשמור לפי שב"ד הם יד עניים כדאיתא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה.

וגם במה שהכניס בעל הבית בתוך ביתו צריך לבערו בשעת הביעור כל מין ומין כפי זמנו הראוי לו, כמו שזכרו בפרק מקום שנהגו, המתיראים שמא יגזלוהו העניים כשמפקירים יכולים להפקירו בשעה שלא יהיו שם גוים או בלילה בעת שלא יראו גוים, כדאיתא בירושלמי דשביעית דאמרינן התם ר' יצחק בר רדיפא אתא שאיל לבי ר' יאשיה ואמר ליה חמי לך תלתא רחמין ואבקרא קומיהון קפודקאי דצפורין שאלין לר' אמי בגין דלית לאלין עמא רחים ולא שאיל שלם איך צורבאי איעבד אמר ליה כד תחמון רגליא צללא תהוון מפקי לה לשוקא ומבקרין ליה וחזרין וזכין ביה. ופירש רבינו שמשון ז"ל, שיש בני אדם כשמפקירין בפניהם פירות שביעית קופצין וזוכין בכל ואין בעלים יכולים לכנס לביתם, ולכך הורה ר' יאשיה לר' יצחק שיראה ג' מאוהביו ויפקיר בפניהם ולא בפני כל אדם, פירוש קפודקאי דצפורי הם בני אדם קפדנין, דמתוך קפדנותם אין להם אוהב ולא שואל בשלומם, והורה להם ר' אמי

כשיראו השוק פנוי מבני אדם יפקירו ואח"כ יזכו, ע"כ פירושו. ואבקרא כמו ואפקרא. והא דבעינן שלשה משום דהפקר בשלשה, כדאיתא במסכת נדרים פרק אין בין ובפ"ק דסנהדרין כדי שיהיה אחד זוכה ושנים עדים.

ויש תימה בדברי הרמב"ם ז"ל, שהרי כתב בפ"ט מהלכות שמטה ויובל ז"ל, אין שמטת כספים נוהגת בשביעית אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם שמטת הקרקע שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף ודבר זה קבלה הוא אמרו חכמים ז"ל בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ ובזמן שאין אתה משמיט קרקע אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ, ומדברי סופרים שתהיה שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה וכו'. ודברים אלו הם אליבא דמאן דאמר הכי בפרק השולח. א"כ רבינו ז"ל סובר דשמטת קרקעות אינן נוהגות בזמן הזה דאורייתא, ולמה כתב בפ"ד דנוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, וי"ל דבפני הבית ושלא בפני הבית נוהגת אם יש שם יובל דיוכל אינו תלוי בבית. א"כ אף רבינו ז"ל יודה דשמטת קרקעות בזמן הזה דרבנן. כך נראה לי לעניות דעתי.

ואם תאמר היכי פסקינן כוותיה דאביי במקום רבא דאפליגו תרווייהו התם בפרק השולח למיתב טעמא היאך תיקן הלל פרוזבול לעקור דין תורה, ואמר אביי דשמיטה בזמן הזה דרבנן ואליבא דר"ש דאמר בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים וכו', ורבא אמר הפקר ב"ד הפקר, א"כ רבא סבירא ליה דשמטה ליה בזמן הזה דאורייתא ואביי סבירא ליה דרבנן, וקיימא לן דאביי ורבא הלכתא כרבא כדאיתא בפרק ואלו מציאות. ויש לומר דתלמודא סתם לן בפ"ק דקדושין כוותיה כדאמרין התם כל מצוה שנצטוו ישראל קודם כניסתן לארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ לאחר כניסתן לארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מהשמטת כספים ושלוח עבדים שאע"פ שנצטוו לאחר כניסתן לארץ נוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ. ומקשו עלה השמטת כספים חובת הגוף היא, ומתרצינן לא צריכא לכדברי דתניא רבי אומר וזה דבר השמטה שמוט בשתי שמטות הכתוב מדבר אחד שמטת קרקע ואחד שמטת כספים בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים ובזמן שאין אתה משמיט קרקע אין אתה משמיט כספים, אלמא מדכתב ליה תלמודא אליבא דרבי משמע דהלכתא כרבי, ומינה דהלכתא כאביי דקאי כרבי. כך נראה לי לעניות דעתי.

ביוגרפיה - רשב"ש

Rabbi Shlomo ben Rabbi Simeon Duran was born in Algier in 1400. His father, the author of the Tashbetz, was one of the greatest Torah scholars of Algier after the demise of R. Isaac ibn Sheshat (Rivash). His grandfather, Rabbi Tzemach, was a noted Torah scholar, a descendant of the Ralbag and other Provençal scholars. His mother was the daughter of Rabbi Jonah Dismistri, a fourth-generation descendant of Nachmanides and Rabbeinu Jonah of Gerona.

At a relatively young age, Rabbi Shlomo was appointed a dayyan alongside his father. During his father's lifetime, Rabbi Shlomo decided halacha, spoke in public, and authored responsa. With his father's death, Rabbi Shlomo succeeded him. He passed away in

ד. אוצר בית דין שנת תר"ע והשתלשלותו

1. אוצר ב"ד צדק בירושלים בשנת תר"ע

בשנות הגלות כמעט ולא הייתה חקלאות יהודית בארץ ישראל. מספר התושבים היה קטן במיוחד, ועל כן שאלת השמיטה במונח החקלאי והצרכני לא הועלתה, וכפי שכותב הכפתור ופרח (פרק מז): "עכשיו בארץ ישראל רוב פירותינו משל גויים הם". לאחר גרוש ספרד אנו מוצאים מספר תשובות שעוסקות בשאלה כיצד חקלאים יוכלו לשמור שמיטה.²⁹ הישוב היהודי החל להתפתח משנת תרמ"ב עם הופעת המושבות הראשונות. בשנים הראשונות עדיין היה רק מעט יבול, וכבר אז החלו להופיע רעיונות להקים אוצרות בית דין. בשנת תרמ"א הציע הרב כהנוו זצ"ל להקים אוצר בית דין,³⁰ ובשמיטה שלאחריה בשנת תרמ"ט חזרה הצעה זו על ידי הרב עקיבה יוסף שלזינגר זצ"ל.³¹

שנת הלכות שביעית נתיב ר' השבע

ונטשתה ואכלו וכו' [שמות כ"ה] והוא מ"ע להשמיט כל מה שתוציא הארץ, והיינו שהזהירה התורה על ב' דברים תשמטנה שלא יזרע שדהו, ונטשתה שלא יאסוף תבואתה לעצמו, אלא ואכלו אביוני עמך (עי' רמב"ן על התורה) וכל הנועל [א] כרמו או גדר שדהו בשביעי ביטל מ"ע זו, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו ביטל המ"ע, אלא מפקר הכל ויד הכל שוין בכל מקום שנאמר ואכלו וכו', ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר [ב] חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין, ואם הביא יותר מזה מותר, ועי' בתשובת הרשב"ש בן התשב"ץ שנשאל איך לעשות תקנה במי שיש לו כרם וירא מהגוים שכשידעו שהוא הפקר יגנבו דים, והשיב שם בסימן רנ"ח בדרך עצה שהב"ד יעמדו שומרים בגנות ופרדסים שלא יכנסו א"י זהמה יתנו לבעה"ב שלש סעודות בכל יום, והמותר יחלקו לעניים. וע"ד שמבואר בתוספתא הובא בר"ש פ"ט טשנה ח', וע"ש באורך מ"ש עוד בענין זה:

היתר מכירה

- שמיטה בזמן הזה
- קנין עכו"ם בארץ ישראל
- לא תחנם
- שליח לדבר עבירה

1. שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן לז

ג) אולם דעת רבינו זרחיה הלוי בעל המאור בגיטין פרק השולח, כדעת הראב"ד, (קודם חזרה)*, דשביעית אינה נוהגת כלל בזמן הזה אפילו מדבריהם, אלא דרך חסידות. והובאה תשובת הרז"ה בזה בספר התרומות (שער מה סימן ד'). והוסיף בשו"ת הרשב"ש (סימן רנח), שגם בעל הלכות גדולות, והרב רבי יהודה הנשיא אלברצלוני, ורבינו יהודה בן יקר, (רבו של הרמב"ן), ... והרב בעל העיטור, כולהו סבירא להו שאין שמיטת קרקע נוהגת בזמן הזה כלל אפילו מדרבנן.

אבל דעת הסמ"ג והסמ"ק ורבינו שמשון דשמטה נוהגת בזמן הזה מדרבנן. וכן דעת הרמב"ן והריטב"א, וכ"כ בעל ההשלמה. ואף שבעל התרומות ס"ל דהוי מדאורייתא בזה"ז, כדאי הם כל הרבנים הגדולים הנ"ל דס"ל דהוי דרבנן, לסמוך עליהם. וכל שכן שהרבה גדולים סוברים שאינה נוהגת כלל אפילו מדבריהם, ונפקא מינה שאם היא מדרבנן אזלינן בה לקולא. ע"כ. ... והרי גם איסור עבודת קרקע לא היה נוהג בשום מקום אחר החורבן, ומה שאמרו (בפסחים נא ב) שלא לאכול ספיחי כרוב בשביעית, דרך חסידות הוא לזכר בעלמא. וכן מצאתי תשובה להרב ר' יהודה בר [יקר], שהשמטת כספים אינה נוהגת כלל בזמן הזה. ואף להרמב"ן ראיתי שכתב שאין שמיטה נוהגת בזמן הזה כלל וכו'. ואף על פי שהרבה מפרשים סוברים ששמטה נוהגת בזמן הזה, מדברי סופרים, אולם אף אנו רבים אשר אתנו מהגאונים והרבנים וכו'. ע"ש. וכ"כ עוד שם (עמוד 10): "שהדבר מוכרח כשיטתינו, שמיטת כספים ועבודת קרקע בשביעית לא נהגו בזמן הבית השני אלא מדברי סופרים, ואחר החרבן אף מדברי סופרים אינם נוהגים". ע"ש. וכן במאירי (גיטין לו: וברישי עמוד קנג) כתב, שאף עבודת קרקע בשביעית אינה אסורה בזמן הזה, אלא ממדת חסידות הוא לזכר בעלמא. וכ"כ עוד (בעמוד קנח): "והדעה שמסכימה לדעתינו, שבזמן הבית השני לא היתה שמטת כספים נוהגת אלא מדברי סופרים, והוא הדין לעבודת קרקע, ואף בזמן הזה לדעתם שמיטת כספים נמשכת מדברי סופרים, אף על פי שאיסור עבודת קרקע בטל". ע"ש. וכן מוכח בסוכה (מד ב) אריך או לא אריך, א"ל לא אריך, ולא א"ל אסור. וגם שבחו שהולך בדרך ישרה. מכאן נראה שחסידות הוא כד' הראב"ד והמאירי. וז"ל הריטב"א (גיטין לו א) ושמענין מהא דמדאורייתא אין השמטה והיובל נוהגים אלא בזמן שכל ישראל שרויים על אדמתם, ובבית שני מנו שמיטין ויובלין מדרבנן. ומשחרב הבית השני לא מנו יובלין אפילו לקדש שמיטין לפי שאין ארץ ישראל מוחזקת בידינו, וכדאמרין בסנהדרין (כו א) מכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. אלא שמנו שמיטין להשמיט כספים מדרבנן, היכא דלא כתב פרוזבול. וכן הלכה למעשה ואפילו בחו"ל. ע"כ. וכתב הרה"ג המו"ל (הערה 572) שמדברי

רבינו הרישב"א מבואר דס"ל ששמיטת קרקע אינה נוהגת בזמן הזה אפילו מדרבנן. וכמו שהביא רביה מר' ינאי. ע"כ*.) ולכאורה היה נראה שכן דעת הרשב"ם (כבא בתרא צ ב), דתניא, אין אוצרים פירות ודברים שיש בהם חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות וכו'. ומותר לאדם לאצור פירות בארץ ישראל ג' שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית, אמר ליה רבי יוסי בר חנינא לפוגא שמעיה, פוק אצר לי פירי תלת שנין ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית. ופירש רשב"ם, לפוגא, בארץ ישראל היה, וסבירא ליה קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. וכמאן דאמר במגילה (י א) שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית. עכ"ל. ומשמע דאי לא קדשה לעתיד לבוא אינה נוהגת כלל אפילו מדרבנן. (ובתוספות יבמות (פב ב) בתירוץ האחרון של ר"י, על פי הירושלמי פרק י' דשביעית, דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. ע"ש.) וכן כתב הגר"י ענגיל באוצרות יוסף בדעת רשב"ם הנ"ל דסבירא ליה דלרבי אין שביעית נוהגת כלל בזמן הזה. אך בבית רידב"ז (בפרק א מהלכות שמיטה הלכה יא, דף ו ע"ב מהספר) עמד גם כן על דברי רשב"ם, וכתב דסבירא ליה לרשב"ם דרבי יוסי בר חנינא פליג על רבי ינאי שהתיר לזרוע משום ארנונא, מטעם דשביעית בזמן הזה מדרבנן, וסבירא ליה לרבי יוסי בר חנינא ששביעית בזמן הזה מן התורה וכו'. ע"ש. ולכאורה יש סיוע לדבריו ממה שאמרו בגיטין (מד ב) שדה שנטייבה או נדיירה בשביעית לא תזרע במוצאי שביעית. ואמר רבי יוסי בר חנינא נקטינן הטייבה ומת בנו זורעה, לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן. וכתבו התוספות, נטייבה, פירש הקונטרס נזדבלה, וקשה דהא איסורא דרבנן הוא, והיכי פשיט מיניה בבכורות (לד ב) דצורם אוזן בבכור לא קנסו את בנו אחריו, הא התם הוי איסורא דאורייתא. ומפרש ר"ח, נטייבה שחרש בה חרישה יתירה דהוי דאורייתא. ע"כ. וקשה דאכתי היכי פשיט מהכא דלא קנסו בנו אחריו, הא שביעית בזמן הזה מדרבנן. אלא ודאי דלרבי יוסי בר חנינא שביעית בזמן הזה מן התורה, ושמעינן ליה הכי מההיא דבבא בתרא (צ ב) הנ"ל, וכפירוש הרידב"ז. ויש לדחות. ואכמ"ל. ועיין בפירוש מהר"ש סירילאו בירושלמי (פרק ו' דשביעית דף רא ע"א), על דברי הרשב"ם הנ"ל. ובשו"ת בית הלוי חלק ג (סימן א דף ו רע"א). ע"ש. ובאור זרוע עבודה זרה (סימן קז) כתב בשם רשב"ם בזו הלשון: ורבנן דרבי לא מקשו להגך שמיטות אהדדי, דאפילו בזמן הזה דליכא שמיטת קרקע אפילו בארץ אפילו מדרבנן, נהגא שמיטת כספים. ע"כ. וחשב הרה"ג המו"ל שם לומר דדעת רשב"ם כהרז"ה שאין שביעית נוהגת בזמן הזה אפילו מדרבנן. ע"ש. וזה כסיוע להגר"י ענגיל הנ"ל. ברם בקושטא נ"ל שכוונת רשב"ם שבזמן הזה שאין שמיטת קרקע דהיינו יובל נוהגת אפילו מדרבנן, מכל מקום שמיטת כספים שפיר נוהגת בזמן הזה. וכפירוש רבינו תם שבתוספות (גיטין לו א) דקרי ליובל שמיטת קרקע, ושמיטת כספים לשביעית. וזהו שסיים רשב"ם שבאור זרוע שם, "דאפילו כרבי שפיר עבדינן, דאילו רבי לא קאמר אלא מדאורייתא, אבל מדרבנן מודה רבי דנהגא בזמן הזה". ע"כ. [ודלא כמו שכתב ידידנו המנוח הגאון רבי שלמה יוסף זיון זצ"ל, בספר לאור ההלכה עמוד קיא ובהערה. ועל כל פנים לפנינו הרבה ראשונים דסבירא להו ששביעית אינה נוהגת בזמן הזה כלל אפילו מדרבנן. ועיין בספר האשכול אלביק חלק ב' (עמוד כז), ובהערת המו"ל שם. ובדברי הגאון רבי מנחם מנדל כשר שליט"א בקובץ נועם חלק א' (עמוד קפ והלאה). ודו"ק.]

2. שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן לח

(ב) אמנם הגאון הרידב"ז (מחבר פירוש הרידב"ז ותוס' רי"ד על הירושלמי) יצא לחלוק בתוקף על היתר המכירה, וכמ"ש בהקדמת ספרו "בית רידב"ז", וזת"ד: אחינו בית ישראל, שמענו שרבים שואלים, ומהם יהודים כשרים, לדבריתם שאסור למכור קרקע לנכרי ערב שביעית, להפקיע איסור שביעית, א"כ מדוע עשו חכמים היתר מכירת חמץ, אולם במכירת החמץ אינו קולא אלא חומרא מדרבנן, כי מן התורה די לחמץ בביטול בעלמא. אך רבנן הטילו חומרא זו למכור החמץ, ומזה בנו ההלכה הזאת, והמון העם טועים בחושבם שבזה תיקנו ההיתר על איסור בל יראה של החמץ, והרי הלל שתיקן פרוזבול לא היה בכחו להתיר אלא במה שנוגע לממון, מטעם הפקר ב"ד הפקר, אבל לא במה שנוגע לאיסור עבודת קרקע, ולהפקיע מקדושת הארץ. והגע עצמך אם הרב דיפו [הגרא"י קוק] כותב על חתיכת נייר שטר מכירה לערבי יחף שמוכר לו הקרקעות של ארץ ישראל, האם בזה קנה הערבי את א"י ונפקעה קדושת א"י, הא אין הנייר הזה שוה אלא לצור ע"פ צלוחיתו. עכת"ד.

(ד)...ויש לציין את אשר כתב הגרי"מ טוקצינסקי ב"ספר השמיטה" (ירושלים תשי"א, עמוד סד), שלצד הגאונים המתירים את המכירה, שהם, הגאון רבי יהושע מקוטנא (מח"ס ישועות מלכו), הגאון רשכבה"ג רבינו יצחק אלחנן, גאב"ד קאוונא, הגאון הראש"ל רבי יעקב שאול אלישר, בהסכמת הגאון הצדיק הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'יל (בעל לב מרפא), הגאון רבי שמואל מוהליבר, גאב"ד ביאליסטוק, והגאון רבי שמואל זנוויל קלפפיש, ראש המורי צדק בוילנא. נמנים גם, הגאון רבי יוסף ענגיל (בעל גליוני הש"ס), והגאון רבי חיים אלעזר וואקס, גאב"ד קאליש (מח"ס שו"ת נפש חיה), ורבי מרדכי אלישברג, גאב"ד בוויסק. ועוד. זכר צדיקים לברכה. והוסיף שם (בעמוד צו), שכל הגאונים הנ"ל סמכו על מה שהסכימו רוב הראשונים והאחרונים ששביעית בזמן הזה מדרבנן, וס"ל שהלכה בזו כרבי (גיטין לו א), ולכן השוו דין שביעית בזה"ז בא"י, לסוריה, שאמרו בגיטין (מז א), שמכיון שהיא מדרבנן, יש קנין לנכרי להפקיע הקדושה. ובספר תורת השביעית (סי' מג, עמוד סא) כתב, שהגאון מרן רבי צבי פסח פראנק אמר לו, שגם הגאון האדיר רבי יהושע ליב דיסקין הסכים להיתר המכירה, שאף שבתחלה התנגד לכך, מ"מ בשנת תרנ"ה חזר בו והתיר להגאון רבי נפתלי הירץ, הרב דיפו, לעשות המכירה לגוי ישמעאלי. ע"ש*).

3. שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן מ

(א) הנה בהקדמה לבית רידב"ז, העיר הגאון הרידב"ז ממה שפסק מרן בחו"מ (סי' קצד ס"ב): בד"א במקום שאין משפט ידוע למלך, אבל אם דין המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא מי שכתוב בשטר (של הממשלה) וכיו"ב, עושים כפי משפט המלך. ע"כ. ולפ"ז המכירה של הרבנות לא מועילה כלום, כיון שלא נעשית בערכאות של הממשלה, (כלומר ספרי האחווה הנקראים טאבו). ע"כ. וכ"כ הגאון מהרש"א אלפנדארי בשו"ת הסבא קדישא (ס"ס כב, עמוד עט). ע"ש. והנה דבר זה הוא מחלוקת של גדולי האחרונים, אם מכירת קרקעות צריכה להיות רשומה בספרי האחווה לעיכובא... ובארצנו שאין המלכות מקפדת כלל, אם מכר לאחד ולא רשם בספרי הטאבו, ומכר לאחר ורשם אותו בטאבו, הראשון קנה וכו'. ע"ש. ובספר פרי הארץ על עניני שביעית (סי' מה עמוד קטו) כתב בשם הגאון רצ"פ פראנק, שהיום קיל טפי, שהמכר נעשה בהסכמת הממשלה, ואפילו מי שהחמיר על הרישום בטאבו מצד דינא דמלכותא, זהו רק כשהשלטון של עכו"ם, אבל כשהשלטון של ישראל, והם מסכימים שמכירה זו תיעשה

לטובת החקלאים שפיר דמי. וכעין דברי החתם סופר (סי' קיג) הנ"ל. ע"ש. ודו"ק. [לרווחא דמילתא בשנת תשל"ט התקבל חוק מיוחד בכנסת, ע"פ בקשת הרבנות הראשית, לפיו, שלטונות מדינת ישראל מכירה במכירת הקרקעות לצורך השמיטה בשנת השביעית, שהיא תקפה, אף ללא רישום בטאבו, ראה תחומין חלק יג עמוד פד, וחלק יד עמוד סג].*

4. שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן מא

(א) ועדין אנו צריכים למודעי, אודות מכירת קרקעות ישראל לגוי לשנה השביעית, והרי מבואר במתניתין (עבודה זרה יט: כ ב) שאסור למכור קרקע בארץ ישראל לגוי. ובגמרא (שם כ א) מנא הני מילי, דאמר קרא לא תחנם, לא תתן להם חניה בקרקע. וכן פסק הרמב"ם (בפרק י מהלכות עכו"ם הלכה ג, ד), שאסור למכור להם בתים ושדות בארץ ישראל, שנאמר לא תחנם, לא תתן להם חניה בקרקע, "שאם לא יהיה להם קרקע, ישיבתן ישיבת עראי היא". ע"כ. ועיין בתוספות (עבודה זרה כ א) שכתבו, דמיירי בכל האומות,

(ז) ועינא דשפיר חזי להגאון מקוטנא בשו"ת ישועות מלכו (חלק יורה דעה סימן נה) שכתב, ואמרתי בפשיטות להתיר למכור הקרקעות לגוי, שאף על פי שאסור למכור וליתן קרקע בארץ ישראל לגוי, משום לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע, מ"מ מכיון שבנידון דידן הוא לטובת היישוב, פשיטא שאין כאן איסור דלא תחנם, ובפרט כשמוכר על מנת להחזיר דמהני, ועיין במגן אברהם (סימן תמח סק"ה) בשם הגהות מיימוני (פ"ו מהל' שבת אות ב), והתרומת הדשן (סי' קכ), דהא דלא מהני מתנה ע"מ להחזיר בחמץ, היינו משום חומרא דחמץ. ע"ש. אבל בשביעית בזמן הזה שאינו אלא מדרבנן, פשוט שיש להקל. ע"כ. וכן כתב עוד שם (בסימן נט), שאין שום חשש בנידון דידן מצד איסור לא תחנם, לא תתן להם חניה בקרקע, מאחר שהישראל עושה זאת לטובתו, שיחזיר לו הקרקע משובחת. ע"ש. וכיוצא בזה כתב הגאון האדר"ת בתשובה שנדפסה בספר אדר היקר (סימן ט עמוד פז).

(ט) ואנכי הרואה להגרא"י קוק בס' שבת הארץ (במבוא סי' יב עמוד נב), שהביא הערה מהרה"ג ר' זלמן שך, ש"ל שאם הגוי בלאו הכי יש לו חניה בקרקע, אין התוספת שמוסיפים למכור לו עתה אסורה מן התורה, ולכן יש לבחור למכור לגוי שיש לו כבר קרקע בא"י, ואף על פי ש"ל הא אהני ליה שאם יזדמן שימכור הקרקע הקודמת לישראל נמצא שניתנה לו חניה חדשה בקרקע זו הנמכרת לו עתה, מ"מ י"ל דבתר השתא אזלינן. (והוסיף בשו"ת משפט כהן (ס"ס סח), שיש סיוע לזה מדברי הרמב"ם (פ"י מה' עכו"ם ה"ד) שכ', "ומפני מה אין מוכרים להם קרקע, שנא' ולא תחנם, לא תתן להם חניה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתם ישיבת עראי היא". משמע שעיקר הדבר תלוי בזה שאין ישיבתם ישיבת קבע רק במה שאין להם קרקע, אבל כשיושבים כבר בישיבת קבע ע"י מה שיש להם קרקע אין כאן שוב איסור תורה, ע"ש).

(י) ואחרי הודיע ה' אותנו את כל זאת, נראה שיש להשיב עמ"ש החזון איש (שביעית סי' כד אות ד) בד"ה ולפיכך, שהמוכר ע"י שליח (וכמו שעושים כיום שמוכרים הקרקעות באמצעות הרבנות הראשית) ודאי דלא חיילא המכירה כלל, כיון שיש כאן עבירה של איסור לא תחנם, וקי"ל אין שליח לדבר עבירה. ומיהו ע"פ זה ניצולים מאיסור המכירה, עכ"ל. ובמחכ"ת דבריו תמוהים דפסיק בסכינא חריפא לבטל מעשה המכירה, בחושבו אותו לדבר "עבירה", ולפ"מ שנתבאר אין כאן עבירה כל עיקר, מכמה טעמי

תריצי דכתבינן לעיל. ואפילו יהיבנא ליה כל דיליה, כבר קדמו הגרא"י קוק בשו"ת משפט כהן (סי' ס), דלא שייך לומר בזה אין שליח לדבר עבירה וכו', ועוד שברורים הם דברי המשנה למלך (פ"ג מה' גניבה ה"ו), ע"פ דיוק לשון הרמב"ם שם, שבכ"מ שהשליחות היא בסתם, אפי' נעשית ע"פ דבר עבירה, לא נתבטלה השליחות, וכאן ההרשאה כתובה בכללות, ויכולים אנו למוכרה לישראל והישראל יוכל אח"כ למכור בעצמו לגוי, עכת"ד. וכן הסכים הקצות החושן (סי' קפב) לדברי המשנה למלך. וע"ע בשו"ת כתב סופר (תחומ"מ סי' לג) בד"ה ודע. ושם (סי' מ). ע"ש. ונודע שבעיקר הדבר יש מחלוקת בפוסקים בהא דקי"ל אין שליח לדבר עבירה, אם עכ"פ המעשה קיים, ותליא בב' תירוצי התוס' (ב"מ י סע"ב) ד"ה דאמר וז"ל: (כהן) דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה. וא"ת מאי נפקא מינה וכו', לרבא דאמר קידש אינו לוקה בעל לוקה, וי"ל דכי בעל אח"כ לוקה אף על הקידושין. א"נ י"ל דאף לרבא נפקא מינה שאם יש שליחות חלו הקידושין, ואי אין שליחות אין חלין הקידושין. עכ"ל. ובשיטה מקובצת שם בשם רבינו פרץ פשיטא ליה דהקידושין קיימים. וכבר העיר בזה בתשו' הנוב"י (חאה"ע סי' עה). וע"ע בשו"ת מהרי"ט ח"א (סי' קטז). ובמחנה אפרים (הל' שלוחין סי' ט). ובשו"ת רעק"א (סי' קכט). ובשו"ת טל אורות (די"ג ע"ד), ועוד. וע' בנתיבות המשפט (סי' קפב סק"א) שכ' דלרוב הפוסקים אפי' בשליח לדבר עבירה המעשה קיים. ע"ש. וכן העלה בשו"ת מנחת עני (חאה"ע סי' סח) ודלא כהנוב"י. ע"ש. וכ"כ בס' קהלת יעקב מקרלין (פסחים סג א) ע"ש. וכן העיר לנכון הגרצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי (חיו"ד סי' קכג) ע"ד החזון איש הנ"ל. והוסיף, ובר מן דין הרי שיטת התוס' (קידושין מב ב) דבשווג יש שליח לדבר עבירה, דלא שייך לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. וכ"כ המרדכי. ומכיון שגדולי הדור התירו המכירה, בודאי שהשלוחים המוכרים סוברים שאין כאן עבירה ח"ו, כי אינם משועבדים לדעת האוסרים במקום שגדולי התורה מתירים. וא"כ השליחות קיימת.

...ומכל שכן לפי מה שביארנו שיש כמה טעמים נכונים לומר שאין בנ"ד איסור לא תחנם. **ושכן הורו הלכה למעשה רבנן קשישאי בדורות שלפנינו**, ועשו כן מעשה בעצמם, דפשיטא שאין לחוש כלל לאיסור לא תחנם בנ"ד. וממילא פשוט מאד שאין על הפירות שלהם שום איסור. והופקעו מקדושת שביעית כדין פירות קרקעות של גוים ממש. ונכון בעזה"י.

5. משנה מסכת חלה פרק ד

(ז) ישראֵל שְׁהִיוּ אַרְיִסִין לְנִכְרִים בְּסוּרְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב פְּרוּתֵיהֶם בְּמַעֲשָׂוֹת וּבְשִׁבְעֵיט, וְרַבִּן גַּמְלִיאֵל פּוֹטֵר. רַבִּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שְׁתֵּי חֲלוֹת בְּסוּרְיָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, חֲלָה אֶתְּ. אֶחָזוּ קִלּוֹ שֶׁל רַבִּן גַּמְלִיאֵל וְקִלּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. תְּנִירוּ לְנִהוּג פְּדֻבְרֵי רַבִּן גַּמְלִיאֵל בְּשְׁתֵּי דָרְכִים:

רמב"ם פירוש המשניות - מסכת חלה פרק ד משנה ז

והלכה כר"ג בשני המאמרים:

6. רע"ב על מסכת חלה פרק ד משנה ז

(ז) בסוריא - ארצות שכבש דויד, ואינה קדושה כקדושת ארץ ישראל:

7. שו"ת אבקת רוכל סימן כד

כל זה לשון הרב כמוהר"ר משה מטראני רנ"ו

ואני יוסף קארו לא נכשרו בעיני דברי החכם הנזכר והנני אומר:

כי זה עשרים שנה ראיתי מה שכתב הר' שלמה שיריליו זלה"ה לנהוג דין שביעית בפירות הגויים הגדלים בארץ וראיתי ראיותיו וזה לשוני מה שכתבתי אז ראיתי מה שטען בקונדריסו לנהוג דיני שביעית בפירות הגויים הגדלים בארץ ולא נראה לי שיש בראיותיו כדי לבטל מנהג הקדמונים שלא נהגו כן דמה שהביא ראיה מדתנייא בתוספתא אין מוכרין ולא לוקחין מן הגוי פירות שביעית איכא למימר דהיינו דוקא בפירות שגדלו בשדה ישראל.

ועוד שמה שכתב בעל הגה"ה במה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקע בקנין הגוי הוא מיוסד ועל ששבת הארץ וקדושתה הם מן התורה בזמן הזה וזה איני/אינו/ שהרי כתב הרמב"ם בפ"ט מהל' שמטה דשמטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם ...

גם אלה דברי הצעיר יוסף קארו

8. שו"ת מבי"ט חלק א סימן כא

וראוי לברר אופן הנהגתינו בשנת שביעית גם כי לא נתפשט בארץ ישראל איסור פירות שביעית בקרקע של גוי' גם שאינו מן התימ' מה שלא נתפשט איסור כי בעונו' בדורות שעברו נדלדלו ישראל שבארץ הקדושה מהגזרות ומסים וארנוניות עד שכמעט ת"ו נשתכחה תורת ארץ ישר' מפיהם שכן מעידים ראשי תושבי הארץ שאפי' מעשרות מהלקוח מן הגוי ונתמר' על יד ישראל לא היו מפרישין עד שעמדו ראשיהם ודייניה' זה מ' או נ' שנה והורו להם שיפרישו תרומות ומעשרו' ואחר מעט שני' נולד בין החכמי' מחלוקת על שנת השמיטה איזו היא ואפש' כי על זה רפו ידיה' מלנהוג איסור בפירו' שביעית של גוי דשביעית בזמן הזה מדרבנן והוי ספקא דרבנן אי זו שנה היא ולקולא אבל כיון דלדעת הרמב"ם ז"ל אנו סומכי' על שנה זו שהיא שנת שמיט' לשמיטת כספים ולסדר המעשרות בששת השנים לקדושת הארץ נמי סמכינן עליה והוי' שנת שמיטה לשבות מעבוד' הארץ ולאכול פירותיה בקדושת שביעית כדא' ...

9. שו"ת יביע אומר חלק ג - יורה דעה סימן יט

והנה מרן בתשו' אבק"ר סיים בזה"ל: אמר יוסף קארו, אחר שכ' ה"ר משה מטראני (המבי"ט) אגרת זאת השנית, רצה לעשות מעשה כדבריו בשמיטה שעברה ומיחו בידו. ובשמיטה זו שהיא שנת השל"ד הקשה את רוחו ואימץ את לבבו לתקוע עצמו לעשות מעשה כדבריו ביד רמה, וקמו כל חכמי העיר (צפת), ועיינו בדבריו הראשונים והאחרונים וראו שאין בהם ממש, והכריזו בבתי כנסיות בגזירת נדוי, שכולם יפרישו תרו"מ מפירות גוי שנתמרזחו ביד ישראל בשביעית, כמו בשאר שנים. ע"כ. וקיים כתב ידו של מרן ז"ל, תלמידו הרב המוסמך המהר"ם גלאנטי ז"ל. ע"ש. ובשו"ת מהרשד"ם (חיו"ד סי' קצב) בד"ה ולענין שנת השמיטה, מבואר, שחכמי צפת ת"ו נידו והחרימו לשומרי שביעית. ע"ש. נמצא שלא רק על הפרשת תרומות ומעשרות גזרו בגזרת נדוי, אלא גם על שומרי שביעית (בפירות של גוים). ומרן החיד"א ז"ל בברכי יוסף (סי' שלא סק"י) האריך לדחות דברי האומרים שמרן ז"ל חזר בו בסוף ימיו, וכתב, שלכן הוצרך מהר"ם גלאנטי להעיד על כתב ידו של מרן בשנת השל"ד, שהיתה השמיטה האחרונה לימי חייו, ללמדנו דעד זיבולא בתרייתא הנה זה עומד מרן ז"ל בסברתו. ולכל הדברות ידענו נאמנה כי דעת מרן מתחלה ועד סוף כרבני ירושת"ו לעשר. ואחר שהביא דברי הרדב"ז הנ"ל, סיים החיד"א ז"ל, ומעתה תנוח דעתינו לסמוך על שני המאורות הגדולים מרן והרדב"ז, ועוד שכ' מרן בתשו' שמעולם לא נשמע שום אדם בשום עיר מא"י שנהג דין ביעור בפירות שביעית של גוים. נמצא דהכי נהוג בעה"ק ציון קרית מועדינו מאז ומקדם שנות דור ודור, מזמן מהרלנ"ח וקודם לו פשט המנהג כן. ויותר ע"כ

מצינו להרמ"א בהגה והלבוש והפרישה ומהריק"ש רוח אחד לארבעתם כסברת מרן ז"ל. וכ"פ מהר"ם בן חביב בתשו' כ"י שאנו סומכים על סברת מרן בין לענין ביעור בין לענין סחורה בפירות שביעית. עכת"ד החיד"א ז"ל. וכ"כ בשו"ת שדה הארץ ח"ג (חיו"ד סי' כט) שהמנהג פעה"ק ירושלים ת"ו כסברת מרן, שלא לנהוג דיני שביעית בפירות של גוים. ע"ש. וכ"כ בשו"ת דברי מרדכי גלאנטי (סי' ט). וכ' שע"ז סמכו הרבנים /הרבנים/ הראשונים קמאי וקמאי דקמאי להוציא אתרוגים מעה"ק צפת לחו"ל. ולית מאן דחש להא, מפני שסמכו על הוראת מרן הקדוש שפירות הגוי אין בהם קדושת שביעית. ועוד שאפי' הרב המבי"ט גופיה כ' (בסי' שלו), שאילו היינו מורים עתה להתנהג בדיני שביעית בפירות גוים, היה נראה כתקנה חדשה, מה שלא היו נוהגים בה עד עתה, והיתה תקנה שאין רוב צבור יכולים לעמוד בה, מצד הגלות ודוחק השעה שאנו צריכים לעולם לקנות מן הגוים, ואין מספר לדיני שביעית כמ"ש התוס' (סוכה לט) וכו'. נמצא שגם בימי המבי"ט לא היו נוהגים בפירות הגוים דין קדושת שביעית ולא היה אדם שקרא ערער. ע"ש. וע"ע בשו"ת שער המים (סי' ד). וכן פסק הפאת השלחן (סי' כג ס"ק כט) שבודאי ברור כשמש שמותר לקנות תבואה ופירות מגוים בא"י ולאכלם בלא קדושת שביעית. ושוב מצא שכ"פ גם הרדב"ז בתשו' וכו'. ע"ש. וע"ע בשו"ת ציץ הקדש ח"א (סי' טו). וע"ע בס' מעדני ארץ (סי' ז אות יט). ע"ש. והנה חדשים מקרוב באו לנהוג להחמיר כד' המבי"ט ע"פ הוראת מופת הדור החזון איש ז"ל שהכריע כן. ומסופקני אם לא יצא שכרם בהפסדם, כי מי לא יחוש לגזרת נידוי וחרם שהחרימו מרן וכל קדושים עמו להנוהגים דיני שביעית בפירות של גוים. ומכ"ש באתריה דמרן ז"ל שבודאי היא חומרא המביאה לידי קולא. וכמ"ש"כ לעיל (בחיו"ד סי' יא אות ה). וכנראה שנעלם מעיני המחמירים דברי מהרשד"ם הנ"ל, וסברו שלא החרימו חכמי צפת אלא להנוהגים לפטרם מדיני תרו"מ. (שהיא קולא גמורה). אבל להחמיר לנהוג בהם דיני שביעית לא החרימו, שהרי המחמיר תע"ב. אולם בהגלות נגלות דברי מהרשד"ם הנ"ל שהחרימו לשומרי שביעית נראה דאיבעי לן למיחש טובא לדבריהם. ובפרט לדידן שקבלנו הוראות מרן ז"ל. וע' בכ"מ (פ"א מה' תרומות סוף הי"א) שכתב, שחכם א' חשב להתחסד בעשותו היפך המנהג הפשוט לעשר פירות עכו"ם שמירחן עכו"ם (בשאר שנים), והולך ומפתה אחרים לנהוג כן. ונראה פשוט בעיני שראוי למנעם מזה משום לא תתגודדו. ועוד שמכיון שבכל אלו המקומות נהגו כד' הרמב"ם לפטור מתרו"מ, הרי הוא נוגע בכבוד הראשונים שנהגו כן. והרי אף הריב"א לא מלאו לבו לסמוך על סברתו נגד המנהג. ועוד שדבר זה הוא דבר שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בו. לכן יש לגזור עליהם שלא ינהגו כן, ואם יסרבו יכופו אותם, כההיא דשמואל דא"ל אכול משחא ואי לא כתבינא עלך זקן ממרא. ושוב נתקבצו כל חכמי העיר וגזרו בגזירת נח"ש שעוד כל ימי עולם לא יעשר אדם פירות הלקוחים מעכו"ם, אלא כמו שנהגו עד עתה כדברי רבינו. עכ"ל בקיצור. וכל זה שייך גם בנ"ד. ולא מבעיא לדידן בני ספרד דאזלינן בתר שיפולי גלימיה דמרן ז"ל בכל דבר אשר יאמר כי הוא זה. אלא אף לבני אשכנז הואיל וגם הם נהגו בזה כד' מרן וכמו שפסק הפאת השלחן, אם יבאו לשנות איכא משום לא תתגודדו. וכיו"ב מצאתי להגאון מהר"ם גימפל בתשו', והיא לו נדפסה בשו"ת בכורי שלמה ראזעכטא (חאו"ח סי' לו אות ב), שאחר שהביא מחלוקת מרן והמבי"ט, ושרוב חכמי א"י שבאותו הדור הסכימו למרן הב"י. ושכן מוכח מד' הרמב"ן בפ"י התורה. שוב שאל להגאון מהר"ם סלאנט ז"ל ע"ז, ופסק להקל, וכתב שאף שהשל"ה החמיר כד' המבי"ט ששביעית נוהגת בשל גוי, לית דחש להא. עכת"ד. וכן פסק הרב המחבר שם (סי' לז). ועש"ב. וכן פסק הגאון ר' יהושע מקוטנא בשו"ת ישועות מלכו (חיו"ד סי' נה). וכן דעת הגאון ר' יצחק אלחנן, וגאונים רבים אשר אתו, שהסכימו להיתר המכירה. כנודע, וכן העלה הגרא"י קוק במבוא לס' שבת הארץ. ע"ש.

10. שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן מב

ג) וראיתי להגאון פאת השלחן (סי' כג אות כט), שכ' שנ"ל שרבינו (הרמב"ם) מפרש מ"ש "לכם ולא לאחרים" דקאי על מ"ש קודם והיתה שבת הארץ לכם, שקדושת שביעית שחלה על הארץ היינו בקרקע שלכם, ולא לאחרים, לגוים, שאם זרע הגוי דגנו בשדהו שבא"י לא חלה קדושת שביעית עליו.

ד) והגאון המבי"ט בתשובתו שנדפסה באבקת רוכל (סי' כג) האריך הרחיב להוכיח שיש לנהוג קדושת שביעית בפירות של גוים

11. שו"ת רבי יצחק אלחנן מכתבים מכתב ב

תשובת הגר"ש סלנט זצ"ל לרבינו על הנ"ל

ב"ה. כ' טבת תרח"מ ירושלם תובב"א.

למע"כ ידיד ה' ועמו, ורב חביבי הרב הגאון מאור הגולה כש"ת כו' מו"ה יצחק אלחנן שיחי' ברוב טוב. יקרת מכתבו מיום כ"ב כסלו בדבר הקולוניסטים איך להתנהג בשנה הבע"ל בהכרמים נכון הגיעני, והדר"ג שיחי' קצר במכתבו.

א) במכתבו הזכיר אך בשם כרמים, אולם בדבר שדות זרעי תבואה שרוב הקולוניות מלאים אך בהם (לבד ראשון לציון, אשר בקולוניא זו נוטעים אך כרמים, כי אדמתם איננה מסוגלת לתבואת השדות), מהם לא הזכיר מאומה דעתו בזה.

ב) במכתבו כתב דעתו למכור לאינו יהודי על שתי שנים. מהנראה שדעת הדר"ג שמכירה לזמן איננה בכלל לא תתן להם חנייה בקרקע, ובלי ספק בקונטרסו (שלא היתה למראה עיני) מבוארת דעתו, אמנם לעת עתה בהשקפה ראשונה לא אדע, ממה נפשך, אם מכירה לזמן נחשבה למכירה, הלא יש לחוש לאיסור אין מוכרין להם שדות בארץ ישראל כידוע, ואם אינה נחשבת מכירה לחלוטין, יש לאמר כי נחשבת כשכירות, ושכירות אינה קנויה לגוף, ונקרא שדה של ישראל.

איך שהוא, בלי ספק בקונטרסו מבאר את הכל בטוב טעם, ואם אולי באפשרו להעתיק גם למעני את קונטרסו ולשלוח לי ע"י פאסט, לחסד יחשב. גם לא אדע דעת הדר"ג שיחי', אם כוונתו למכור לאינם יהודים על שתי שנים, ושהם הקונים יעבדו בשנת השמיטה, או כוונתו למכור כמו מכירת חמץ.

והנה ידוע פה, שמכירת קרקעות שאינה נעשית בתוקף הממשלה כחק וכנימוס, אינה שוה כלום, ולמכור לאינם יהודים כחק וכנימוס בתוקף הממשלה, הוא דבר שאי אפשר בשום אופן כעת, וגם כי הנדיב הבאראן לא ירצה בזה בשום אופן, וגם איך ימכרו היושבים בהקולוניות בעת שהאדמה איננה נכתבת על שמם, כי לפי הנשמע רוב הקולוניות נכתבו בהממשלה על שם האדון ערלאנגר בפאריז, שהוא עוסק בזה בפקודת הבאראן הנדיב שיחי'.

והנני להודיע להדר"ג שהשגתי ספר שמן המור, שהיה רב דספרדים בחברון ת"ו זה כמאה שנה ויותר, ועובדא הוי בחברון, שאיש אחד עשיר היה לו כרם מחוץ לעיר, והורה הרב בעל שמן המור, שקודם שנת השמיטה ימכור אותו לאינו יהודי, והקונה יעבוד את הכרם עד אחר שנת השמיטה, ואחר שנת השמיטה יקבל המוכר בחזרה, כי בשטר המכירה יהיה כתוב לזמן איזה שנים, ומאריך בזה, כי למכירה לזמן אינו עובר על לא תחנם, ובכל זה נקרא מכירה ולא שכירות, ומאריך הרבה בתשובתו.

אמנם כל זה אינו שייך להקולוניסטים של הבאראן שאי אפשר שימכרו לגוים שיעבדום הגוים (מכמה טעמים), כי לא יבטחו בהגוים, אם אך יעבדו שנה אחת, וגם לא יתנו להם שטר מכירה. ולפי עניות דעתי נפל פיתא בבירא, גם מה יעשו בשאר הקולוניות ששם העיקר אך חרישה וזריעה בתבואה ופירות האדמה בירקות, אשר גם שמה לא יתנו להגוים לעבוד שמה בשום אופן, כי לא יבטחו עליהם.

והנני להודיע להדר"ג שיחי', אשר בקיץ העבר, עת השר הבאראן היה בירושלם, ובבקר איתי בביתי בשבת קדש אמרתי לו בשם כל אנשי ירושלם, כי הננו מחזיקים לו תשואות חן חן על אשר פקד על הקולוניסטים שילכו בדרכי התורה והמצוה, והשיב לי כי בכל לבו הזהיר אותם בזה, וכי נודע אשר איש אחד בהקולוניא ראשון לציון לא שמר שבת כהלכתו, אז צוה לגרשו משם, ואמרתי לו תודה רבה.

ובתוך זה הגדתי לו, כי עוד הרבה דינים על פי התורה צריכים לשמור ולעשות, גם בענין חובת קרקע, הפרשת תרומות ומעשרות, וגם בשנת השמיטה וכו' וכו', והשיב כי פקד עליהם לשמור כל דיני התורה וכל המצות, כאשר יורו להם הרבנים יושבי ירושלם ת"ו.

גם זה מקרוב באו אלי פקידי המושבות ה' אסוביצקי וה' ווארמסער, ושאלו ממני דעתי בענין שנת השמיטה הבע"ל, והשבתי להם כי בראשון לציון, ששם אך כרמים, צריכים להושיב שמה איש אחד תלמיד חכם שיוורה להם הדרך מה מותר ומה אסור, לאברויי אילנא אסור, וכי לאוקמי אילנא מותר. ובשאר הקולוניות ששם שדות לחרישה וזריעה, יקיימו מצות שמיטה כדת, כמו שקיימו לפני שבע שנים בהקולוניא פתח תקוה, ששם היו מעט אנשים, וקיימו אז מצות שמיטה כדת, ולפי הנשמע גם כעת שאנשי פתח תקוה דעתם לקיים מצות שמיטה כדת בלי שום קולא. וה' יתקננו בעצה טובה ולאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

כעתירת החותם בברכה, שמואל סלאנט

12. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן נח

ועתה אם באמת גדול הדחק, עד שתלוי בזה ח"ו חורבן הישוב, נראה דיש להתיר במלתא דרבנן למכור, ע"פ דרך המכירה של חמץ הנהוגה במקום דחק, ולסמוך דישמעאלים שאינם עע"ז אין בהם איסור של חני' בקרקע. ... ובזה י"ל דישמעאלים אינם עע"ז, ודינם כגר תושב, ומותר לתן להם חניה בקרקע. 2. ... דהרמב"ם כתב דאין ג"ת נוהג כ"א בזמן שהיובל נוהג, ומשמע שגם לענין ישיבה וחניה בקרקע צריך דוקא שיקבל בפני ג' שלא לעבוד ע"ז, וכל שבע מצות ב"נ, אמנם הראב"ד כתב שאינו מודה לו בישיבת הארץ, משמע דס"ל שגם בזה"ז יש ג"ת לענין ישיבת הארץ, וי"ל דה"נ לענין חני' בקרקע. ומד' הכ"מ משמע דגם הרמב"ם מודה לענין ישיבה, ולא קאמר כ"א שאינו ג"ת לכל הדברים.

ובאמת י"ל דיש נפ"מ בין לענין הדברים שנאמר בהם בתורה גר, דבעי' דוקא גר תושב גמור, והיינו להחיותו דכתיב גר ותושב וחי עמך, א"כ יש חיוב להחיותו כישראל ממש, אבל מה דאין מפורש דבעי לזה גר, אלא הן הרחקות שמפורש בהו ענין עע"ז, א"כ י"ל פשוט דמהני כל שברור לנו שאינו בכלל זה, 3 ובפרט אומה שלמה המוחזקת בכך ע"פ דתה. וי"ל שלענין הדין דאין מעלין שפיר לא בעי' פרטי דין ג"ת כ"א כשאין עוע"ז ג"כ מותר להעלותו, אלא דחיוב מצד התורה א"א כ"א בג"ת ממש, דגבי' כתיב וחי עמך, ולפ"ז י"ל דה"נ אין איסור כלל למכור לישמעאלים מצד דין חני' בקרקע כ"א מצד הפקעה דמעשר, ולדידן דקיי"ל אין קנין, י"ל דגם מצד זה מותר. וי"ל דלמ"ד בטלה קדושת הארץ אין איסור זה כ"א מדרבנן, וי"ל דע"כ לא גזרו חז"ל בשכירות משום דאיכא תרתי חני' בקרקע והפקעת מעשרות, רק בעו"כ דיש בו דין חני', אבל כשבטל העיקר לא גזרו משום הפקעת מעשרות. ואף על גב דאנו סומכין אמ"ד ... א"כ כיון דבנכרי שאינו עע"ז, ובפרט אומה שלמה המפורסמת בכך, מסתברא דליכא איסור זה, לכה"פ לדעת הראב"ד בפ"י מה' ע"ז, שכתב דלא בעינן לענין ישיבת הארץ דוקא יובל, וה"ה לענין חני' בקרקע מן הסתם, ולד' הכ"מ גם הרמב"ם יודה בזה.

13. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן סא

...יש לומר שלענין איסור מכירה לנכרי נחשבת כשכירות, ושכירות הלא מפורש הוא בירו' ע"ז פ"ק שמותר במקום שא"א בישראל, ומאחר שיש מתירין גם מכירה כשא"א באופן אחר, כיון שאין הכונה כי - אם טובת ישראל, כמו שהבאתי מד' הלכות א"י, יש לסמוך עכ"פ לענין מכירה לזמן, הדומה לענין חניית הקרקע שלה, לשכירות. ומה שכתב הגנצ"ב ז"ל, שאין דין ג"ת לישמעאלים, אין זה ברור כלל לדעת הראב"ד, ובפרט לאריכות דבריו בהשגה פי"ד דהא"ב שבודאי אין זה פשוט כלל שאין גר תושב נוהג בזמן הזה, וכן בה' ע"ז פ"י, שלישיבת הארץ א"צ יובל, וי"ל שה"ה לענין חנייה בקרקע, ולפחות לענין שכירות דע"ז אין ספק שמותר בג"ת, וכיון שא"צ יובל, אף על גב דצריך ב"ד של שלשה מ"מ הוא כדי שיהי' פרסום לדבר שקבל עליו, וי"ל שאומה שלמה שהיא מתנהגת בנימוסין כאלה יהיו חשובין לענין זה כג"ת. 1 ובפרט שי"ל כמש"כ ט"ז סי' רצ"ג לענין חדש שיכולין לסמוך בשעה"ד על יחיד במקום רבים גם בתנאים. א"כ י"ל דנסמוך על ר"מ דס"ל דכל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ה"ה ז' גר תושב, וזה פשוט דהישמעאלים אינם עובדים ע"ז כלל. איך שיהי', ביחד עם הצירוף, שכאן שהמכירה היא הכרח לטובת ישראל י"ל שאין איסור בדבר, כעין ד' הר"ן בלא תחנם, הנסמך ללעולם בהם תעבודו, לדבריו ז"ל, וד' הא"י המיוחסים לבעה"ט שאין איסור במכירה ג"כ כשא"א להכרח הישראל באופן אחר, וצירוף ד' החנוך בשם הרמב"ן דאי' המכירה הוא לצמימות דוקא, אין חשש לצרף ג"כ סניף זה שהם דינם כג"ת. עכ"פ ודאי אין לערער כלל על היתר המכירה, אלא שלבי דוי שהננו מופקעים מקדושת המצוה החביבה,

14. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן סג

ומש"כ כ"ג מר שי', שאינו רוצה לפלפל במה שצרפתי די"ל דישמעאלים נקראים לענין חני' בקרקע כג"ת, משום שהב"י (ח"מ סי' רמ"ט) כתב דדינם כעע"ז, נמשך הדר"ג לשיטתו שניזל דוקא לחומרא בזה, אבל לדעתי, שבכל מקום שנמצא על מי לסמוך בדחק עצום ונורא כזה מצוה לסמוך להקל, ודאי יש לסמוך ע"ד הב"ח, שמשיג אב"י ודייק מלשון הטור דישמעאלים אינם כעע"ז לענין מתנ"ח. ולענין חני' בקרקע הוי סברא יותר גדולה דאינם כעע"ז, כיון דמפורש בקרא: לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם, א"כ עיקר הקפידא הוא בע"ז, וכ"נ מד' סמ"ע בסי' רמ"ט, דגבי מתנת חנם יש יותר להקפיד שיהי' דוקא ג"ת, משום דהתורה אמרה: או מכור לנכרי, א"כ כל שהוא נכרי דוקא במכירה, אבל בחני' בקרקע, דהדיק מהמקרא הוא להיפוך, י"ל דכו"ע מודים שאינו כ"א כג"ת. וכ"נ מלשון הראב"ד בה' ע"ז, שהבאתי במכתבי הקודם, דשיבת הארץ קילא היא יותר משאר ענינים

לגבי ג"ת, .. אבל לפי מה דקיי"ל כר"י לא חיישינן לזה כלל וחשוב כשכירות, דמותר כשיש צורך לישראל וא"א בנכרים, וק"ו שכשצריך לעשות כן משום כללור ישוב א"י ודאי דמותר.

15. שו"ת משיב דבר חלק ב סימן נו

וראיתי לגאון א' שכתב וליתר שאת יכולים למכור לישמעאל המכירו, אלא שאסור למכור שדות לעו"ג בא"י ולפ"ז בחמץ קודם הפסח שנהגו שהמדידה אחר הפסח וא"כ האחריות חלה על המוכר צריך למכור גם החדר דשכירות לא קניא והרי אסור למכור בית בא"י וצ"ל דסומכין על מש"כ הט"ז ביו"ד (סי' קכ"ד סק"ד), דישמעאלים דינם כגר תושב, וראיה דר"י שדר קורבנא לאבידרנא ורב לבר ששך, וצ"ל דלא תחנם לא קאי רק על מאן דפלח לע"ג וה"נ לענין מכירה דנפקא לן מלא תחנם לא קאי עליהם וא"כ אפשר למכור לישמעאל המכירו ותהוי שביעית של עו"ג, ואכתי י"ל דר"י ורב משום דרך שלום הוו משדרי, ומ"מ י"ל דמשום הפסד נמי יש להקל בזה עכ"ל, ובאמת הה"ג הנ"ל ברח מהזאב ופגע בו ארי כי רוצים להמלט מאיסור שביעית בזה"ז דרבנן לרוב הפוסקים ופגע באיסור מכירת קרקע לעו"ג בא"י שהוא איסור דאורייתא לכו"ע, ומה שהביא ראה ממכירת חמץ וע"כ דסומכין על מש"כ הט"ז דישמעאלים דינם כגר תושב, דהא גר תושב בעי לקבל עליו ז' מצות בפני ג' חברים ואין מקבלין ג"ת אלא בזמן שהיובל נוהג, רק הט"ז כתב הטעם על כך דינא שהביא המחבר בעו"ג שאינו עובד שאינו אוסר ברואה דהא הא דאסור בהנאה הוא רק מדרבנן שמא פלח וגר תושב לא פלח וה"ה עו"ג שאינו עובד נמי אינו אסור רק בשתיים וראיתו מהא דר"י שלח קורבנא לעו"ג ביום אידו ואמר ידענא דלא פלח הרי דלדברים שחששו חז"ל דילמא פלח מהני כשידעינן דלא פלח אבל לדברים שאסור לעו"ג מה"ת מאי מהני דלא פלח סוף סוף עו"ג הוא ולא גר תושב:

16. דברים פרק ז, א-ד

(א) כִּי יָבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם-רַבִּים מִפְּנֵיךָ וְהִגְדָּתְךָ וְהָאֱמֹרֹת וְהַפְּנִיעֵי וְהַפְּרִזִּי וְהַחֲוִי וְהַיְבוּסִי שְׂבָעָה גּוֹיִם רַבִּים וְעֲצוּמִים מִמֶּךָ: (ב) וְנִתְּנָם ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִפִּיתָם הַחֲרָם הַחֲרָם אֲתָם לֹא-תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחַנְּם: (ג) וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתַף לֹא-תִתֵּן לְבָנֶיךָ וּבְתוֹ לֹא-תִקַּח לְבָנֶיךָ:

17. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כ עמוד א

דאמר קרא: לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע. האי לא תחנם מיבעי ליה דהכי קאמר רחמנא: לא תתן להם חן! א"כ, לימא קרא לא תחנם, מאי לא תחנם? שמע מינה תרתי. ואכתי מיבעי ליה דהכי אמר רחמנא: לא תתן להם מתנת של חנם! אם כן, לימא קרא לא תחנם, מאי לא תחנם? שמע מינה כולהו. תניא נמי הכי: לא תחנם - לא תתן להם חנייה בקרקע; דבר אחר: לא תחנם - לא תתן להם חן; דבר אחר: לא תחנם - לא תתן להם מתנת חנם. ומתנת חנם גופה תנאי היא; דתניא: לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי - אין לי אלא לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה, לגר במכירה מנין? תלמוד לומר: תתננה... או מכור, לעובד כוכבים בנתינה מנין? תלמוד לומר: תתננה ואכלה או מכור לנכרי, נמצא אתה אומר: אחד גר ואחד עובד כוכבים בין בנתינה בין במכירה, דברי ר' מאיר; רבי יהודה אומר: דברים ככתבן, לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה. שפיר קאמר ר"מ! ור' יהודה? אמר לך: אי סלקא דעתך כדקאמר ר"מ, לכתוב רחמנא תתננה ואכלה ומכור, או למה לי? שמע מינה לדברים ככתבן הוא דאתא. ור"מ? ההוא לאקדומי נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים. ור' יהודה? כיון דגר אתה מצווה להחיותו, וכנעני אי אתה מצווה להחיותו, להקדים לא צריך קרא.

18. תוספות מסכת עבודה זרה דף כ עמוד א

דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע - דריש נמי מהאי קרא בסמוך שלא ליתן להם חן ושלא ליתן להם מתנת חנם וסתמא דמלתא מיירי בכולהו עובדי כוכבים וכן משמע בסוגיין בסמוך וקשה דהאי

לא תחנם בשבע אומות דוקא כתיב דכתיב (דברים ז) ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו' וכתיב לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בהם ובפרק הערל (יבמות דף עו.) מוקמינן ליה בשבע אומות דבגירותן לית להו חתנות וכתיב עוד בתריה בתך לא תתן לבנו ואמרינן בספ"ק דיבמות (דף יז.) ובסוף האומר בקידושין (דף סח: ושם) דלרבנן דלא דרשי כי יסיר לרבות כל המסירין לא ילפינן מהאי קרא שאר אומות למימר דלא תפסי בהו קדושין דהא האי קרא בז' אומות כתיב וכן לא תחיה כל נשמה וי"ל דודאי בכל הנך קראי איכא טעמא רבה דלא מצינן לאוקמינן אלא בז' אומות ולא תחיה כל נשמה ליכא לאוקמי בשאר אומות דבהדיא כתיב בהו והיו לך למס ועבדוך וכן כי יסיר לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא סברא הוא לאוקמי בשבע אומות דמסירי טפי וכן לא תתחתן ליכא לאוקמי אלא בשבע אומות שהרי כל שאר אומות מותרין לבא בקהל בגירותן חוץ מאותם שאסר הכתוב מצרי עמוני ומואבי אבל מתנת חנם ונתנית חן וחנייה אין שום טעם לחלק בין שאר עובדי כוכבים לז' עממים מיהו קשיא דכריתת ברית שכתוב אצל לא תחנם אי בשאר אומות איירי הכתיב (מלכים א ה) גבי שלמה וחירם מלך צור ויכרתו ברית שניהם ועוד דמשמע כל שאר אומות לא הוזהרו על כריתת ברית דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט) בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית משמע הא בשאר אומות מותר וי"ל דלא תכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות וטעמא רבה איכא ועניינא דקרא נמי מוכח דכתיב ונשל גוים רבים ועצומים ממך מפניך החרם תחרימם לא תכרות להם ברית ואיכא למימר דכיון דבשעת כיבוש קיימי בלא תחיה שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית אי נמי משום דאדוקי בעבודת כוכבים טפי אבל שאר אומות לא.

19. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק י

הלכה א - אין כורתין ברית לשבעה עממין כדי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבוד עכו"ם שנאמר לא תכרות להם ברית אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו, ואסור לרחם עליהם שנאמר ולא תחנם, הלכה ג - אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל ובסוריא מוכרין להם בתים אבל לא שדות, ומשכירין להם בתים בארץ ישראל ובלבד שלא יעשו שכונה ואין שכונה פחות משלשה, ואין משכירין להם שדות, ובסוריא משכירין להם שדות, ומפני מה החמירו בשדה מפני שיש בה שתיים, מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע, ומותר למכור להם בתים ושדות בחוצה לארץ מפני שאינה ארצנו. הלכה ד - אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה א התירו מפני שהוא מכניס לתוכה עבודת כוכבים ונאמר לא תביא תועבה אל ביתך ב, אבל משכיר להן בתים לעשותן * אוצר, ואין מוכרין להן פירות ותבואה וכיוצא בהן במחובר לקרקע, אבל מוכר הוא משיקוץ או מוכר לו * על מנת לקוץ וקוצץ, ומפני מה אין מוכרין להן שנאמר ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא, וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר * כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים, ואסור ליתן להם מתנת חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי במכירה ולא בנתינה. +/השגת הראב"ד/ אבל משכיר להם בתים לעשותן אוצר. א"א ובלבד שלא יהיה אוצר של יין ואם עשה שכרו אסור. +

הלכה ו - אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו, ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח שנאמר לא ישבו בארצך אפילו לפי שעה, ואם קבל עליו שבע מצות הרי זה גר תושב, ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד. +/השגת הראב"ד/ ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו. א"א זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם והפסוק שהוא מביא בז' אומות הוא ואפילו לדבריו ישיבה כתיב

בהו ולא העברה. /השגת הראב"ד/ אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד. א"א איני משהו לו בישיבת הארץ. +גרך אשר בשערך

20. מנחת חינוך מצוה תכו

(א) שלא נחמול על עובדי עכו"ם וכו' ועז"נ ולא תחנם וכו'. מבואר בר"מ פ"י מהלכ' עכו"ם והנה מבואר בפ"ק דע"ז דף כ' דג' דברים נפקא לן מלא תחנם לא תתן להם חן ולא תתן להם מתנת חנם ולא תתן להם חני' בקרקע ע"ש בגמרא דמפיק שם כוליהו ע"ש. והנה אף על פי שלא זו נאמר כאן גבי ז' עממים מכל מקום הסכמת הר"מ והרהמ"ח וכן כתבו התוס' בע"ז שם דלאו זה נאמר על כל עכו"ם ע"ש. הנה בלאו הזה נכלל דלא תתן להם חני' בקרקע בא"י ואסור למכור להם הן בית או שדה או שום דבר מחובר כמבואר בש"ס ובר"ם כאן. ומ"ש הרב המחבר דין זה במצוה בפרשת משפטים שייך למצוה דכאן ע"ש בהגהות. ומבואר שם דדוקא למכור אסור מה"ת אבל שכירות שרי דלא הוי חני' בקרקע. וצ"ע במוכר לזמן ע' בר"מ פ' כ"ג מהל' מכירה אפשר דהוי מכירה ועובר בלאו הזה. וכתב הרב המחבר כאן דאם שיבחה וכו' אין לוקין לפי שאין בו מעשה וכו' ולפ"ז במת"ח הוי מעשה. אך באמת יכול לומר דיש לו איזה הנאה ולא הוי מתנ"ח.

21. רש"י מסכת יבמות דף מז עמוד ב

גר תושב - שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבלות והזהירו הכתוב על השבת דמחלל את השבת כעובד עבודת כוכבים.

22. שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה הערות סימן לז

והגאון רבי יוסף ענגיל באוצרות יוסף (עמוד צב) כתב, שאין כאן חזרה ברורה בדעת הראב"ד כלל, שיש לומר דמה שכתב (בחידושו לעבודה זרה ט א) שאף לרבי שביעית נוהגת על כל פנים מדרבנן, זהו לענין שמיטת כספים, שתיקנו כן שלא תשתכח תורת שביעית לגמרי, אבל שמיטת קרקע שהדבר נוגע לחיי נפש, פרנסה של שנה שלמה, יש לומר שלא תקנו וכו'. ע"ש.

וכן כתב הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק בשבת הארץ (במבוא עמוד כג), כי לולא דברי הרמב"ן, מסתברא טפי לומר שמשנה אחרונה של הראב"ד היא, שאין השמיטה נוהגת אלא ממדת חסידות,

23. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מב עמוד ב

והא דתנן: השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, שילח ביד פיקח - פיקח חייב; ואמאי? נימא: שלוחו של אדם כמותו! שאני התם, דאין שליח לדבר עבירה, דאמרין: דברי הרב ודברי תלמיד - דברי מי שומעים?

24. רש"י מסכת קידושין דף מב עמוד ב

אין שליח - חשוב שליח לדבר עבירה שיתחייב שולחו אלא הרי הוא כעושה מאיליו.

25. תדושי הריטב"א מסכת קידושין דף מב עמוד ב

שאני התם דאין שליח לדבר עבירה דאמרין דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. פירוש טעמא קאמרין שהוא כן על הרוב, מיהו דינא דאורייתא הוא כדלקמן ואפילו היכא דליתיה להאי טעמא כגון שהוא שוגג וכיוצא בזה, וכדאמרין בבבא מציעא בפ"ק (י' ב) אם המצא תמצא בידו הגנבה אין לי אלא ידו גגו חצרו מנין תלמוד לומר המצא תמצא מכל מקום, ופרכינן והא אין שליח לדבר עבירה ופרקינן כי אמרינן אין שליח לדבר עבירה הני מילי היכא דשליח בר חיובא לאפוקי חצר דלאו בר חיובא, אי נמי כי

אמרין אין שליח **לדבר עבירה** היכא דאי בעי שליח עביד אי בעי לא עביד לאפוקי חצר דעל כרחק עבדא, מאי בינייהו כהן שאמר לישראל קדש לי **גרושה** אי נמי איש דאמר לאשה אקפי לי קטן, למאן דאמר שליח בר חיובא הא (נמי) לאו בר חיובא ומיחייב משלח, למאן דאמר אי בעי לא עביד הני נמי אי בעי לא עבדי ומיפטר משלח, ואף על גב דלא שייך למימר בהו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, דהא לא מיפקדו כלל שלא לקדש גרושה לכהן ושלא תקיף אשה קטן דהא ליתה בבל תקיף, ואין לדחות ולומר דאע"ג דלא מיפקדו בהכי בפרט הא איכא לפני עור לא תתן מכשול, דאפילו משום לפני עור לא תתן מכשול ליכא כדפרישית (ב"מ שם), דאפילו בכהן שקדשה לעצמו ליכא איסור עד דבעיל, וכיון דכן ליכא משום לפני עור, והיינו דאמרין דשליח לאו בר חיובא, אלא ודאי כדאמרן והכי נמי מוכח בכל דוכתא.

26. חזון איש שביעית כד:ד

ד) ואע"ג דלענין גא תתן נהס חן כל שטובה נריוח ישראל מותר וכמשי"כ הר"ן פ' השולח לענין לשחרר עבדו וכמשי"כ צ"ח החינוך מלוה חכ"ז כח"ל לענין חגי בקרקע אין חילוק דנסינת חן אינו חנה צדק החמירה אצל לא צדוק טובה עלמו אצל חמי בקרקע המליחות של עפ"ז על אדמת ישראל בקנין שנאוי לפני במקום וכל שקנה הקרקע וביא שלו הרי עפ"ז חונה על קרקע הארץ, וגם לא מחנה תורה לשיעורין וכל נכרי שמכר לו ענר נלאו חף שלפי ראות עיניו אינו מתאחז צב. ולפיכך אין מקום לבחור למכור למכרי בשביל להפקיע קדושת שביעית ואדרבה איסור שביעית דרבנן צב"ז ומכירה לאו דאורייתא כטריפכ וצב"ה וכיו"צ, וכ"כ צמשי"ז דבר סי ג', והמוכר ע"י שליח ודאי לא חייל המכירה מדין אין שליח לד"ע עפ"ז נצולים מאיסור עפ"ז נצולים מאיסור מכירה.

חזון איש שביעית כד:ד

...והמוכר ע"י שליח ודאי לא חייל המכירה מדין אין שליח לד"ע ומיהו עפ"ז נצולים מאיסור מכירה:

27. חדושי הגר"ח מסכת קידושין דף מב עמוד ב

ברשימות תלמידים במקו"א מובא יסוד דברי הגר"ח הנ"ל - מפי בנו הגר"מ זצ"ל - ביתר ביאור:

הגר"ח זצ"ל אמר, דכל דינא של אין שליח לדבר עבירה אינו דין והלכה מיוחדת בהלכות שליחות בדינא של שלוחו של אדם כמותו, דלדבר עבירה לא נאמרה כל הלכתא דשליחות, אלא דעיקר הדין של אין שליח לדבר עבירה נאמר במעשה עבירה וחיובה, דאין מעשה עבירה והאיסור של אחד חל ומצטרף לגבי השני, והוא הלכה מסויימת בדיני עבירת איסורין, דאין אחד עובר וחייב ע"י השני. והביא ראי' לדבריו מהסוגיא דקידושין דף מ"ב דהגמ' מקשה על המשנה דמעילה (דף כ') עשה שליחותו בעה"ב מעל וכו' אמאי נימא אין שליח לדבר עבירה, ולכאורה קושיית הגמ' צ"ע, הא חיוב מעילה לאו מדין שליחות הוא, דהא גם שלח ביד חרש שוטה וקטן אם עשו שליחותו בעה"ב חייב, כדאיתא במשנה במעילה דף כ"א, וא"כ נהי דאין שליחות לדבר עבירה ולא חלה שליחות על דבר עבירה, אבל מ"מ יהא חייב במעילה דלא בעינן שליחות, ולא גרע משלח ביד חש"ו דחייב. ומוכח מזה דכל דינא של אין שליח לדבר עבירה לא נאמר בהלכות שליחות ובחלות השליחות דאינה חלה שליחות לד"ע, אלא בהלכות עבירת איסורין ומעשה עבירה, דאין מעשה איסור של אחד חל ומצטרף לגבי השני, וגם בשליחות אף דאמרינן שלוחו של אדם כמותו, מ"מ הרי צריכינן לחייב את המשלח על מעשה העבירה של השליח, ועל זה נאמרה ההלכה של אשלד"ע, דאין אחד חייב ועובר ע"י מעשה השני. ואין זה שייך לשליחות, דמדין שליחות באמת היתה שליחות חלה, אלא דגם ע"י דין שליחות לא נוכל לחייב את המשלח. וא"כ שפיר מייתי הגמ' ממעילה ומקשה אין שליח לדבר עבירה, דהא נמצא דאין זה שייך לשליחות, אלא לדין מעשה עבירה ועבירת איסורין דאין אחד חייב ע"י השני ואין מעשה השני מצטרף לו, א"כ אמאי חייב במעילה.

גַּר תּוֹשֵׁב

1. שולחן ערוך יורה דעה הלכות יין נסך סימן קכד סעיף ב
גַּר תּוֹשֵׁב, דְּהֵינּוּ שְׁקִיבָל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת, וְכֵן גַּר שְׁמַל וְלֹא טָבֵל, מִגָּעֵן אוֹסֵר בְּשִׁתְּיָהּ. {הִגָּה: וְכַל זְמַן שְׁלֹא טָבֵל כְּרֵאוּי, מְקַרֵּי לֹא טָבֵל (ר"ן פ' השוכר והגהות מְרַדְכֵי דִיבְמוֹת פָּרָק הַחֹלְצִין). וַיֵּשׁ מְקַלֵּין אֶפְלוּ בְּמַגַּע גַּר תּוֹשֵׁב (טור בְּשֵׁם הָרֵא"ש וְתוֹס' וּמְרַדְכֵי). אֲבָל יֵין שְׁלֹו וְדֹאֵי אֲסוּר (בית יוסף).}

2. שולחן ערוך חושן משפט רמ"ט:ב
גוי שְׁאִינוּ גַּר תּוֹשֵׁב, אֲסוּר לְתַן לוֹ מִתְּנָה. אֲלֵא אִם פֶּן הוּא מְכִירוֹ, אוֹ אִם יֵשׁ בוֹ בְּדָבָר מִשׁוּם דְּרָכֵי שְׁלוֹם.
3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שד סעיף א

אָדָם מִצְנָה עַל שְׁבִיתַת עֲבָדָו שְׁמַל וְטָבֵל לְשֵׁם עֲבָדוֹת וְקִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת הַנְּזוּהָגוֹת בְּעֶבֶד, אֲבָל אִם לֹא מִלְּטָבֵל אֲלֵא קִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֶחֱ, הָרֵי הוּא כְּגַר תּוֹשֵׁב וּמִתָּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ לַעֲצֹמוֹ, אֲבָל לֹא לְרַבּוֹ; וְאֲסוּר לְכַל יִשְׂרָאֵל לֹאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ לְצָרְךָ יִשְׂרָאֵל, אֶפְלוּ מִי שְׁאִינוּ רַבּוֹ. וְאִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שׁוּם מִצְנָה אֲלֵא עֲדִין הוּא עֲפוּ"ם גָּמוּר דִּינוֹ שְׁנָה לְקִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת. וּלְפִי זֶה צָרְכֵי חוֹלָה שְׁאִין בוֹ סְפָנָה, דְּקִימָא לָן אוֹמַר לַעֲפוּ"ם וְעוֹשֶׂה, וְכֵן מֵת בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן דְּקִימָא לָן יִתְעַסְקוּ בוֹ עִמְמִין, אֲסוּר לֹאמַר לְעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ הוּא עוֹבֵד עֲבוּדַת אֱלִילִים, דְּכִינּוּן דְּמְלָאכְתָּ הָעֶבֶד אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה, לֹא הִתְרָה בְּדָבָר שְׁאִין בוֹ פְּקוּם נַפְשׁ. וַיֵּשׁ חוֹלְקִים וּמִתִּירִים בְּזֶה. וּמְכַל מְקוּם אִם הִנֵּה עוֹשֶׂה מְלָאכְתָּ רַבּוֹ שְׁלֹא מִדְּעַתּוֹ, וְנִכְרַ שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה לְדְעַתּוֹ, מִתָּר וְאִינוּ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁוֹ. {אֶפְלוּ קִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת}. וְלִישְׂרָאֵל אַחַר שְׁאִינוּ רַבּוֹ אֶפְלוּ עוֹשֶׂה לְדְעַת יִשְׂרָאֵל, מִתָּר כֹּל שְׁאִין שְׁם אֲמִירַת יִשְׂרָאֵל. וּבִלְבַד שְׁלֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְתָּ מְאוּמָה מְלָאכָה. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׁכַל שְׁלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֶחֱ, כִּינּוּן דְּעֲפוּ"ם גָּמוּר הוּא, אִין רַבּוֹ מְזַהֵר עָלָיו. וּלְפִי זֶה צָרְכֵי חוֹלָה שְׁאִין בוֹ סְפָנָה וְכֵן צָרְכֵי מֵתִים בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן מִתָּר לֹאמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹתוֹ. {הִגָּה: וְכַל עֶבֶד שְׁמִצְנָה עַל שְׁבִיתַתוֹ אֲסוּר לְצִאֵת בְּחוֹתָם שְׁעֲשֶׂה לוֹ רַבּוֹ לְהִרְאוֹת בוֹ שְׁהוּא עֲבָדוֹ, וְאִם הוּא שְׁלֹ טִיט מִתָּר לְצִאֵת בוֹ כְּשִׁתְּלוֹ בְּצִנְאוֹרוֹ, אֲבָל לֹא בְּכִסּוֹתוֹ. וּבְשִׁל מִתְּכַת בְּכַל עֲנָן אֲסוּר (טור). וְאִם הָעֶבֶד עוֹשֶׂה הַחוֹתָם לַעֲצֹמוֹ, אֶפְלוּ בְּשִׁל טִיט, בְּכַל עֲנָן, אֲסוּר (הַמְּגִיד פִּי"ט).}

4. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לט
(א) ועיין ביורה דעה סימן רפ"א כתבתי שם דגַר [תושב] וממזר אסורים לכתוב ס"ת מיהו נראה דבתפילין ומזוזות אין לחוש ועיין שם הטעם:

5. שולחן ערוך יורה דעה רפ"א:ד
סֶפֶר תּוֹרָה שְׁכַתְּבוּ מִמְזַר, יֵשׁ פּוֹסְלִין. {וְהוּא הַדִּין גַּר תּוֹשֵׁב (מְרַדְכֵי סה"ק).}
6. מגן אברהם סימן לט

ט כשרים. דסתם עכו"ם אין בקיאים לכתוב ובודאי ישראל כתבו, כתוב בד"מ אף על גב דבס"ת ממזר וגר תושב פסולים לכתוב כמ"ש בי"ד ר"ס רפ"א נ"ל דבתפילין ומזוזות אין לחוש עכ"ל:

7. ביאור הלכה סימן שד סעיף ג ד"ה * א"י גמור
* א"י גמור וכו' - ... וצע"ג כִּינּוּן שְׁאִין קְנוּי לוֹ הִלָּא בְּנֹדָאֵי אִין גְּרוֹת לְחֻצָּאִין וּמֵאֵי מְהַנֵּי קִבְּלָתוֹ לְמִצְוֹת הַנְּהוּגוֹת בְּעֶבֶד הִלָּא קִי"ל בְּכּוֹרוֹת בְּפָרָק עַד פְּמָה [דף ל'] א"י שְׁבָא לְקִבֵּל עָלָיו ד"ת חוץ מְדָבָר אֲחָד אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ ... וְדוֹקָא בְּעֶבֶד שְׁגוּפּוֹ קְנוּי וַיֵּשׁ עָלָיו שְׁם עֶבֶד גְּלִתָּה לָנוּ הַתּוֹרָה דְּבִאִישׁ כְּזֶה דִּי אִם יָקִים

רק מצות הנהוגות באשה משא"כ באדם דעלמא אין לנו בתורה רק או גר תושב או ישראל גמור וזה שלא רצה לקבל עליו כל התורה מסתברא דאין מדרגתו אלא כגר תושב בעלמא ומנא לה להמ"א שיהיה עדיף מגר תושב שהוא אסור לשבות בשבת וזה יהיה מהני קבלתו שיהיה מחיב לעצמו להזהר במצות שבת פנישראל וא"כ לפ"ז ימצא איש שיוצא מכלל גר תושב בהרבה מצות יותר כפי קבלתו ולכלל ישראל לא בא וגם בכלל עבד אינו ומנ"ל זה ועין ביו"ד סימן קכ"ד בבאור הגר"א סק"ה דאין מלין אותו עד שקבל עליו כל המצות וא"כ באיש פנה איה מלו אותו קדם שקבל עליו כל המצות פנין דאינו עבד רק שכיר בעלמא ובלא מילה וטבילה קי"ל דאינו בכלל ישראל פלל ומנ"ל שיהיה מחיב לקיים המצות מחמת קבלתו ועין ביבמות מ"ז דאבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה וכו' ולא די במה שקבלו על עצמן מתחלה לקיים כל התורה שענו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. **אחר פתבי כ"ז התבוננתי שאפשר לקיים דבריו** דס"ל להמ"א ג"כ דאינו בר ישראל פלל ובכלל גר תושב הוא והכל כאשר כתבנו אלא דס"ל דגר תושב גופא אם רצה לקבל עליו בעת תחלת גרותו עוד מצות מלבד השבע ג"כ חלה קבלתו שפחית אח"כ לקיים אלא דמה דנקטו שבע רבותא אשמועינן דאף ששבע מצות מחיב לקיים כל בן נח ומאי רבותיהו אפ"ה חלה הקבלה ובכלל גר תושב הוא לענין שמצוין להחיותו וכ"ש אם קבל עליו יותר מצות בודאי מהני ולא תקשה ע"ז דאיהו ישמר שבת והלא גר תושב ג"כ אסור לשמור שבת כדמוכח ביבמות מ"ח ע"ב בתוד"ה זה גר וכו' דזהו בסתם גר תושב שלא קבל עליו רק שבע מצות פנהוג וא"כ הוא לענין שאר מצות כא"י גמור משא"כ בשקבל עליו עוד מצות בתחלת גרותו ובכללם היה ג"כ שבת בודאי יכול לקיים ומחייב לקיים ומה דאיתא בבכורות דא"י שרצה לקבל כל התורה חוץ מד"א אין מקבלין אותו הנינו לענין לעשותו ישראל גמור אבל לא לענין גר תושב. וקצת סמך מצאתי לדברי המ"א ממה דאיתא בע"ג דף ס"ד ע"ב איזהו גר תושב דתקמים אומרים כל שקבל עליו שבע מצות בני נח ואחרים אומרים כל שקבל עליו כל המצות חוץ מאסור גבלות אלמא דלאחרים בודאי חלה קבלתו על כל המצות [ומ"מ אינו בכלל ישראל פנין ששיר דבר אחד וכמו שכתבנו למעלה] וה"ה דלתקמים אם קבל חלה הקבלה דכל דאיכא למעט בפלגתא טפי עדיף זהו הנלע"ד ביישוב דבריו:

8. ביאור הלכה סימן לט סעיף ג

כשר לכתוב תפילין - כ"ז איירי בגר צדק. וילענין גר תושב הספימו הפמ"ג ול"ש ומחה"ש [ועוד הרבה] דפסול מטעם דהא אינו בקשירה והשע"ת המציא דבר חדש דאירי הד"מ דמכשיר בגר תושב דקבל עליו כל המצות חוץ מאסור גבלה וא"כ הלא ישנו בקשירה ובאמת נלענ"ד שגם זה אינו דהלא עכ"פ אינו מזהר על הקשירה ותדע דאטו אם אשה נעבד יקבלו עליהן מצות תפילין יהיו פשרים לכתיבת תפילין ואם תדחה משום דמוחין לנשים על הנחת תפילין וכדלעיל בסימן ל"ח ז"א דכל זה רק מחמת חומרא בעלמא שחוששין להפסיקתא אבל ש"ס דילן סובר דאין מוחין ע"ז וכדאיתא שם בב"י ועוד עבדים יוכיחו דאין מוחין בהן וכמו שכתבתי לעיל במ"ב בשם התו"ש. וגם לפ"ז אם האשה תקבל על עצמה מצות ציצית תהיה פשרה אף לר"ת לעשות ציצית לאנשים וז"א דא"כ בזה יודה ר"ת יהיה אנדא הוכחת הרא"ש [בגטין מ"ה ע"ב] מהא דקרטליתא דדביתהו דרחב"ד דעתינדא למשדי בה תכלתא לצדיקי דעלמא דאתי. ולבר כ"ז אין גרות לחצאין עין במס' גרים ועוד דא"כ בגר שפיל ולא טבל דכתב הרא"ש בע"ז דאינו גרע מגר תושב דברי קבל עליו כל המצות וא"כ לפ"ז יהיה פשר לכתיבת סת"ם ויהיה פשר לזביחה פנישראל לשיטת הר"י דתלי בבר זביחה דברי הוא מחזיק לעצמו במצות זביחה וסתמא דגמרא ביבמות מ"ו דאמר שם וכינן דלא טביל עו"ג הוא לא משמע כן:

9. חזון איש שביעית סימן כד

וגר תושב קיי"ל כרצון ע"ז ס"ד כי כל שקבץ עליו ז' מלוות
 והיינו קבלה בפני ב"ד של ג' כדקתני שם בדברי ר"מ]
ואין מקבלין ג"ת אלא בזמן שהיוצא נוהג כדאמר ערכין כ"ט א'
 וכמו שפסק הר"מ פי"ד מה' א"צ ופ"י מה' ע"ז, וכתב הראב"ד
 כי א"צ שם הטעם מפני שקבלת ג"ת מלוה וכדאמר גיטין מ"ה א'
 למאן דדריש בזה ל"ת עבד וגו' ואפי' למאן דדריש למלתא אחריתא
 מודה שהוא מלוה ואפשר שכן העניינים שבאומות יענו לארץ ויקבלו
 עניינן גירות התושב ונתחייב לבחיותן וכדאמר ז"מ ע"א א',
 ולפיכך בזמן שהיוצא נוהג וכל ישראל על אדמתן וכן שולטין
 בעולם אפשר להם לעמוד בדבר אבל בזמן שאין כל יושביה עניה
 ואין שליטה ישראל שלמה אי אפשר להם לקבל גרים תושבים
 ולפרנסם וכלי הר"א שם נראה דיש ע"ס וז"ל דבזמן היוצא שולטין
 וכהי יכול להתפרנס שלא בעורה צבור כו'.
 ג) ודעת הר"מ דכיון דאין לנו מקבלת אותו לא הותר ישיבתו
בארץ אע"ג שהוא זכיר בז' מלוות דכלל קבלה אין
 לנו בעוה"ס בזכירותם ואין לנו בקיאות בהם, אבל דעת הר"מ
 דכל שהוא זכיר בז' מלוות וראוי לקבלו אלא שמפני הקושי נפטרנו
 מקבלתו ומהיוצא לכהיותו שגא ינכרו כונס לארץ מ"מ אין איסור
 בישיבתו שאין כאן חשש פן יחטאו וגו' ומסתבר דגם לענין הני'
 בקרקע וליתן להם מחנת חנם נמי במחלוקת שנוי' לדעת הר"מ
 כל שאין לו קבלה מחמתו עמו כשאר נכרי ולדעת הראב"ד מיקילין
 עמו, ואף לדעת הראב"ד דוקא שהוא שגא באמונת ישראל שישראל
 נתחייב בתר"ג מלוות וצ"ל בז' אבל אם יש לו דעות כחצות
 וכו' משופד לדעותיו אף שאין צדק ע"ז ממש וגם הוא שומר
 ז' מלוות מלד היושר שאינו ראוי נקבלו לגר תושב כרי הוא
 באיסור ל"ת ובאיסור ישיבה וקריק צבו פן יחטאו בכפירותם
 ואפי"ג דלענין לאסור יין בעובד ע"ז תלוי וכמש"כ הר"מ פי"ג
 מהמ"א הי"א והע"ז יו"ד ס"י קכ"ד ס"ק ד' הכא לענין ל"ת
 אין חילוק.
 ד) ואע"ג דלענין גא התן נכס תן כג שפוסק גריות ישראל מותר
וכמש"כ הר"ן פ' השולח לענין לשחרר עבדו וכמש"כ
בס' החינוך מלוה חכ"ז ככה לענין הני' בקרקע אין חילוק דנשימת
הן אינו אנה ברגש החינה אבל לא בדורש עובת עצמו אבל חני'
בקרקע המיאלות של ע"ז על אדמת ישראל בקנין שנאוי לפני
המקום וכל שקנה הקרקע ובי"א שנו הרי ע"ז חוגג על קרקע
בארץ, וגם לא מחב תורה לשיעורין וכל נכרי שמכר לו עבד בלאו
אף שגפי רשות עיניו אינו מתחלז בה.
ולפיכך אין מקום לכתור למכור לגברי בשביל להפקיע קדושת
שביעית ואדרבה איסור שביעית דרבך סב"ז ומכירה
לאו דאורייתא כגריפס וצ"ה וכיו"צ וכ"כ במשיב דבר ס"ה ה',
והמותר ע"י שליח ודאי לא חייל המכירה מדן אין שליח לד"ע ומיכו
ספ"ז נלוים מאיסור מכירה.
 והנה למול ח"י כ"א לא צונו אי חסר לנו ח"י כ"א ח"י

10. תשובות והנהגות כרך ג סימן שו

ועיין עוד בש"ך שם ס"ק ד במסקנתו דגר שמל ולא טבל חל בו דין גר תושב, ולכאורה קשה הרי אין
 דין גר תושב בזה"ז כיון שאין יובל, וי"ל דהיינו לענין שאין אנו מקבלים גרי תושב אף שמקבלים גרי
 צדק, אבל כשנתקבל לגר צדק בכלל זה יצא מכלל עכו"ם ואף כשעדיין לא חל עליו תורת גר צדק עדיין
 עכ"פ הוא כגר תושב, לכן גם בזה"ז חל עליו דין גר תושב במל ולא טבל עכ"פ, וזוהי כוונת הרמב"ם
 פ"י דמלכים (ה"ג) ב"נ שנתגייר ורצה להיות רק גר תושב אין שומעין לו, והיינו שבנתגייר נעשה גם
 גר תושב, וכן מסיק שם שבגר קטן המוחה נשאר גר תושב, שאמנם הקבלה לגירות נתבטלה אבל לא
 לענין גר תושב שלזה כה"ג מקבלין וחל גם בזה"ז, וד"ז חידוש גדול דאף שאין דין גר תושב בזמן הזה,
 מ"מ כשנתקבל לגירות ומלו אותו נעשה מיד גר תושב. [ע"ע בדברינו בסימן...].

11. תשובות והנהגות כרך ה סימן רצח

דין גר משקיבל ע"ע עול מצוות עד שיתגייר

רציתי להביא כאן חידוש ועיקר גדול בהלכות גרות, ואף שבפוסקים לא משמע כן, מ"מ לא אמנע מלכתוב
הדברים, ויגדיל תורה ויאדיר.

הנה המ"א בסי' ל"ט (ס"ק ט') מביא בשם הד"מ, דגר תושב כשר לכתוב תפילין ומזוזות, ותמהו הפמ"ג ושאר האחרונים, דהלוא גר תושב אינו חייב בתפילין, וכל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה, וב"ביאור הלכה" (שם) מביא בשם א"ז ה"יד אפרים" (בטעות נרשם שם שע"ת) שתירץ דמיירי שקיבל עליו כל המצוות חוץ מנבילה, שאז הלא כיון שמניח תפילין ה"ה כשר לכתובה, וע"ז תמה בבה"ל דהלוא עכ"פ אינו מוזהר על קשירת תפילין, והיאך כשר.

אמנם תמהני, שהרי הבה"ל עצמו בהלכות שבת (סימן ש"ד), הביא מש"כ המג"א, דאם שכיר נכרי (שאינן גופו קנוי לעבד) קיבל ע"ע מצוות הנהוגות בעבד, ה"ה מוזהר במצות שבת כעבד, והבה"ל תמה ע"ז דהלא אין גרות לחצאין והיאך מהני מה שקיבל ע"ע רק מצוות הנהוגות בעבד, ומחדש הבה"ל חידוש גדול, דכוונת המג"א דבכה"ג הוא בכלל גר תושב, ומדין גר תושב הוא מוזהר במצות שבת, ואף שחיובו של גר תושב הוא רק ז' מצוות, מ"מ אם מקבל יותר נתחייב במה שקיבל, שכך ציוה הקדוש ברוך הוא למשה, שעמו בית ישראל נתקדשו וחיביבין לקיים כל המצוות, וגוי אינו מצווה אלא בשבע מצוות, אבל מ"מ אם מקבל ע"ע יותר הרי זה מצווה לקיים מה שקיבל ע"ש. וא"כ א"ש דברי ה"יד אפרים", דהא מאחר שקיבל ע"ע מצוות תפילין שוב הוא מוזהר במצות תפילין וכמ"ש בבה"ל הנ"ל.

אבל עדיין תקשי, למה הוצרך המג"א להביא דין גר תושב לענין תפילין ושבת, הלא בזה"ז אינו נוגע כלל, שבזה"ז שאין היובל נוהג אין דין גר תושב כלל. וכן יש לתמוה שבהלכות יין נסך (יו"ד סי' קכ"ד) נחלקו המחבר והרמ"א בדין גר תושב לענין מגעו ביין, ותמוה למה הוצרכו לכותבו והלא בזה"ז אינו נוגע כלל.

אמנם ב"תשובות והנהגות" (ח"ג סי' ש"ו) כתבתי חידוש נפלא, דאין הלכה דלא חל דין גר תושב בזה"ז, אלא רק שבי"ד אין דנין לקבלו לגר תושב, אבל יתכן שיחול עליו דין גר תושב ממילא גם בזה"ז, דכיון שבזה"ז בי"ד מקבלים לגרות, א"כ נכרי שרוצה להתגייר ובא לבי"ד וקיבל ע"ע לשמור מיד כל מצוות השי"ת (והיינו עוד קודם המילה וטבילה), ובי"ד משוכנעים באמיתות כוונתו, ובי"ד מאשר לקבל אותו לגרות, אז כיון שקיבל לפני בי"ד לשמור מיד כל מצוות השי"ת (שבתוכם נכלל גם הז' מצוות שנצטוו גם לבני נח) ובי"ד מקבלים דבריו, על כרחך נעשה גר תושב עד שיתגייר. (וע"ע "מועדים וזמנים" ח"ז סי' רכ"ו בהגהה).

ולפ"ז א"ש מש"כ המחבר והרמ"א דין גר תושב לענין מגעו ביין, ובמג"א מביא דין גר תושב בהלכות שבת ובהלכות תפילין ומשמע מדבריהם שנוגע בזה"ז דיני גר תושב, והיינו כמ"ש, שכשקיבלו אותו כגר למול ולטבול, נעשה מיד גר תושב אפי' בזה"ז, ומחויב בשבע מצוות, ולבה"ל הנ"ל מחויב כפי שקיבל ע"ע.

ויש יסוד לדברינו מהרמב"ם (פ"י מהל' מלכים ה"ג), שכתב "בן נח שנתגייר ומל וטבל, ואח"כ רצה לחזור להיות גר תושב בלבד כשהיה מקודם, אין שומעין לו, אלא יהיה ישראל לכל דבר או יהרג", ומדויק שכתב שרצה שיהיה גר תושב כמקודם, ולכאורה הרי מיירי בעכו"ם שנתגייר לגמרי, ואימתי היה גר תושב, אלא שע"כ שמיד כשנתקבל לגירות נעשה גר תושב עד אחר המילה והטבילה. וכן משמע

מסיום דבריו שם שכתב "ואם היה קטן כשהטבילוהו בית דין, יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר תושב בלבד", ותמוה היאך נעשה לגר תושב, וע"כ כמ"ש שכשקיבלוהו לגרות נעשה גר תושב עד שיתגייר ולכן כשמוחה ומבטל גרותו, הדר להיות גר תושב כמקודם. (ולגר תושב לא מועיל המחאה, כיון דבע"כ דיכולים לכופו להיות גר תושב, עיין או"ש פי"ב מאיסו"ב ה"י). וכן מדויק מלשון הרמב"ם (פ"י משמיטה ויובל ה"ט) שכתב ש"דין" עבד עברי "דין" בתי ערי חומה "דין" שרה חרמים וכו' תלוי בזמן שהיובל נוהג, וכ"כ שם בכל הנך שאין נוהגין אלא בזמן היובל, ורק לגבי גר תושב דייק בלשונו ש"מקבלין" גר תושב תלוי בזמן שהיובל נוהג, ומדויק כמ"ש שדין גר תושב יש בזה"ז, ורק קבלה לגר תושב אין נוהג בזה"ז.

ולפי זה, אף שאין בידינו לקבל להיות גר תושב בלבד, מ"מ כל אחד שבא ורוצה להתגייר ומקבל לקיים כל המצוות מיד עוד לפני שיסדרו לו המילה וטבילה, ובית דין מקבלים דבריו ופוסקים שהוא באמת עומד וראוי לכך, אז כיון שקיבל ע"ע לקיים כל המצוות מיד ובי"ד קיבלו דבריו, נעשה גר תושב, ואף שאינו יהודי וקידושו אינם חלים עד גמר הגרות וכדאיתא להדיא יבמות (מז א), מ"מ ה"ה מחויב מיד בכל המצוות כדין כגר תושב שמחויב לקיים כל מה שקיבל ע"ע. (ועיין בבה"ל שם סי' ל"ט שכבר רמז שלדברי ה"שערי אפרים" הנ"ל נמצא דכל גר שמל ולא טבל - שקודם המילה קיבל ע"ע כל המצוות - יהיה כשר לכתוב תפילין, ומה שנתקשה שם מגמ' יבמות, יש לדחות דהתם מיירי רק לענין יוחסין, ואכמ"ל). והאחרונים דנו באחד שמל ולא טבל, אם מותר לשמור שבת, ולדברינו, אדרבה ה"ה מחויב לשמור שבת מדין גר תושב, שמחויב לקיים כפי מה שקיבל ע"ע. ואולי מיירי באופן שלא רצה לקבל ע"ע לשמור מיד כל המצוות אלא לאחר המילה וטבילה. ואף שיש הוכחות מפוסקים להיפך, לא נמנעתי לכותבו כהערה, מפני שיש יסוד לדברינו שעם קבלת מצוות נעשה כגר תושב גם בזה"ז, והבוחר יבחר. ונראה, שכשם שבגר תושב מפורש ברמב"ם הלכות מלכים (ספ"ח), שנעשה ג"ת רק אם מקבל ע"ע מפני שכך ציוה הקדוש ברוך הוא בהר סיני, כ"ש לגרות רגילה שלא מועיל אלא כשאומר שמקבל ע"ע מפני שכך רצון הקדוש ברוך הוא, וציוה כן לעמו, אבל אם כל כוונתו היא רק להיות ככל היהודים, אז חסר לו בעיקר הקבלה, ולא מועיל כלל.

ולמעשה, אף אם נימא כחידושו של המ"ב שגר תושב יכול לקבל ע"ע עול מצוות, וחל עליו ככל ישראל כולל שבת ע"ש, מ"מ עדיין אני מסופק אם יכול לחייב עצמו בתפילין, די"ל דתפילין דקדוש ל"ש בנכרי כשהוא עכו"ם, וכעין זה איתא בפ"י הרדב"ז על הרמב"ם (פ"י דמלכים ה"י) שכתב שם דאף שעכו"ם שרוצה לעשות אחת משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין ממנו לעשותה כהלכתה, מ"מ במצוות שצריכים קדושה וטהרה כגון תפילין ס"ת ומזוזה יש לצדד להחמיר שלא יניחו אותם לעשותן. וא"כ הוא הדין כאן, שכשהוא עוד כגר תושב לא שייך עליו חיוב תפילין. ונראה דה"ה לענין שבת, שאע"פ שאם קיבל הגר תושב מצות שבת, חל עליו איסור מלאכה דשבת, מ"מ לא חל עליו קדושת היום שזהו אות בין ישראל להקב"ה ול"ש לגר תושב.